

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

*Колесніченко В.Ф.
Омельченко О.І.*

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
«ГРОШІ ТА КРЕДИТ»
В СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ**

Рецензенти: завідувач кафедри фінансів Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України, к.е.н., професор А.О.Афанасьєв; професор кафедри «Фінанси» Укр ДАТЗ Н.М. Крихтіна; доцент кафедри фінансів і кредиту Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, к.е.н. В.Є. Хаустова.

Колесніченко В.Ф., Омельченко О.І.

Навчальний посібник «Гроші та кредит» в схемах і таблицях.
Навчальний посібник – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 157 с. (Укр. мов.)

Навчальний посібник складено за логікою та змістом у відповідності до вимог галузевого стандарту вищої освіти на базі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, спеціаліста та магістра. Враховано рекомендації положень Болонської декларації щодо кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

У посібнику простежується зв'язок теоретичних наробітків із практичними рекомендаціями, що робить його цікавим і корисним для науковців, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

© Харківський національний
економічний університет, 2008

© Колесніченко В.Ф.,
Омельченко О.І.
2008

Зміст

Вступ	5
МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ГРОШЕЙ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА МОДЕЛЬ ГРОШОВОГО РИНКУ	7
ТЕМА 1. Сутність і функції грошей	7
1.1. Походження грошей	7
1.2. Сутність грошей. Гроші як гроші і гроші як капітал	11
1.3. Форми грошей та їх еволюція	12
1.4. Функції грошей та їх еволюція	18
ТЕМА 2. Грошовий обіг і грошові потоки	21
2.1. Сутність та економічна основа грошового обігу	21
2.2. Модель грошового обігу. Грошові потоки та їх балансування	22
2.3. Маса грошей в обороті. Грошові агрегати та грошова база	37
2.4. Швидкість обігу грошей та закон грошового обігу	45
ТЕМА 3. Грошовий ринок	47
3.1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку	47
3.2. Інституційна модель грошового ринку	49
ТЕМА 4. Грошові системи	56
4.1. Сутність, призначення та структура грошової системи	56
4.2. Види грошових систем та їх еволюція	59
МОДУЛЬ 2. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ, ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	62
ТЕМА 5. Інфляція та грошові реформи	62
5.1. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції	62
5.2. Головні причини та наслідки інфляції	64
5.3. Сутність та види грошових реформ, особливості їх проведення в Україні	68
ТЕМА 6. Валютний ринок і валютні системи	71
6.1. Сутність валюти та валютних відносин. Конвертованість валюти. Валютний курс	71
6.2. Валютний ринок. Види операцій на валютному ринку	75
6.3. Валютні системи та валютна політика. Особливості формування валютної системи України	82
6.4. Платіжний баланс та золотовалютні резерви в механізмі валютного регулювання	89
6.5. Світова та міжнародні валютні системи	90
ТЕМА 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика	92
7.1. Механізм формування попиту та пропозиції грошей	92
7.2. Графічна модель грошового ринку. Рівновага на грошовому ринку та процент	94
7.3. Грошово-кредитна політика, її цілі та інструменти	95
ТЕМА 8. Роль грошей у ринковій економіці	100

8.1. Специфіка функціонування грошей на етапі становлення ринкових відносин	100
8.2. Роль та призначення грошей в економіці країни з вирішення завдання стабілізації економіки та забезпечення її сталого розвитку	101
8.3. Підвищення ефективності економічних процесів за рахунок застосування новітніх механізмів використання грошей та їх функціонального призначення на етапі розвитку інтеграційних процесів та глобальних перетворень світової економіки	102
МОДУЛЬ 3. РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРЕДИТУ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ	103
ТЕМА 9. Теорія грошей	103
9.1. Класична кількісна теорія грошей, її основні постулати	103
9.2. Внесок Дж. М. Кейнса в розвиток кількісної теорії грошей	107
ТЕМА 10. Сутність і функції кредиту	109
10.1. Загальні передумови та економічні чинники необхідності кредиту	109
10.2. Необхідність та сутність кредит. Роль кредиту в розвитку економіки	110
ТЕМА 11. Форми, види і роль кредиту	113
11.1. Форми, види та функції кредиту	113
11.2. Характеристика основних видів кредиту	114
ТЕМА 12. Теоретичні засади процента	125
12.1. Позичковий процент	125
12.2. Проценти по цінним паперам	127
МОДУЛЬ 4. ГРОШІ, КРЕДИТ ТА БАНКИ	129
ТЕМА 13. Фінансове посередництво грошового ринку	129
13.1. Сутність, призначення і види фінансового посередництва	129
13.2. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Функції банків	131
13.3. Небанківські фінансово-кредитні установи	134
ТЕМА 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків	136
14.1. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків	136
14.2. Операції комерційних банків, їх класифікація та загальна характеристика	141
ТЕМА 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління	143
15.1. Центральні банки, їх походження, призначення, функції та операції	143
15.2. Контроль та аудит у центральному банку	145
ТЕМА 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною	147
16.1. Міжнародні валютно-кредитні установи та їх призначення	147
16.2. Регіональні валютно-кредитні установи	151
Література	153

ВСТУП

Розбудова в Україні ринкової економіки висунула на перший план економічної науки та практики дослідження і вивчення сутності та механізмів функціонування грошей, кредиту і банків. Одним із найважливіших чинників ефективного функціонування ринкової економіки є високий рівень розвитку грошово-кредитних відносин у суспільстві.

З урахуванням закономірностей функціонування грошей та грошового ринку, банків, банківської системи формується економічна політика держави взагалі і грошово-кредитна політика центрального банку зокрема, здійснюється державне регулювання всіх сфер економічного життя суспільства. Подальшого дослідження потребує виявлення ролі банківського кредиту в системі грошового обігу країни.

У зв'язку з цим вивчення дисципліни «Гроші та кредит» є необхідною умовою підготовки економістів вищої кваліфікації. Цей курс належить до циклу загальнотеоретичних та прикладних завдань з грошово-кредитних і валютно-фінансових відносин, механізму їх функціонування. Він пов'язаний з іншими економічними курсами: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Статистика», «Фінанси».

Загальною метою курсу «Гроші та кредит» є формування у читачів системи базових знань з теорії і практики використання грошей та кредиту, засвоєння закономірностей функціонування грошового ринку як теоретичної основи державної монетарної політики і розвитку банківської справи, опанування методів аналізу й оцінки грошової і фінансово-кредитної політики в сучасних умовах.

Навчальний посібник «Гроші та кредит» в схемах і таблицях розроблено у відповідності до вимог галузевого стандарту вищої освіти на базі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра. Враховано рекомендації положень Болонської декларації щодо кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Увесь теоретичний матеріал курсу «Гроші та кредит» структуровано, логічно взаємопов'язано та подано у посібнику у вигляді схем і таблиць.

Тематичний план дисципліни «Гроші та кредит» складається з чотирьох модулів, кожний з яких об'єднує у собі відносно окремий самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Перший модуль присвячено з'ясуванню суті і ролі грошей у функціонуванні ринкової економіки, детальному огляду структури грошового ринку України. Належну увагу приділено формуванню грошових систем.

Другий модуль висвітлює проблеми інфляції в Україні, розкриває принципи організації валютного ринку, становлення та розвиток валютних систем, показує формування попиту та пропозиції на грошовому ринку. Значну вагу приділено грошово-кредитній політиці.

Третій модуль присвячено з'ясуванню необхідності, суті і особливостям кредиту в умовах ринкової організації виробництва; вивченню основних форм кредиту та організації кредитної системи держави..

Четвертий модуль висвітлює питання фінансового посередництва на грошовому ринку; розкриває історію становлення міжнародних фінансово-кредитних установ та форми їх співробітництва з Україною; аналізує особливості співробітництва нашої держави з міжнародними валютно-кредитними установами.

Навчальний посібник рекомендується для студентів вищих навчальних закладів, викладачів, науковців та аспірантів.

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ГРОШЕЙ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА МОДЕЛЬ ГРОШОВОГО РИНКУ

Тема 1. Сутність і функції грошей

1.1. Походження грошей

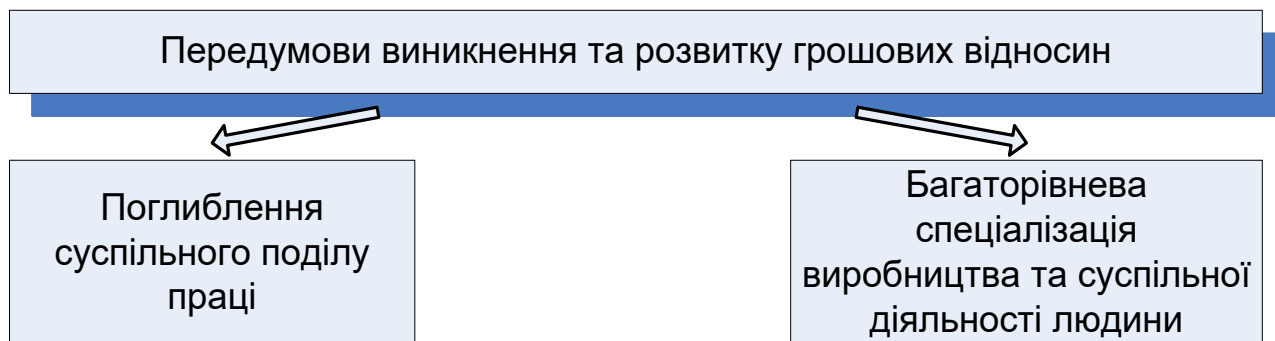

Рис. 1.1. Передумови грошових відносин

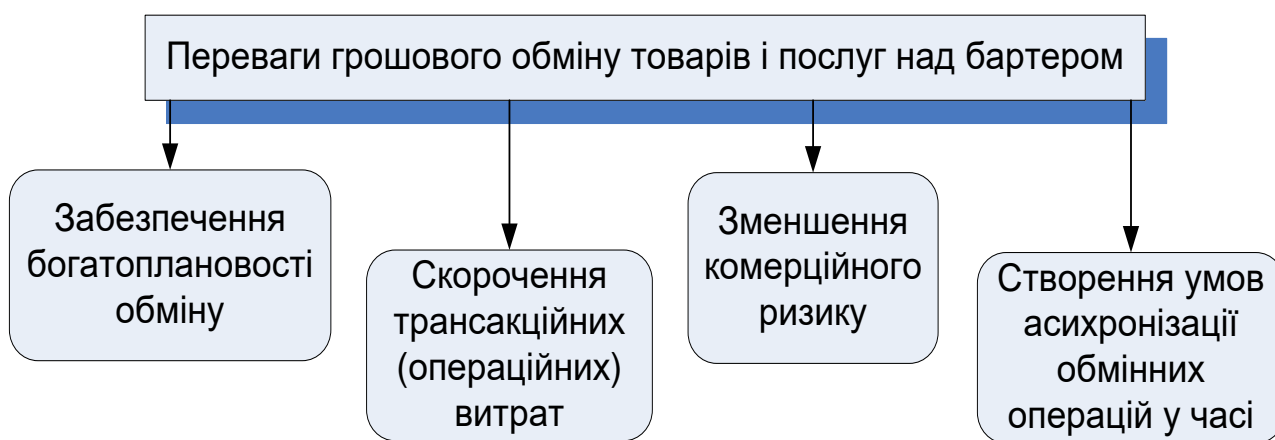

Рис. 1.2. Переваги грошового обміну над бартером

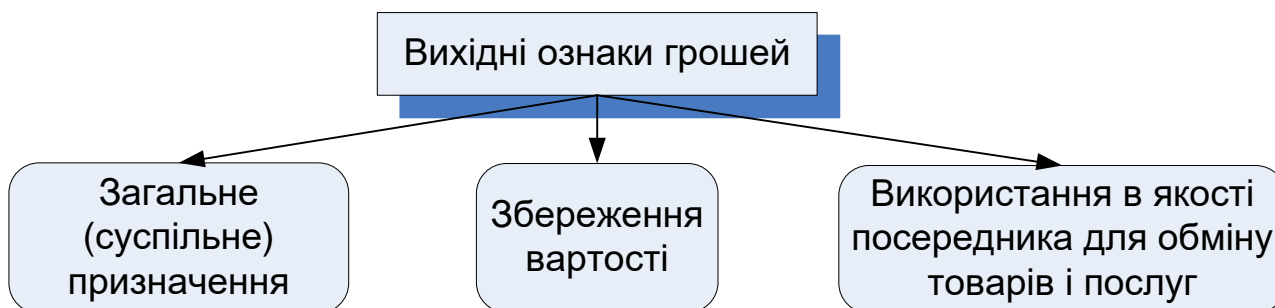

Рис. 1.3. Вихідні ознаки грошей

Таблиця 1.1

Визначення сутності грошей

Автор	Визначення
У. Стаффорд, Т. Манн, Д. Норс	визначали гроші як багатство держави, яке ототожнювали з коштовними металами, а сутність грошей пов'язували з природними властивостями золота і срібла.
Дж. Берклі Дж. Стюарт	сутність грошей зводили до виконання суто технічних функцій засобу обміну товарів та ідеальної одиниці обміну.
Ф. Бендиксен	визначав гроші як свідоцтво про надання послуг членам суспільства, що дає право на отримання зустрічних послуг.
К. Маркс	тлумачив їх як особливий товар, загальний вартісний еквівалент та вважав, що в процесі розвитку суспільного поділу праці виникла потреба у регулярному обміні результатами праці. Товари обмінюються, бо на їх виробництво затрачено відповідну кількість суспільно необхідної праці, що становить їх вартість. Гроші є товаром-еквівалентом для виразу вартості.
Дж. Гікс Л. Гарріс	тлумачили гроші як суспільний феномен, тому грошима вважали будь-який товар, що здатний виконувати функції засобу обігу, платежу й обміну вартості.
М. Денисенко	гроші – усе, що приймається в обмін на товари або як погашення боргу, причому не задля власного вживання, а для наступного аналогічного обміну, тобто виконується їх первинна функція – засіб платежу.
В. Юровицкий	гроші – потужний інструмент цивілізації і значення їх в цій якості постійно зростає.
Н. Сухорукова	гроші – реальна (символічна) вартість, в даних історичних обставинах володіє найширшим діапазоном і максимальним ступенем ліквідності, тобто здатністю перетворюватись в товари та послуги.
О. Лаврушин	гроші – економічна категорія, в якій проявляються і за участю якої будуються суспільні відносини: гроші виступають в якості самостійної форми мінової вартості, засобу обігу, платежу та накопичення.

Рис. 1.4. Концепції походження грошей

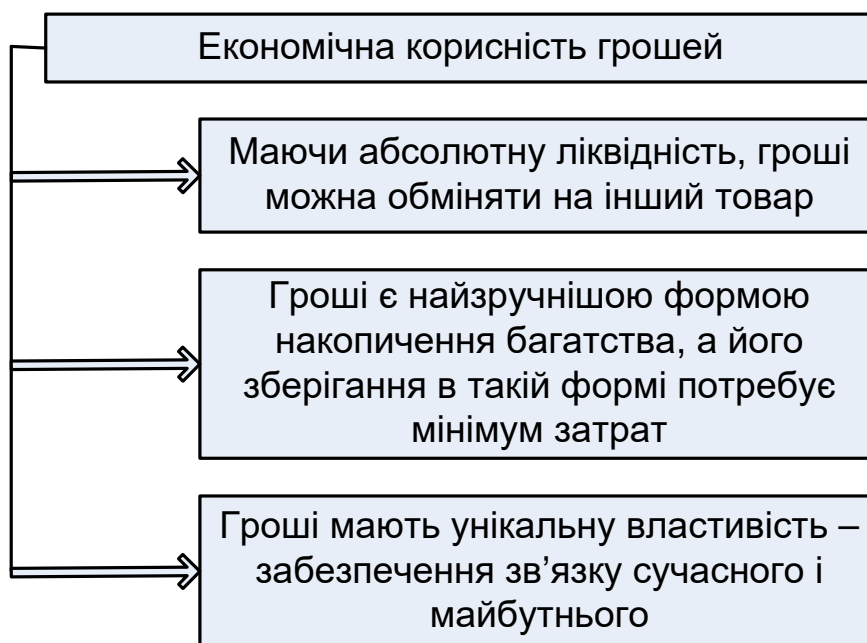

Рис. 1.5. Економічна корисність грошей

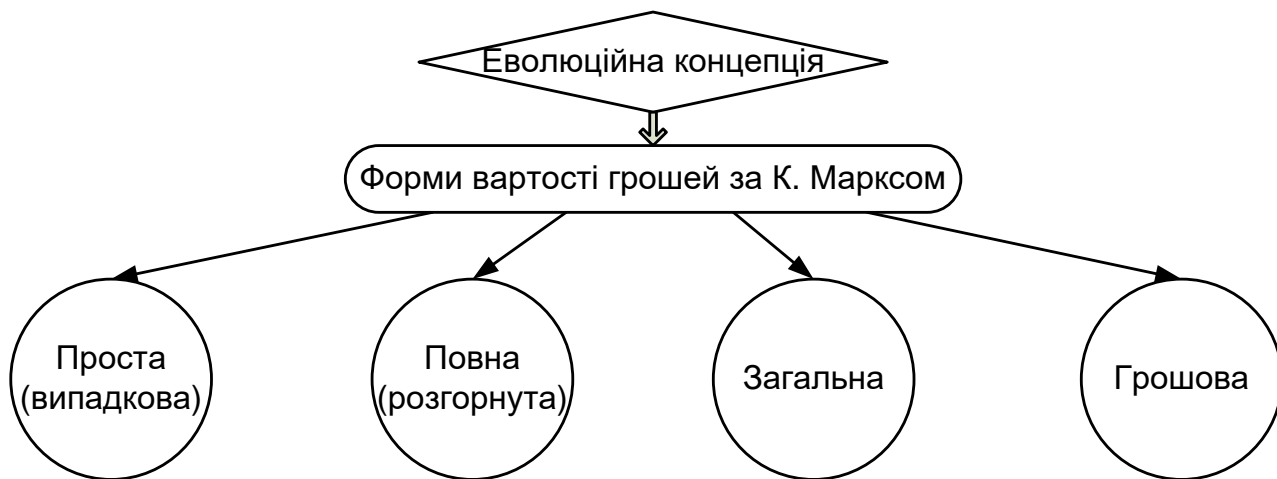

Рис. 1.6. Форми вартості грошей

Таблиця 1. 2.

Еволюція форм вартості грошей

Форма вартості	Схема	Властивості
Проста	$T_1 - T_2$ $T_2 - T_3$ $T_3 - T_4$ $T_x - T_y$	Пов'язана з безпосереднім (бартерним) обміном товарів різних споживчих вартостей
Повна або розгорнута		Властива більш високому ступеню розвитку розподілу праці. Обмін регулярний.
Загальна		Один товар, що систематично обмінюється на інші, стає загальним еквівалентом. До нього прирівнюється решта товарів.
Грошова		Товар T_1 у загальній формі ввібрав у себе ознаки, притаманні грошовій одиниці.

1.2. Сутність грошей. Гроші як гроші і гроші як капітал

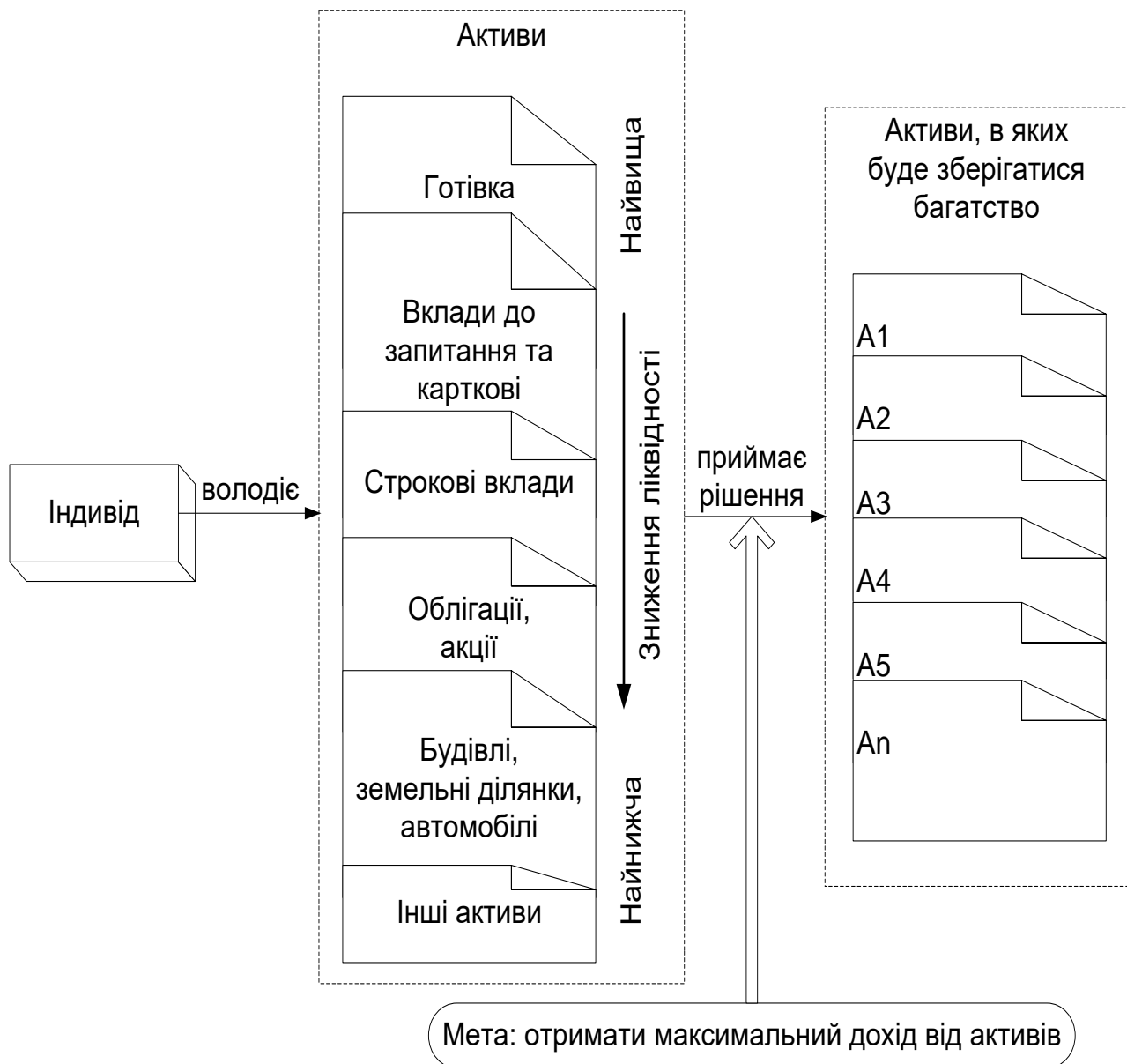

Рис. 1.7. Схема портфельного підходу

Собівартість	Прибуток	Акцизний збір	ПДВ	Торговельна націнка
Ціна продукції виробника				
Відпускна ціна продукції виробником				
Ціна придбання товару				

Рис. 1.8. Формування ціни продукції

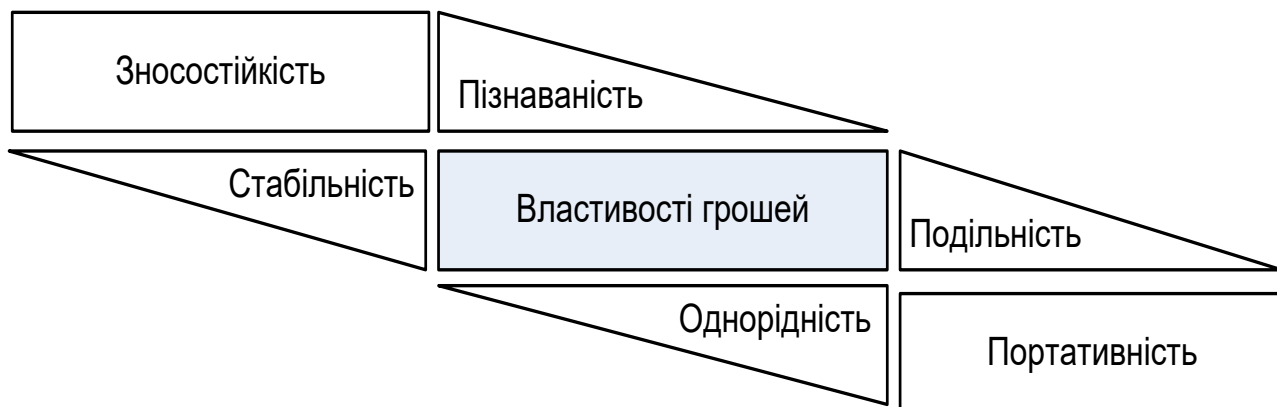

Рис. 1.9. Властивості грошей

1.3. Форми грошей та їх еволюція

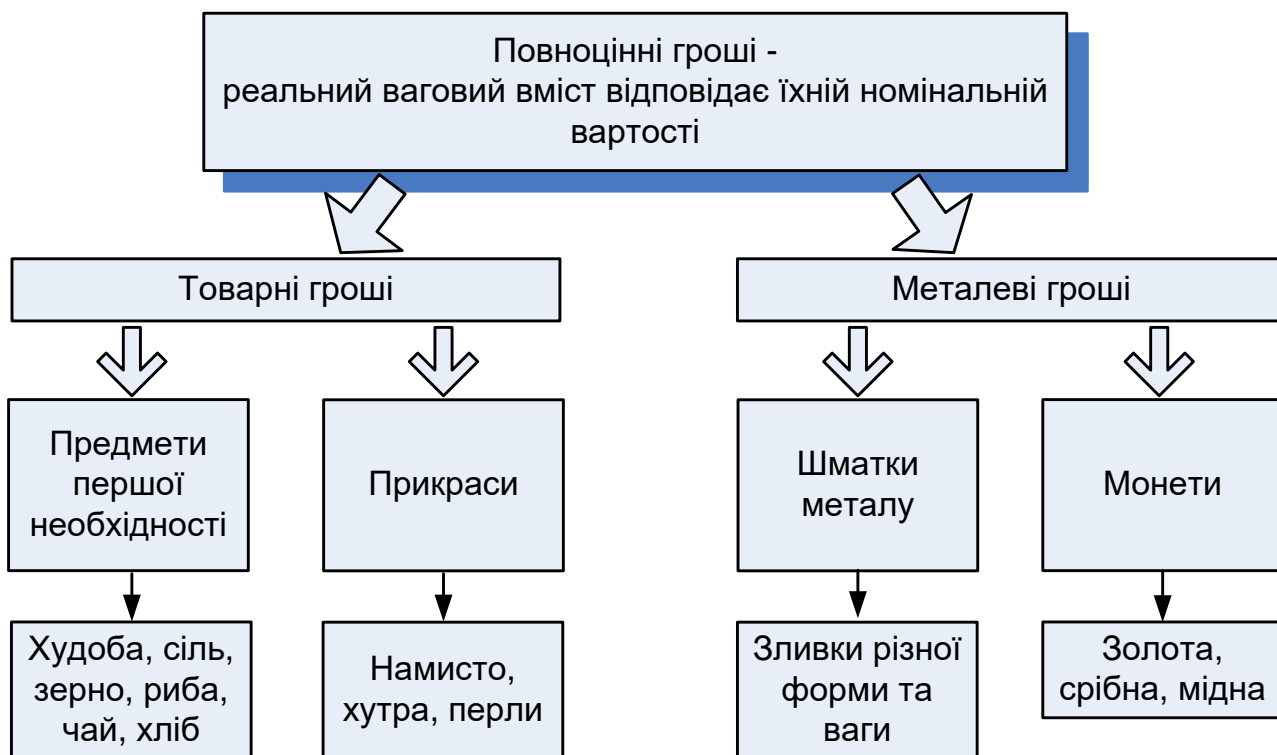

Рис. 1.10. Еволюція повноцінних грошей

Таблиця 1.3.

Епоха товарних грошей

Причини появи	Форми грошей
1. Локальність ринків. 2. Функціональна відокремленість призводила до множинності товарів, які виконували роль грошей.	Продукт спеціалізації певного ринку (худоба, тютюн, риба, різні види металів та ін.). Металеві монети

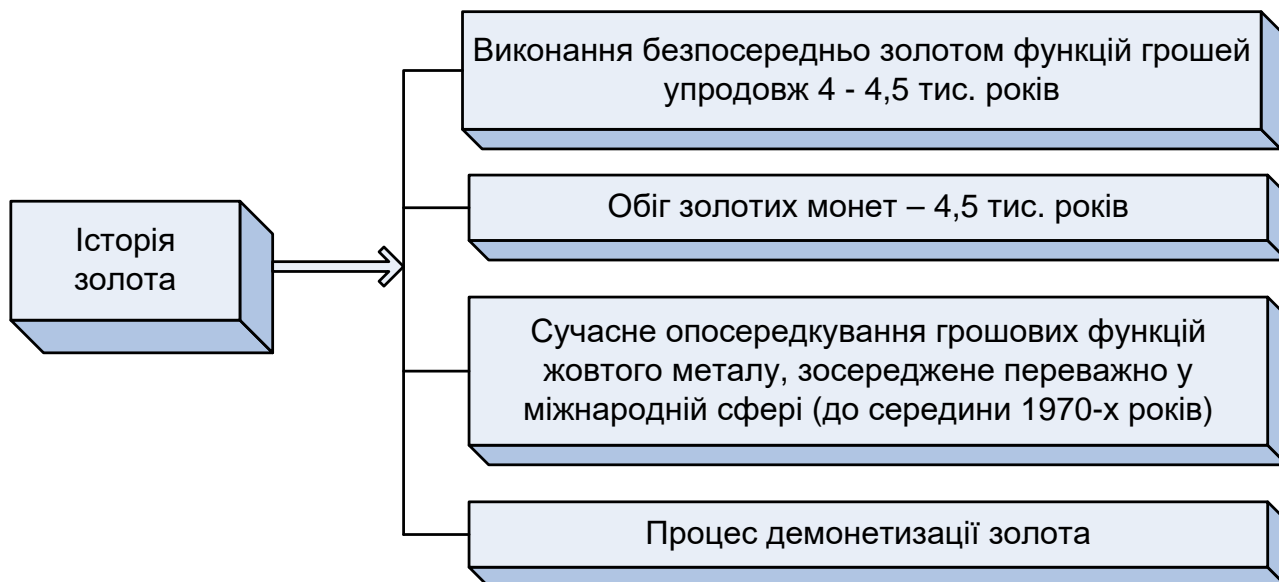

Рис. 1.11. Історія золота

Рис. 1.12. Причини демонетизації золота

Рис. 1.13. Еволюція неповноцінних грошей

Рис. 1.14. Епоха паперових грошей

Таблица 1.4

Відмінності кредитних грошей від паперових

Кредитні гроші	Паперові гроші
Виникають з функції грошей як засобу платежу	Виникають з функції грошей як засобу обігу
Випускаються банком для кредитування ділових угод	Емітуються державним органом або центральним банком від імені держави
Не мають примусового курсу	Наділені державою примусовим курсом, обов'язкові до прийняття

Відмінності золотих грошей від паперових

Золоті гроші	Паперові гроші
Повноцінні	Неповноцінні
Мають суттєву внутрішню вартість	Випускаються державним казначейством або центральним банком і перебувають в обігу з примусовим курсом
Виникають у результаті історичного розвитку товарного обміну	Є заміниками повноцінних грошей
Є мірою вартості всіх інших товарів	Є засобом фіксації вартісних пропозицій

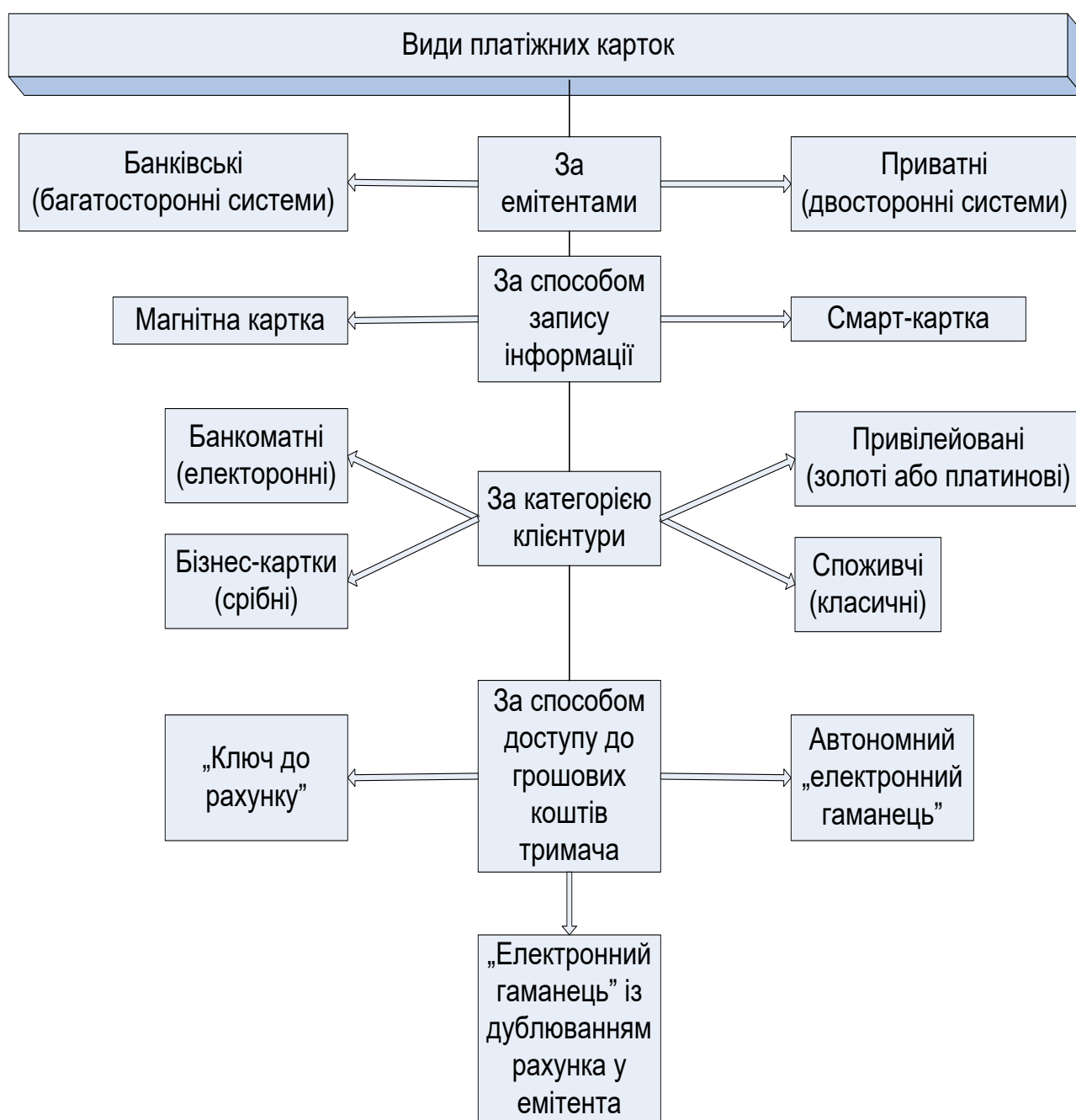

Рис. 1.15. Види платіжних карток

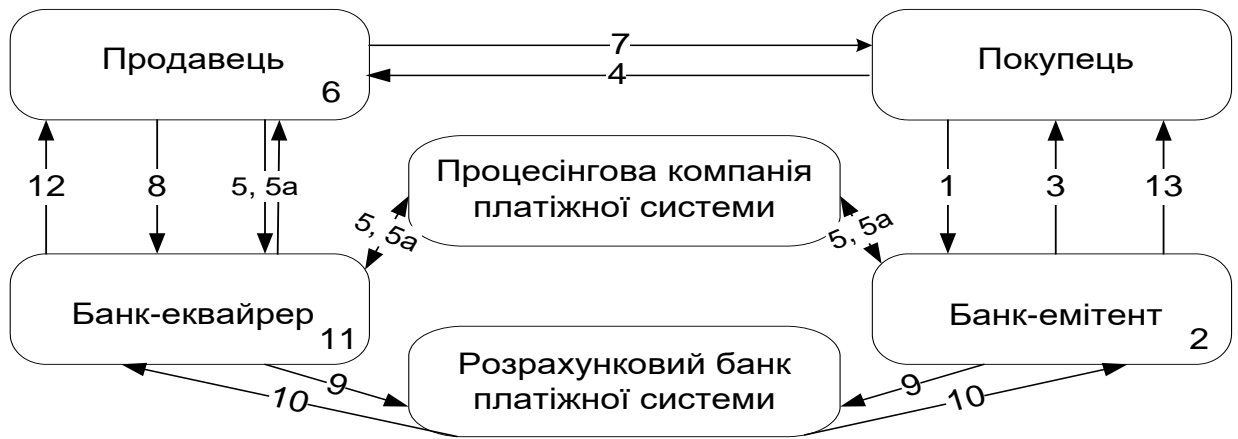

Рис. 1.16. Схема розрахунку із використанням банківської картки

1 – заява покупця із проханням відкрити картковий рахунок і виготовити пластикову картку, передача платіжного доручення про депонування грошових коштів; 2 – депонування коштів на спеціальний картковий рахунок; 3 – видача пластикової картки; 4 – передача пластикової картки покупцем постачальнику; 5, 5а – перевірка дійсності картки і наявності коштів на рахунку (запит-відповідь); 6 – виготовлення сліпу (чека) у постачальника; 7 – продаж продукції, послуг; 8 – надання в банк-еквайрер сліпів та реєстру; 9 - пред'явлення сліпів в електронному вигляді до банку-емітенту для оплати; 10 – списання коштів з рахунку в банку-емітенті і перерахування відповідної суми до банку продавця; 11 – зарахування коштів на рахунок подавця; 12 – повідомлення продавцеві про зарахування коштів на його рахунок; 13 – повідомлення покупцю про списання з його рахунка коштів.

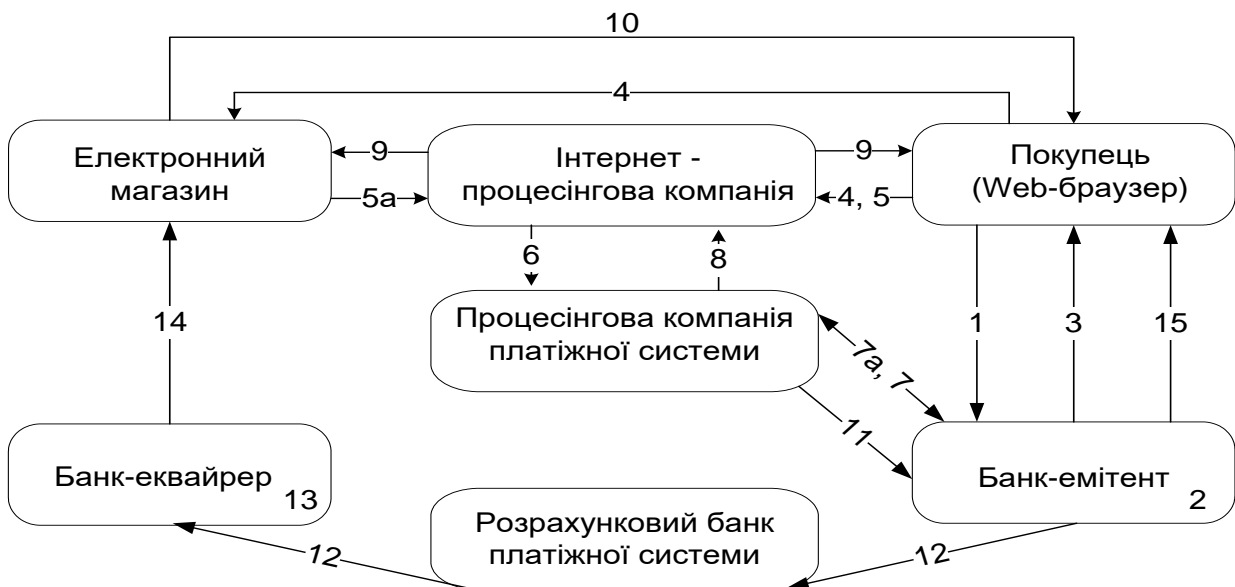

Рис. 1.17. Схема розрахунку із використанням банківської картки в Інтернеті

1 – заява покупця із проханням відкрити картковий рахунок і виготовити пластикову картку, передача платіжного доручення про депонування грошових коштів; 2 – депонування коштів на спеціальний картковий рахунок; 3 – видача

пластикової картки; 4 – передача реквізитів банківської картки покупцем електронному магазину; 5, 5а – безпосереднє звернення покупця або електронного магазину до інтернет - процесінгової компанії з метою отримання авторизації; 6 – переадресування авторизованого запиту інтернет – процесінговою компанією до процесінгової компанії платіжної системи; 7, 7а – перевірка дійсності картки і наявності коштів на рахунку (запит-відповідь); 8 – переадресація результатів авторизації інтернет – процесінговій компанії; 9 – повідомлення результатів авторизації електронному магазину; 10 – продаж продукції, послуг; 11 – звернення процесінгової компанії з вимогою списати кошти з рахунка покупця; 12 – списання коштів з рахунку покупця в банку-емітенті і перерахування відповідної суми до банку продавця; 13 – зарахування коштів на рахунок подавця; 14 - повідомлення продавцеві про зарахування коштів на його рахунок; 15 – повідомлення покупцю про списання з його рахунка коштів.

Таблиця 1.6

Переваги та недоліки кредитної картки

Кредитна картка – картка, що дозволяє своєму тримачеві право згідно з умовами договору з емітентом здійснювати операції у розмірі наданої емітентом кредитної лінії та в межах витратного ліміту	
Переваги	Недоліки
1. Зручний і безпечний спосіб оплати, прийнятий в усьому світі.	1. Для роботи потрібно мати систему управління.
2. Використовуються різні види валют.	2. Повинні належати до визнаних систем для того, щоб їх приймали у всьому світі.
3. Для одержання готівки в банкоматах.	3. Система контролю розрахована на добру телекомунікаційну інфраструктуру.
4. Надійна система безпеки та контролю.	
5. Мінімальні втрати, пов'язані з шахрайством.	
6. Щомісячні звіти.	
7. Вільний кредит на певний період.	

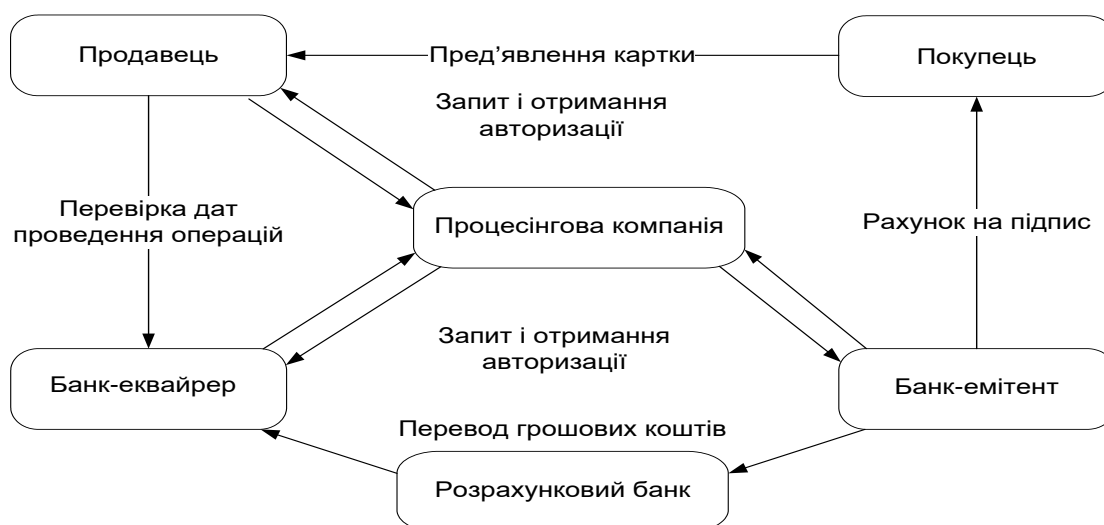

Рис. 1.18. Кредитна схема обслуговування карткового рахунку

Переваги та недоліки дебетової картки

Дебетова картка – картка, що дозволяє своєму тримачеві право згідно з умовами договору з емітентом здійснювати операції у розмірі заздалегідь депонованих на картковий рахунок коштів.	
Переваги	Недоліки
1. Низька вартість послуг.	1. Важко встановити всеохоплюючу мережу касових терміналів (POS).
2. Спосіб видавання готівки.	2. Потребують розвиненої телекомунікаційної інфраструктури.
3. Надійність забезпечується персональним ідентифікаційним номером.	3. Висока вартість вмикання особливостей захисту карток Chip та SmartCard.
4. Поновлення рахунку в реальному часі.	4. Шахрайство
5. Використання різних валют.	
6. Розміщення готівки.	
7. Можуть використовуватись замість карток для банкоматів.	

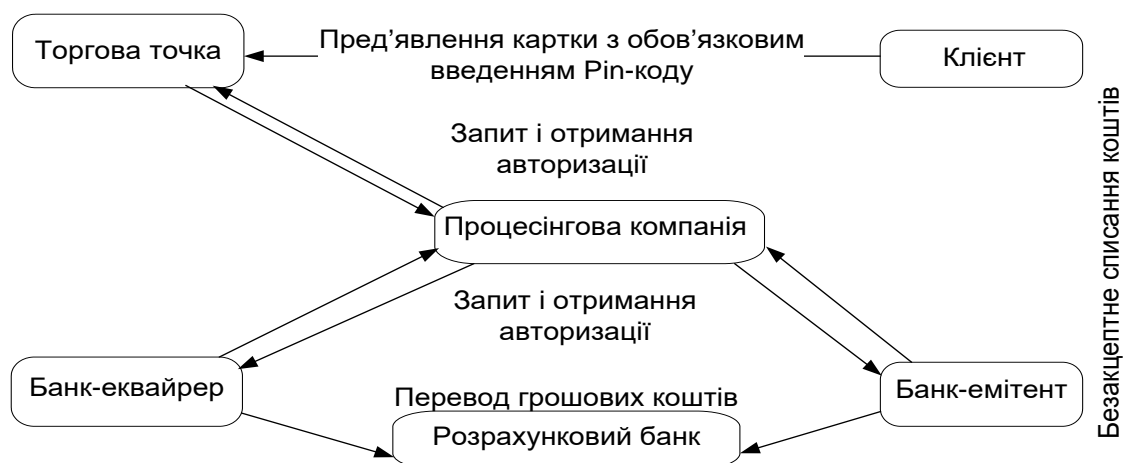

Рис. 1.19. Дебетна схема обслуговування карткового рахунку

1.4. Функції грошей та їх еволюція

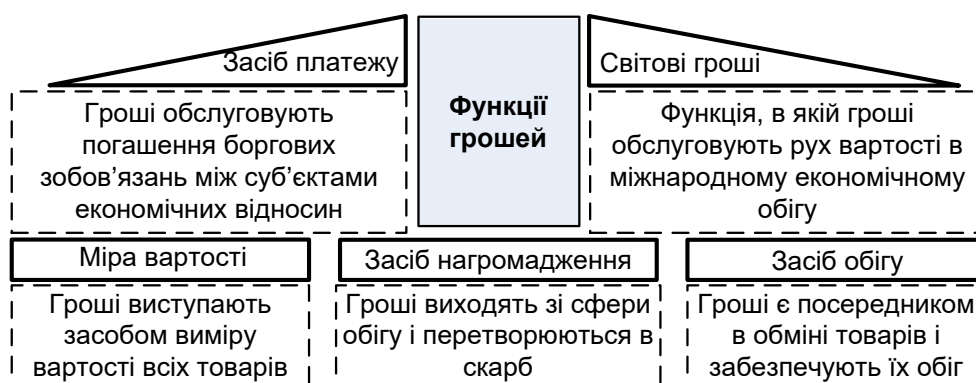

Рис. 1.20. Функції грошей

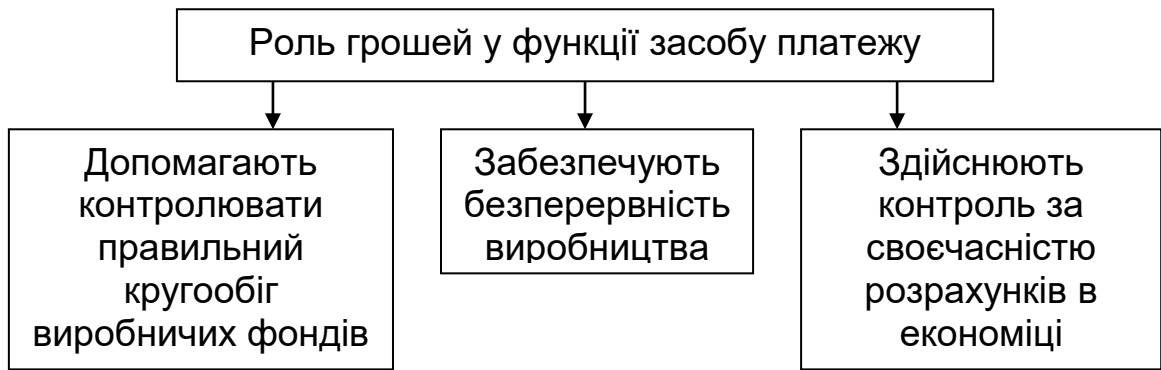

Рис. 1.21. Роль грошей у функції засобу платежу

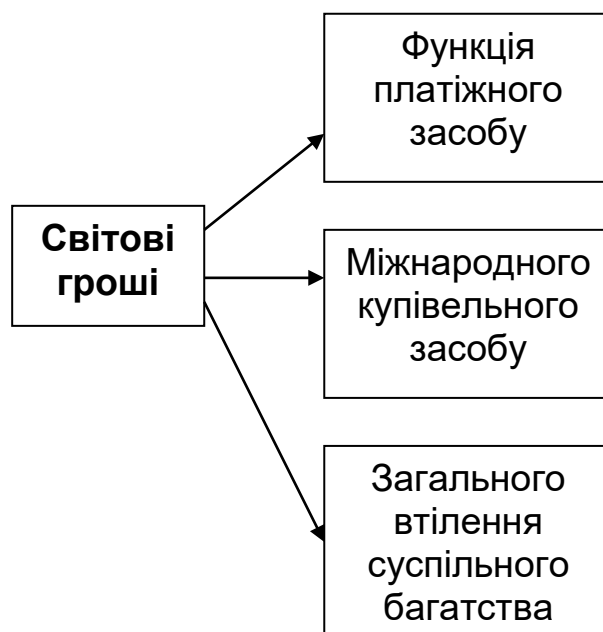

Рис. 1.22. Сутність функції світові гроші

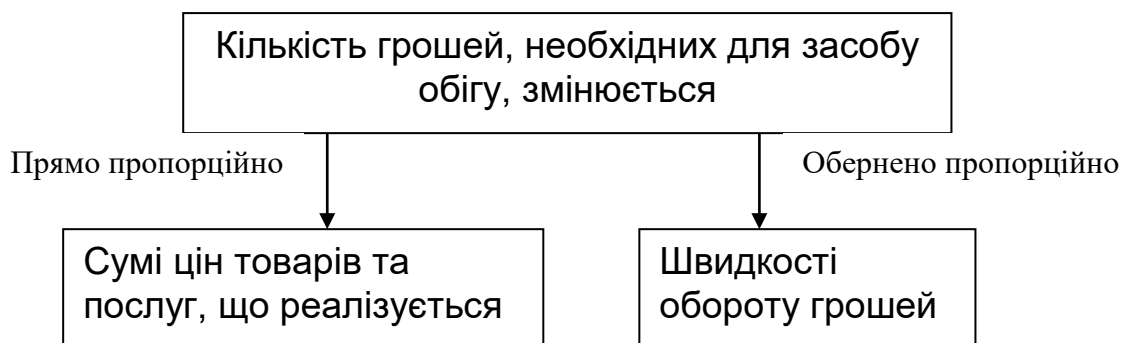

Рис. 1.23. Фактори зміни кількості грошей

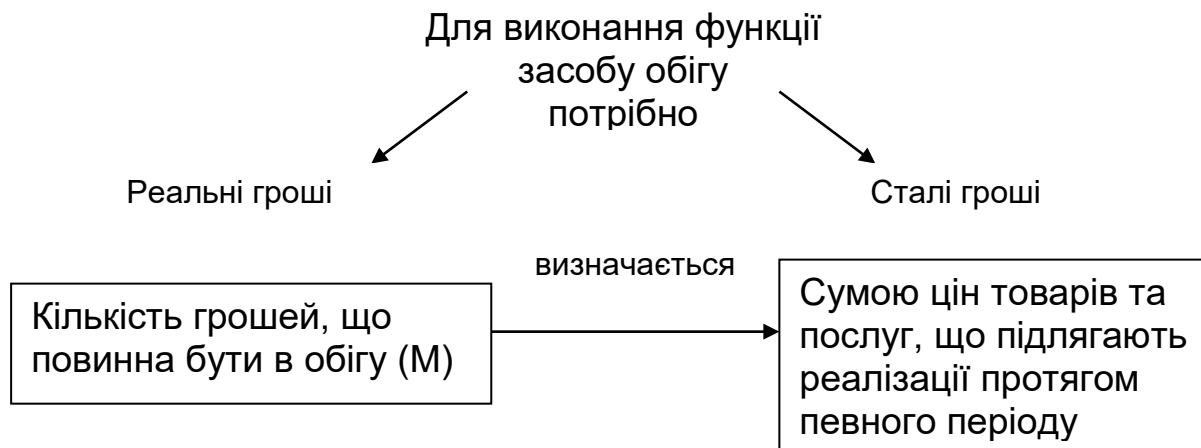

Рис. 1.24. Необхідні умови для виконання функції засобу обігу

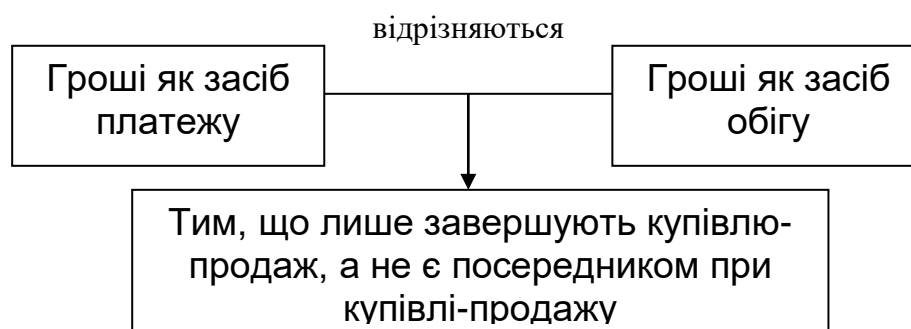

Рис. 1.25. Відмінності грошей як засобу платежу та як засобу обігу

Таблиця 1.8

Етапи еволюційного розвитку масштабу цін

Етапи	Характерні ознаки
<p>Початковий період карбування монет</p> <p>Подальший розвиток грошових відносин</p> <p>Поява паперових грошей, розмірних на золото.</p> <p>Повне припинення конвертації паперових грошей у монетарний товар - золото</p>	<p>Масштаб цін збігався з їх ваговим вмістом.</p> <p>Масштаб цін почав відокремлюватися від безпосереднього вагового вмісту (зношування, псування монет, зменшення вагового вмісту державою, перехід від менш цінних до більш цінних металів тощо)</p> <p>Масштаб цін зберіг своє функціональне призначення.</p> <p>Необхідність офіційної фіксації державою масштабу цін відпіла.</p>

Тема 2. Грошовий обіг і грошові потоки

2.1. Сутність та економічна основа грошового обігу

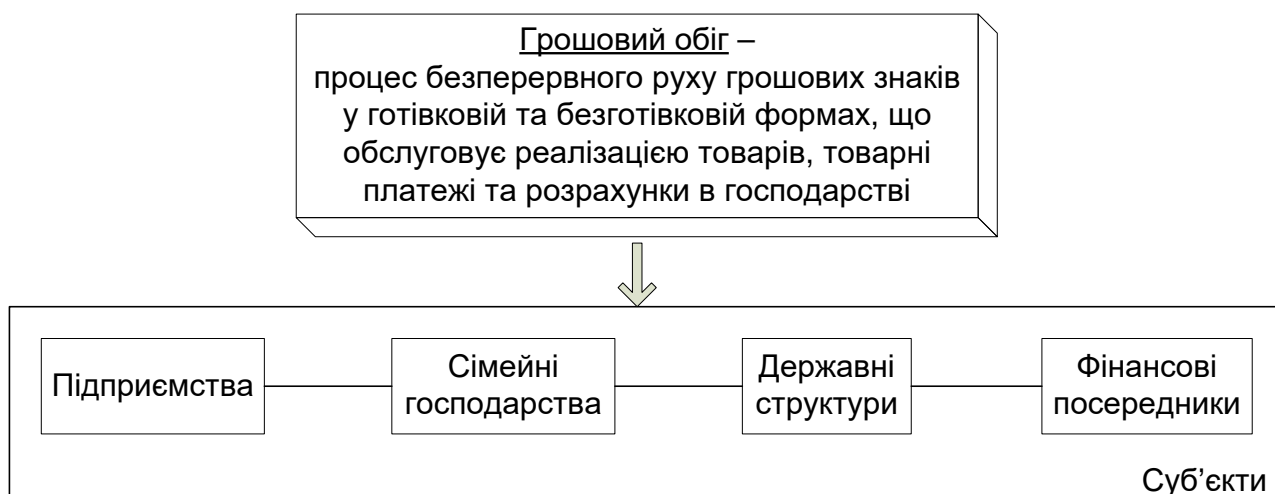

Рис. 2.1. Суб'єкти грошового обігу

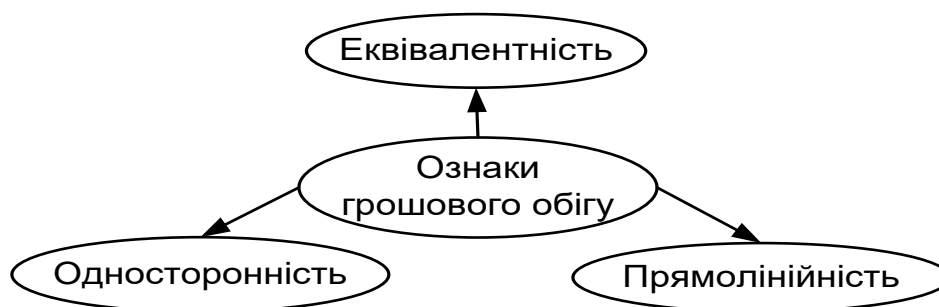

Рис. 2.2. Характерні ознаки грошового обігу

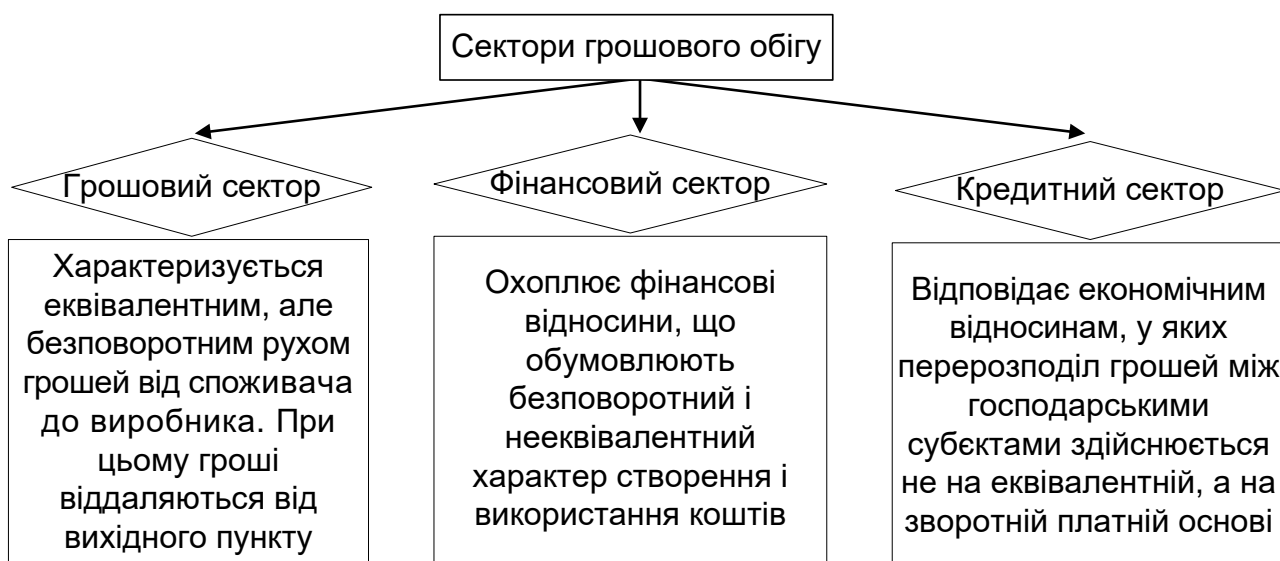

Рис. 2.3. Сектори грошового обігу

2.2. Модель грошового обігу. Грошові потоки та їх балансування

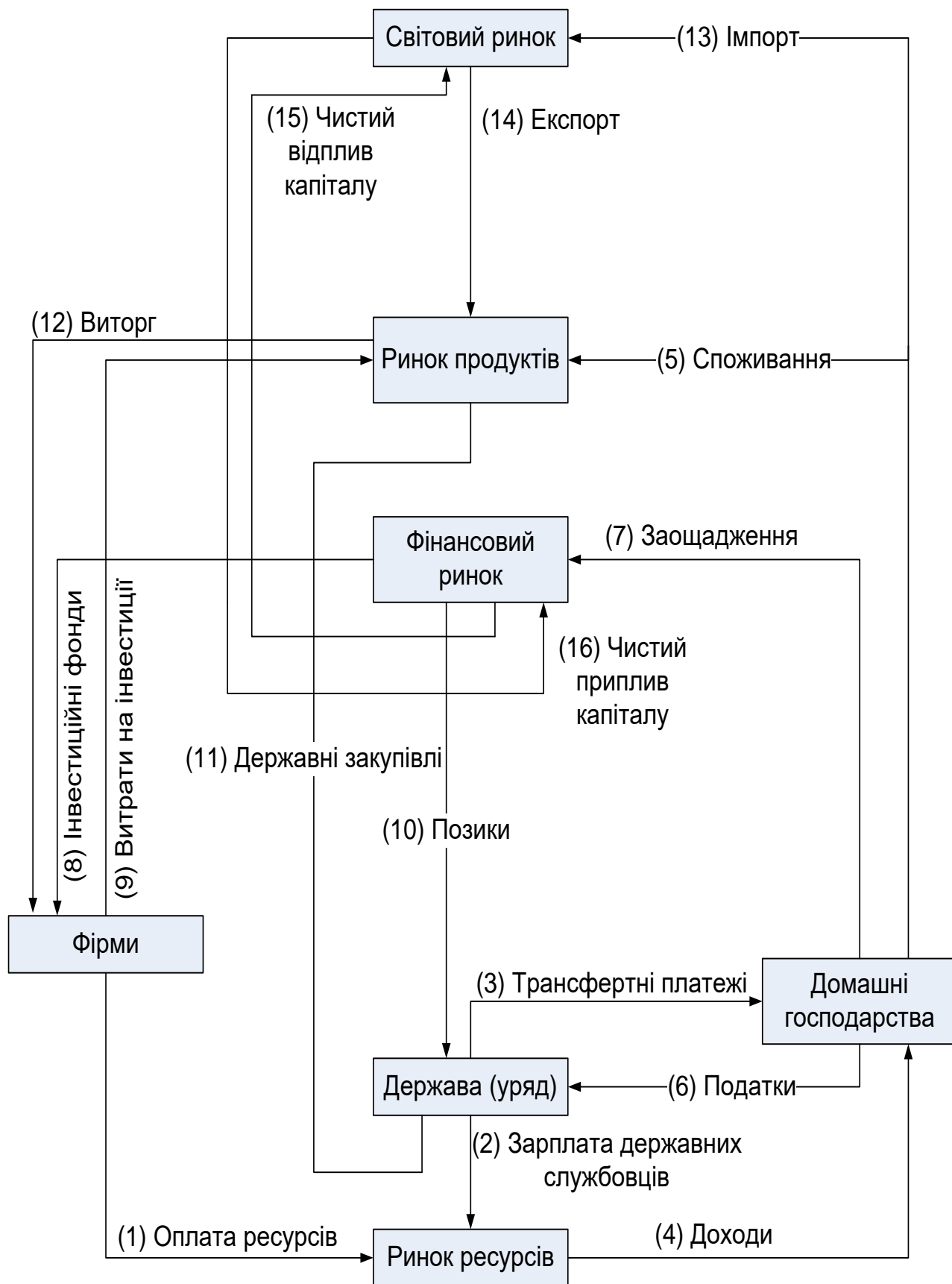

Рис. 2.4. Модель грошового обігу

Таблиця 2.1

Приклади балансування грошових потоків

Причини порушення балансу	Наслідки	Шляхи досягнення балансу
Перевищення імпорту над експортом	Частина грошової маси в розмірі чистого імпорту залишить внутрішній ринок і викличе недостатність платоспроможного попиту на внутрішньому ринку, як наслідок, виникнуть труднощі з рухом національного продукту.	За рахунок додаткової кредитної емісії грошей; за рахунок зовнішніх запозичень як у вигляді отримання прямої позики в іноземних банках, так і у вигляді розміщення на світовому фінансовому ринку своїх цінних паперів.
Активне сальдо зовнішньоторговельного обороту	На внутрішній ринок надійде додаткова грошова маса, яка може розбалансувати співвідношення попиту і пропозиції на внутрішньому ринку й викликати зростання цін.	Стимулювати нагромадження грошей суб'єктами господарювання та населенням; спрямувати частину грошового капіталу за кордон.

Таблиця 2.2.

Характеристика форм грошового обороту

	Готівково-грошовий оборот	Безготівково-грошовий оборот
1	2	3
Межі руху	Гроші рухаються поза банками, обслуговуючи відносини економічних суб'єктів при виплаті зарплати, пенсій, субсидій, оплаті товарів та послуг населенню.	Гроші рухаються по рахункам у банках, не виходячи за межі банківської системи.
Вплив	Впливають лише прямі його суб'єкти, що дає можливість найповніше реалізувати свої відносини в тому вигляді, як вони самі їх визначили.	Впливають не тільки прямі суб'єкти, але й банки. А держава, законодавчо визначаючи права та обов'язки банків, здійснює контроль та впливає на весь безготівковий оборот.
Проблеми	Високі витрати на виготовлення готівки. Низька податливість до регулювання. Тенізація відносин.	Оптимізація форм і способів безготівкових розрахунків. Інтенсифікація і прискорення розрахунків.

1	2	3
Основа організації	<p>Підприємства можуть мати в своїх касах готівкові гроші в межах встановленого банком ліміту, інші гроші повинні зберігатись на рахунках банку.</p> <p>Отримані підприємствами в банку готівкові кошти повинні використовуватись суворо за цільовим призначенням.</p> <p>Підприємства можуть отримувати в банку готівкові гроші при наявності вільного залишку на рахунку чи отриманні кредиту.</p> <p>Перевищення встановлених лімітів каси допускається тільки в особливих випадках, обумовлених в нормативних документах НБУ.</p>	<p>Грошові кошти всіх господарюючих суб'єктів підлягають обов'язковому зберіганню на поточних та інших рахунках в установах банків.</p> <p>Безготівкові розрахунки між підприємствами, фізичними особами здійснюються через банки шляхом перерахування коштів із поточних рахунків платників на поточні рахунки одержувачів за документами, передбаченими правилами розрахунків.</p> <p>Розрахунки з постачальниками за ТМЦ і послуги проводяться після відпуску продукції або надання послуг, одночасно з ними або в порядку попередньої оплати.</p> <p>Банки списують кошти з рахунків підприємств тільки за розпорядженнями їх власників, крім випадків, у яких безспірне списання коштів передбачено Законом України, а також за рішенням суду та виконавчими приписами нотаріусів.</p> <p>Доручення підприємств на перерахування коштів приймаються банками до виконання тільки в межах наявних коштів на їх рахунках або за рахунок платіжного кредиту банку.</p> <p>Підприємства самостійно обирають форми розрахунків та вказують їх при укладенні між собою договорів.</p>
Здійснення	<p>Здійснюється через оплату купленого і боргових зобов'язань законними платіжними засобами – банківськими білетами та розмінною монетою.</p> <p>Обслуговує переважно відносини пов'язані зі сферою особистого споживання.</p>	<p>Здійснюється шляхом оплати купленого і погашення боргів, перерахуванням грошових сум на рахунки, відкриті учасникам грошового обороту в банках, без використання грошей у готівковій формі.</p> <p>Обслуговує в основному підприємства та організації.</p>

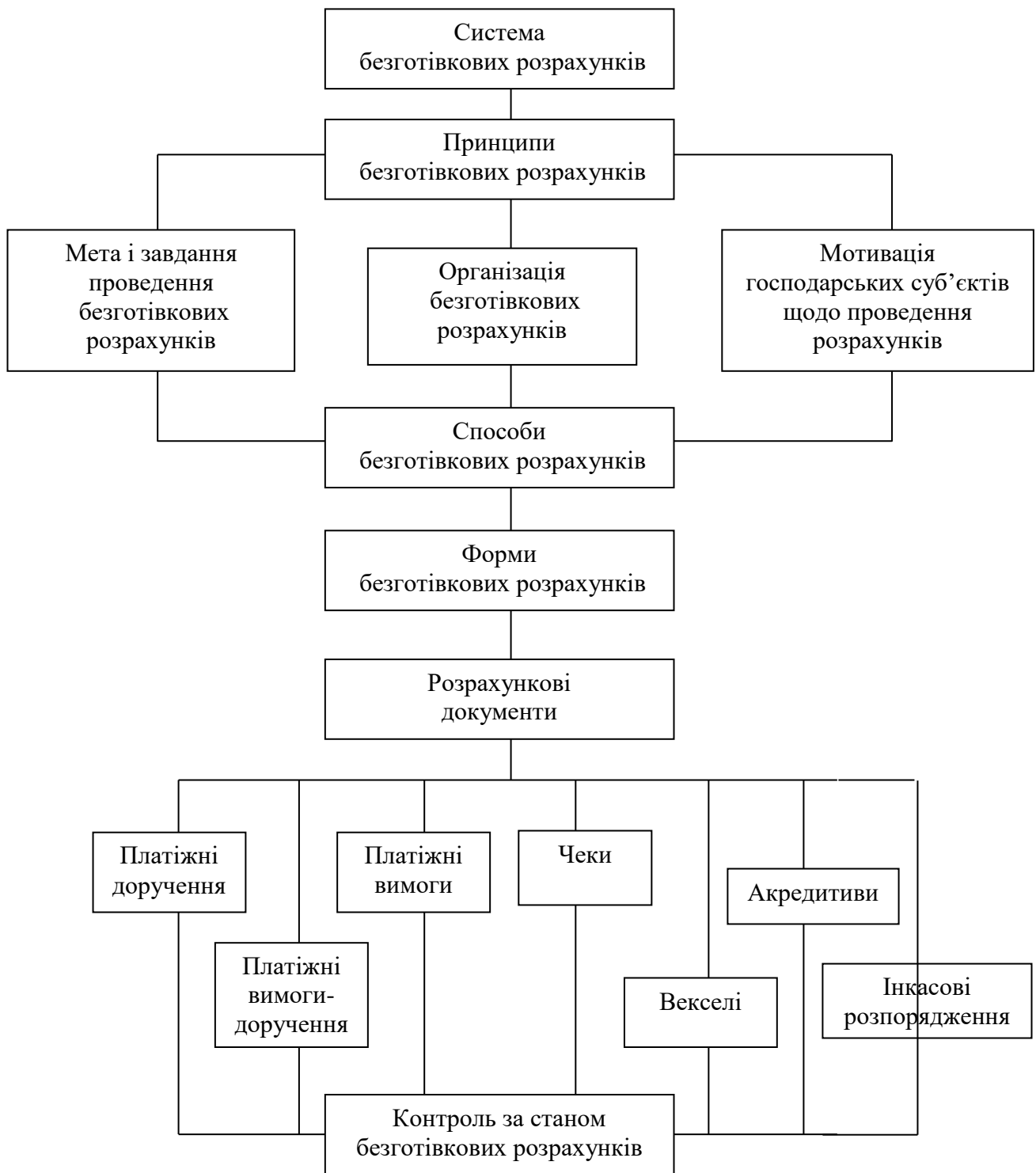

Рис.2.5. Система безготівкових розрахунків

Класифікація безготівкових розрахунків

Критерій	Безготівкові розрахунки
Склад учасників	<p><i>Міжгосподарські</i> - обслуговують відносини між клієнтами.</p> <p><i>Міжбанківські</i> - обслуговують відносини між банками.</p>
Призначення платежу	<p><i>Розрахунки за товарними операціями</i> - платежі за товарно-матеріальні цінності, надані послуги і виконані роботи.</p> <p><i>Розрахунки за нетоварними операціями</i> - сплата податків та перерахування інших платежів до бюджету, одержання і повернення банківських позик, страхування сум тощо.</p>
Термін виконання платежу	<p><i>Строковий платіж</i>, коли кожна поставка оплачується негайно.</p> <p>З відстрочкою платежу, коли товар продають у кредит.</p> <p><i>Достроковий платіж</i>:</p> <p>а) авансовий платіж, коли оплата (але тільки її частина) передуює відвантаженню товару;</p> <p>б) попередня оплата, коли отримувачу перераховують усю суму до моменту відвантаження товару.</p> <p><i>Прострочений платіж</i>, тобто не сплачений своєчасно.</p> <p><i>Пролонгований платіж</i> - виконання якого за домовленістю сторін перенесено на пізніший термін.</p>
Джерела коштів, призначених для здійснення платежу	<p><i>За рахунок власних коштів</i> платника, коли платіж здійснюється із рахунку платника в банку.</p> <p><i>За рахунок банківського кредиту.</i></p> <p><i>За рахунок комерційного кредиту.</i></p>
Спосіб перерахування коштів	<p><i>Прямим перерахуванням</i> з рахунку платника на рахунок бенефіціара.</p> <p><i>Заліком взаємних вимог</i> (кліринг), коли взаємні зобов'язання боржника й кредитора погашаються у рівновеликих сумах і лише за різницю здійснюється платіж на загальних підставах.</p> <p><i>Періодичними перерахуваннями</i> (плановими платежами), коли розрахунки провадять не за кожну окрему поставку, а періодично, в передбачені договором терміни. У такому разі розмір платежу визначають з урахуванням плану поставок і коригують залежно від результатів звіряння розрахунків за період, передбачений договором.</p>
Місце проведення	<p><i>Внутрішньодержавні</i> (внутрішньоміські, що здійснюються в межах одного населеного пункту, і міжміські - за межами цього пункту).</p> <p><i>Міждержавні</i> - між господарськими суб'єктами, які знаходяться на територіях різних держав.</p>
Гарантія платежу	<p><i>Гарантовані</i> - забезпечують гарантію платежу за рахунок депонування коштів.</p> <p><i>Негарантовані</i> - безготівковий розрахунок, за який платіж не гарантується.</p>

Таблиця 2.4

Форми безготівкових розрахунків

Форми безготівкових розрахунків, їх визначення	Застосування	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
<p>Платіжне доручення - письмове доручення власника рахунка перерахувати відповідну суму зі свого рахунка на рахунок отримувача коштів.</p>	<p>За фактично відвантажену продукцію (виконані роботи, послуги).</p> <p>В порядку попередньої оплати Для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості підприємств.</p> <p>Для перерахування підприємствами сум, які належать фізичним особам (заробітна плата, пенсії, грошові доходи фермерів тощо) на їх рахунки, відкриті в установах банків.</p> <p>В інших випадках за згодою сторін.</p>	<p>Досить проста схема документообігу, що значно підвищує розрахунки.</p> <p>Покупець має змогу попередньо перевірити якість товарів.</p> <p>Можливість використання у разі не товарних операцій.</p>	<p>Відсутність гарантії платежу для постачальника.</p> <p>Постачальник потрапляє у залежність від покупця, який може зволікати з випусканням платіжного доручення.</p>
<p>Платіжна вимога - доручення - комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхня частина - вимога підприємства-постачальника до</p>		<p>Підвищується відповідальність суб'єктів розрахункових відносин за організацію розрахунків, у зв'язку з тим, що розрахункові документи пересилаються</p>	<p>Відсутність гарантії платежу. Невчасна оплата рахунків платника, відмови від акцепту сповільнюють рух коштів.</p>

Продовження табл. 2.4.

1	2	3	4
<p>підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг, нижня частина: доручення покупця банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника.</p>		<p>постачальником платника, обминаючи банк</p>	
<p>Платіжна вимога – наказ одержувача коштів (постачальника) про переказування йому коштів з рахунка платника. У платіжній вимозі зазначається призначення платежу та відповідна стаття законодавчого акта, якщо передбачене право без спірного стягнення та без акцептного списання коштів.</p>	<p>В передбачених законодавством України випадках. За рішенням суду, арбітражного суду, виконавчими написами. У всіх випадках має бути посилення на підставу платежу - назва статті закону, постанова суду тощо.</p>		
<p>Акредитив - це форма розрахунків при якій банк-емітент за дорученням свого клієнта (заявника акредитива) зобов'язаний:</p>	<p>В міжміських і в міжнародних розрахунках, коли постачальник хоче забезпечити собі гарантію оплати поставленої продукції.</p>	<p>Постачальник має гарантію оплати. Можна контролювати товарну операцію, якщо умовами договору передбачено</p>	<p>Відвернення коштів у разі відкриття всіх видів акредитивів (крім гарантованого) з господарського обігу покупця.</p>

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4
виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги надати повноваження іншому (виконуючому) банкові здійснити цю оплату.		відкриття акредитива з акцептом оплати уповноваженою особою.	Досить ускладнена схема документообігу. У разі затримки з відкриттям акредитива постачальник не відвантажує товар, що негативно позначається на його фінансовому стані.
Чек – письмове доручення банку провести перерахування коштів з рахунка чекодавця (платника) на рахунок чекоутримувача (отримувача коштів)	Платежі за отримані товари, виконані роботи, надані послуги, як правило, у внутрішньо міських розрахунках між юридичними особами та між фізичними і юридичними особами	Постачальник має гарантію оплати, оскільки покупець заздалегідь депонує кошти на окремому рахунку. Почепець має право й змогу попередньо перевірити якість товару, виконаних робіт, чек виписують під час здійснення товарної операції; максимально наближені в часі поставка товару і момент платежу можуть використовувати як юридичні, так і фізичні особи.	Вилучення товарів з обігу платника у зв'язку з необхідністю їх депонування. Досить ускладнений документообіг.
Вексель – це боргове зобов'язання встановленого зразку, що дає незаперечне право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який указано у векселі.	Оплата товарів та послуг. Надання короткострокових кредитів, повернення раніше отриманих позичок. Оформлення боргових відносин між банками.	Універсальний і доступний всім суб'єктам грошово-розрахункових відносин.	

Закінчення табл. 2.4.

1	2	3	4
<p>Інкасо – це доручення експортера своєму банкові одержати від імпортера безпосередньо або через інший банк певну суму, яку зазначено в платіжних документах, або підтвердження (акцепт), що цю суму буде виплачено у відповідних строк.</p>	<p>Використовується в розрахунках як при умовах платежу готівкою (валютою), так із використанням комерційного кредиту (векселя).</p>	<p>Імпортеру немає необхідності завчасно відволікати кошти зі свого обігу. Експортер зберігає юридичне право розпорядження товаром до оплати імпортером.</p>	<p>Існує ризик для експортера, пов'язаний з відмовою від платежу. Існує значний проміжок часу між надходженням валюти по інкасо і відвантаженням товару.</p>

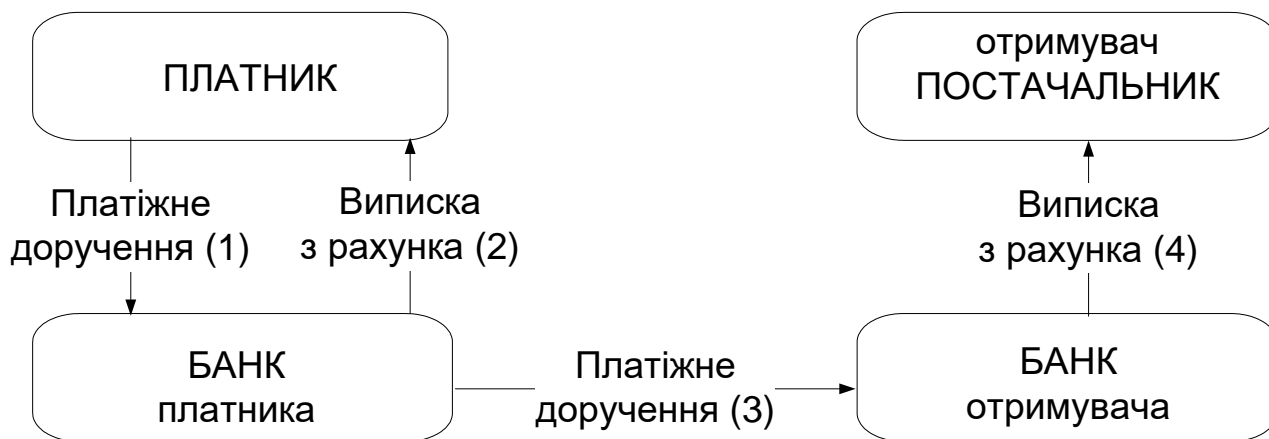

Рис. 2.6. Схема документообігу при розрахунках платіжними дорученнями

1 - передача платником в банк платіжного доручення на право списання суми платежу на користь одержувача грошових коштів; 2 - отримання платником виписки банку з його поточного рахунка про списання грошових коштів на користь одержувача; 3 - передача платіжного доручення (повідомлення) про зарахування платежу на поточний рахунок одержувача (передача платіжного доручення може здійснюватися через національну систему електронних платежів (НСЕП); через внутрішньобанківську платіжну систему (ВБПС) - якщо установи входять в систему одного банку; просто в банк одержувача при прямих відносинах між банками (ПВІМБ); 4 - отримання одержувачем виписки банку з його поточного рахунка про зарахування на його рахунок грошових коштів.

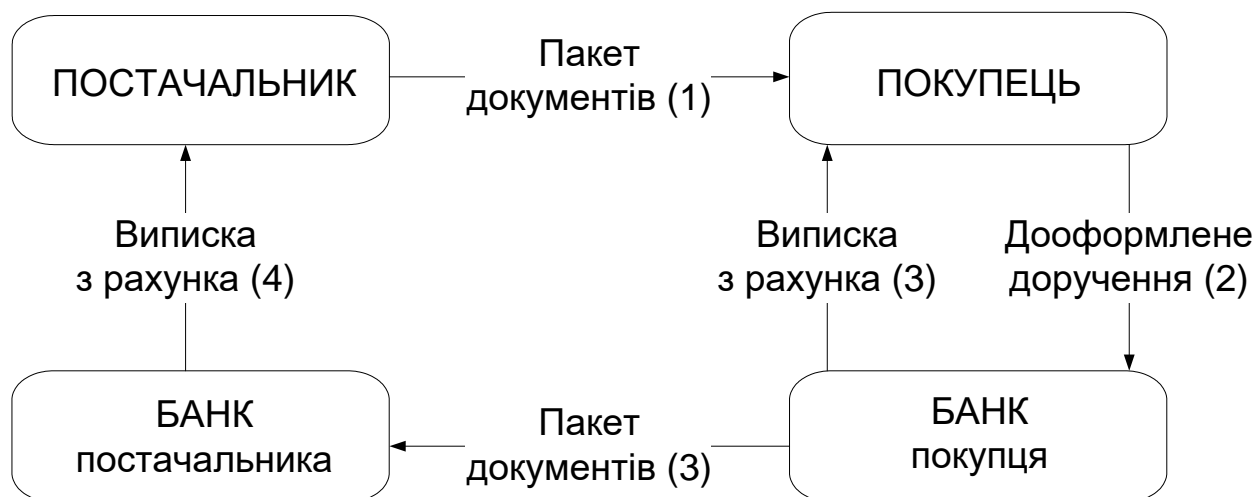

Рис. 2. 7. Схема документообігу при розрахунках платіжними вимогами-дорученнями

1 - передача постачальником покупцю документів на відвантаження або передачу товарів, актів виконаних робіт або наданих послуг, а також платіжні вимоги-доручення, відправлені ним особисто покупцю або через банк; 2 - дооформлення

покупцем платіжної вимоги-доручення і передача її в банк (банк платника); 3 - банк платника здійснює платіж з врученням виписки з поточного рахунка про списання грошових коштів з його рахунка й надсилає документи в банк постачальника; 4 - банк постачальника здійснює зарахування грошових коштів на поточний рахунок постачальника з врученням йому виписки з його поточного рахунка про отримання грошових коштів.

Рис. 2.8. Схема документообігу при розрахунках гарантованими дорученнями

1 - передача платником в банк платіжного доручення; 2 - отримання платником виписки банку з його поточного рахунка про списання грошових коштів банком на спеціальний рахунок (депонування суми); 3 - передача через довірену особу банком платника першого примірника доручення, зразків підписів службових осіб і відтиску гербової печатки, якою оформлено гарантоване доручення; 4 - передача через

довірену особу заповнених бланків переказів і списку одержувачів грошових коштів; 5 - передача гарантованого доручення і реєстру платіжних доручень; 6 - передача гарантованого доручення, реєстру платіжних доручень, а також дебетового повідомлення; 7 - перерахування задепонованих грошових коштів на поточний рахунок відділення зв'язку; 8 - отримання відділенням зв'язку виписки банку з його поточного рахунка про надходження грошових коштів на рахунок відділення зв'язку; 9 - видавання відділенням зв'язку грошових коштів одержувачам.

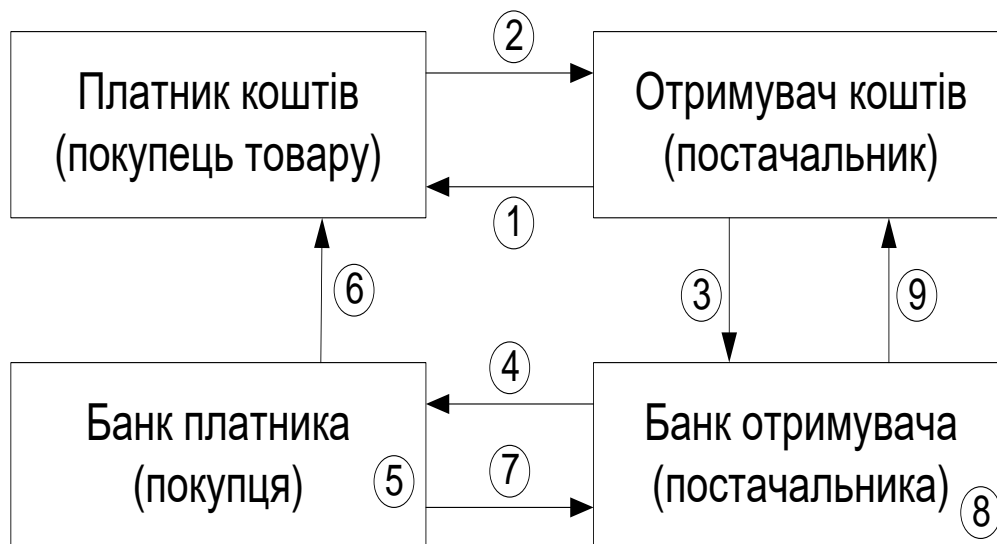

Рис. 2.9. Розрахунки чеком

1 - постачальник передає товар покупцеві; 2 - покупець передає чек постачальнику; 3 - постачальник передає чек у свій банк; 4 - банк постачальника направляє чек для оплати в банк покупця; 5 - банк платника списує кошти з рахунка покупця товару; 6 - банк платника повідомляє платника про списання коштів; 7 - банк платника переказує банку постачальника відповідні кошти; 8 - банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 9 - банк постачальника повідомляє постачальника про зарахування коштів на його рахунок.

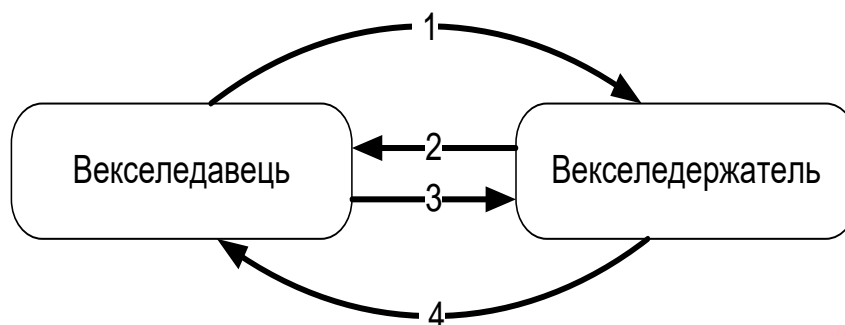

Рис. 2.10. Схема обігу простого векселя

1 - видача векселя; 2 - пред'явлення векселя до оплати; 3 - погашення векселя (оплата); 4 - вручення погашеного векселя з розпискою про отримання платежу.

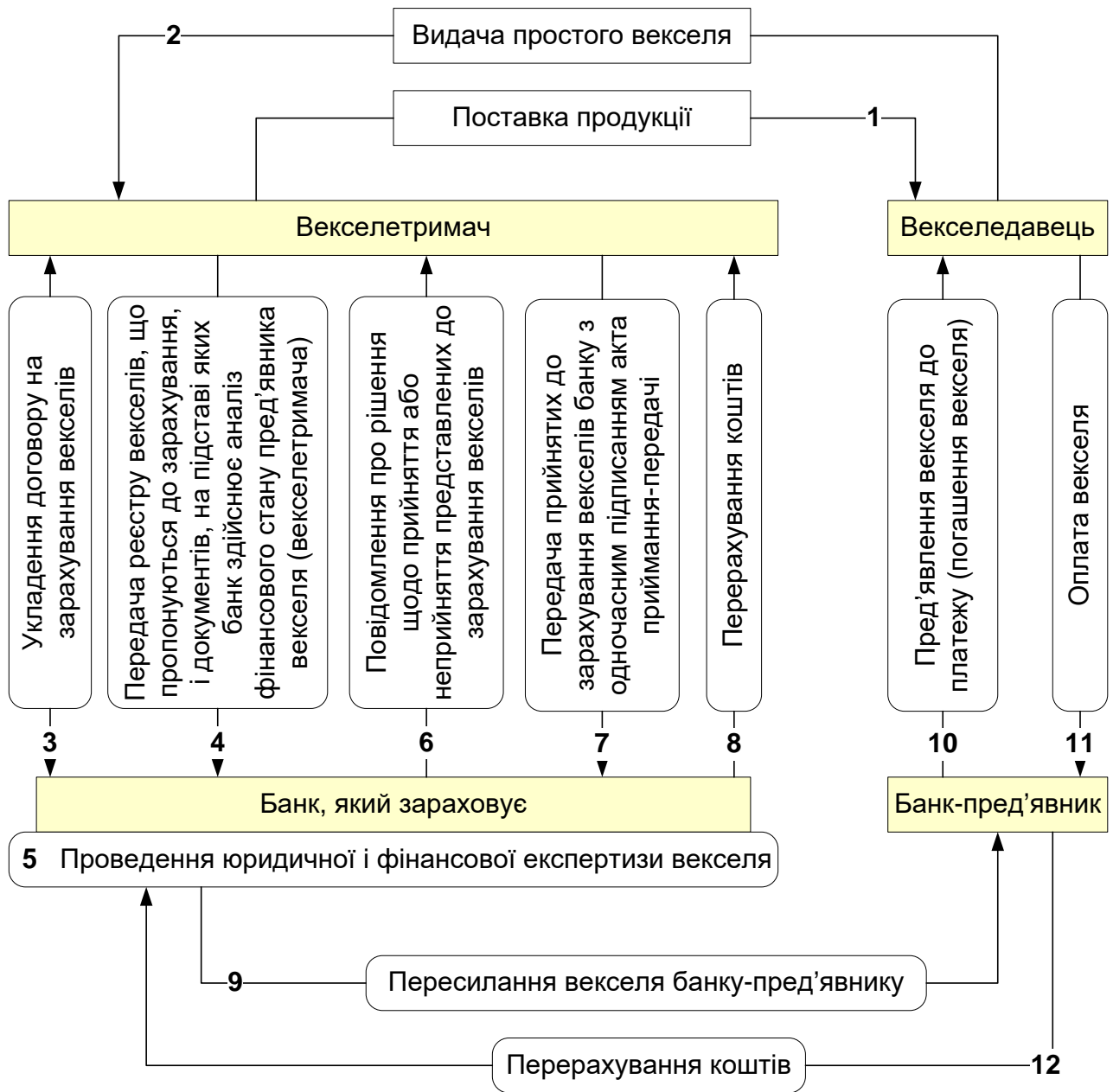

Рис. 2.11. Зарахування простого векселя з чотирма учасниками

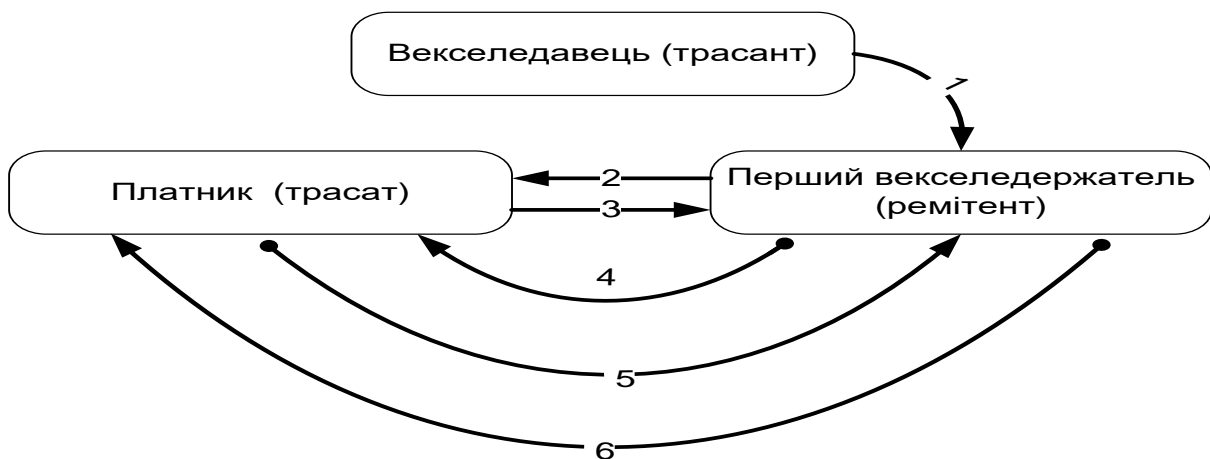

Рис. 2.12 Схема обігу переказного векселя (тратти)

1 - видача векселя; 2 - пред'явлення векселя до акцепту (презентація); 3 - підтвердження акцепту ; 4 - пред'явлення векселя до оплати; 5 - погашення векселя (оплата); 6 - вручення погашеного векселя з розпискою про отримання платежу.

Рис. 2.13. Зарахування переказного векселя з чотирма учасниками

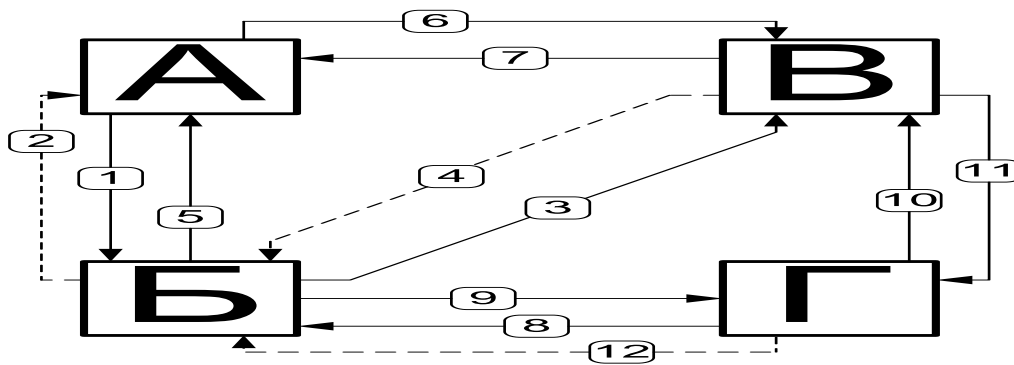

Рис. 2.14. Приклад застосування векселів в Україні

Учасники операцій:

А — постачальник комплектуючих для заводу

Б — завод-виробник ліквідної продукції (на картотеці)

В — покупець (можливо, дочірня фірма від «Б»)

Г — фірма-продавець послуг (маркетингових, інформаційних, брокерських)

1 — «А» постачає «Б» комплектуючі на 100 одиниць

2 — «Б» не розраховується з «А» (відсутні кошти)

3 — «Б» продає «В» ліквідну продукцію на 150 одиниць

4 — «В» винний «Б» суму у 150 одиниць

5 — «Б» видає «А» переказний вексель на 100 одиниць (платник — «В»)

6 — «А» пред`являє «В» вексель до оплати

7 — «В» проводить оплату векселя у повному обсязі (100 одиниць)

8 — «Г» проводить для «Б» продаж послуг на суму 50 одиниць

9 — «Б» видає «Г» переказний вексель на 50 одиниць (платник — «В»)

10 — «Г» пред`являє «В» вексель до оплати

11 — «В» проводить оплату векселя у повному обсязі (50 одиниць)

12 — «Г» засвідчує подяку «Б» за здійснену операцію

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика векселя і чека

Характеристики чека	Характеристики векселя
Оплачується після пред`явлення	Може бути як на пред`явника так і строковим документом
Випишується на банк	Ні
Ніколи не акцептується банком	Повинен бути акцептований платником
В переважній більшості не перебуває в обігу, а прямо пред`являється в банк для оплати	Обертається, переходячи від одного власника до іншого
Якщо підпис на чеку підроблений банк може відмовитися від оплати	Підроблення підпису векселедавця не звільняє акцептанта від обов`язку оплатити вексель

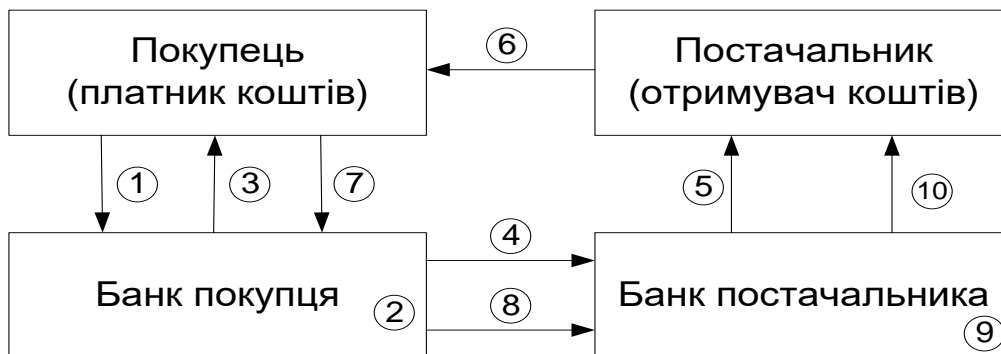

Рис. 2.15. Розрахунок з використанням акредитива

1 - покупець доручає банку, що його обслуговує, відкрити акредитив; 2 - банк покупця відкриває акредитив; 3 - банк покупця сповіщає покупця про відкриття акредитива; 4 - банк покупця повідомляє банк постачальника про відкриття акредитива постачальнику на конкретну суму; 5 - банк постачальника сповіщає постачальника про відкриття акредитива; 6 - відвантаження товару; 7 - покупець повідомляє банк про виконання умови акредитива, тобто дає наказ на розкриття акредитива; 8 - банк покупця переказує банку постачальника суму коштів з акредитива; 9 - банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 10 - банк постачальника повідомляє про це свого клієнта.

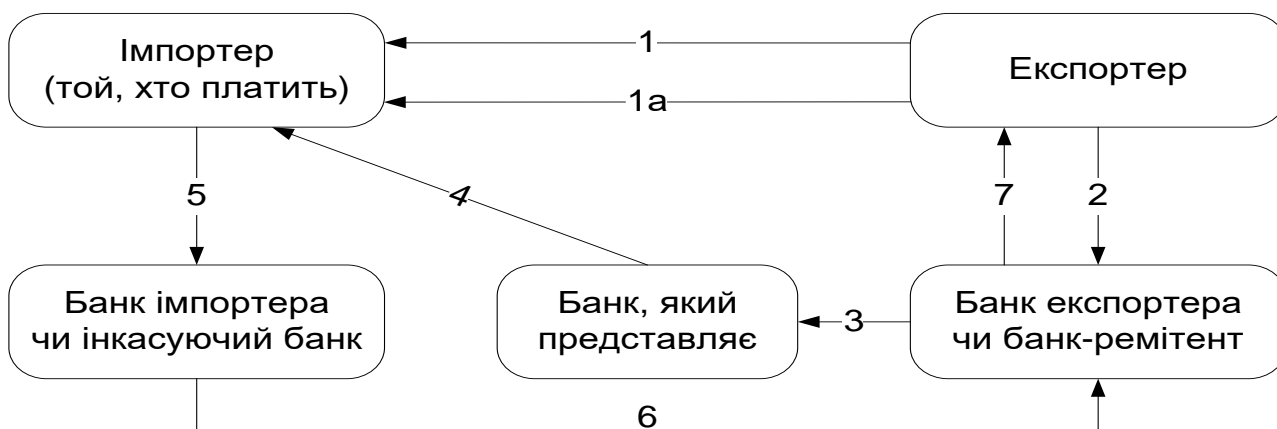

Рис. 2.16. Схема розрахунків по документарному інкасо

1. Експортер заключає контракт з імпортером про продажу товарів на умовах розрахунків по документарному інкасо і відправляє йому товар (1а). 2. Експортер відправляє своєму банку інкасове доручення та комерційні документи. 3. Банк експортера пересилає інкасове доручення і комерційні документи банку, який представляє (чи банку імпортера). 4. Банк, який представляє, надає ці документи імпортеру. 5. Імпортер оплачує документи банку, який інкасує (чи своєму банку). 6. Банк, який інкасує, переказує платіж банку-ремітенту (чи банку експортера). 7. Банк-ремітент зараховує переказну суму на рахунок експортера.

2.3. Маса грошей в обороті. Грошові агрегати та грошова база

Таблиця 2.7

Стадії створення грошової маси

Грошова маса – це сукупність залишків грошей у всіх формах, які є в розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент	
1 стадія	2 стадія
Національний банк збільшує свої активи шляхом надання кредитів урядові, комерційним банкам, закордонним країнам, окремим підприємствам і за рахунок зростання золотовалютних резервів	Здійснюється за допомогою емісії. Національний банк збільшує активи одночасно збільшуючи свої пасиви, тобто створює грошову базу, що складається з готівки, яка перебуває в обігу обов'язкових і необов'язкових резервів комерційних банків

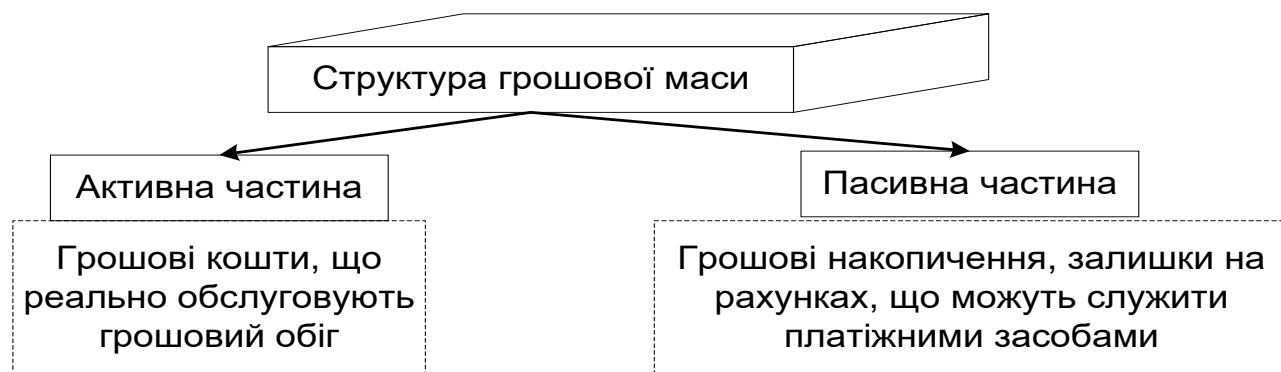

Рис. 2.17. Структура грошової маси

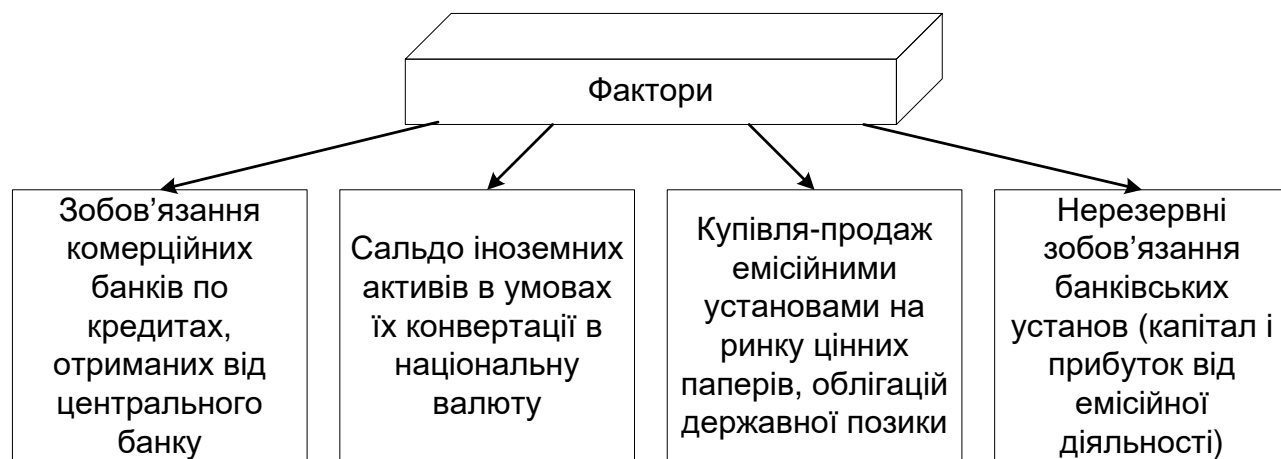

Рис. 2.18. Фактори, які впливають на грошову масу

Таблиця 2.8

Визначення грошових агрегатів грошової маси та грошової бази

Автор	Грошова база	M0	M1	M2	M3	M4 (L)
1	2	3	4	5	6	7
Калініченко Л.Л.	включає запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, а також суму резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у центральному банку.	відображає масу готівки, яка перебуває поза банками, - на руках у ФО і касах ЮО, готівка в касах банків сюди не входить	включає M0 та вклади в банках на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання	включає M1 та кошти на всіх видах строкових рахунків, кошти на рахунках капітальних вкладів та інших спеціалізованих рахунках	включає M2 та кошти на вкладах за трастовими операціями банків	-
Савлук М.І.	включає запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, а також суму	відображає масу готівки, яка перебуває поза банками, - на руках у ФО і касах ЮО,	включає гроші в агрегаті M0, вклади в банках, які можуть бути використані власниками негайно, без попередження	гроші в агрегаті M1, вклади на всіх видах строкових рахунків, включно з іменними сертифікатами	охоплює гроші в агрегаті M2, кошти в цінних паперах власного боргу банків	-

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
	резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у центральному банку.	готівка в касах банків сюди не входить	банків (переказні кошти в національній валюті)	банків, кошти в іноземній валюті, які на першу вимогу можуть бути обмінені на готівку		
Луців Б.П. Смовженко Т.С.	гроші, які не беруть участь в кредитному обороті та грошовому обігу, але створюють базу для їх розширення, включає агрегат М0, готівку в касах банків та резерви комерційних банків на їх рахунках у НБУ.	готівка (гроші поза банками)	грошова маса, включає найбільш ліквідні форми грошей – готівкові вклади до запитання (трансакційні депозити)	включає грошові форми агрегату М1, а також строкові та ощадні вклади в комерційних банках	включає грошові форми агрегату М2, депозитні сертифікати, ощадні вклади в спеціалізованих кредитних установах та деякі інші види фінансових активів	включає М3, банківські акцепти, комерційні папери, державні цінні папери та деякі інші форми фінансових активів
З практики фінансової системи України	-	готівкові гроші в обігу	М0 та кошти підприємств на розрахункових, поточних спеціальних	М1, термінові депозити населення в ощадних банках, в тому	М2 і сертифікати та облігації державної позики.	

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
			рахунках в банках, депозити населення в ощадних банках до запитання, кошти страхових компаній	числі компенсація		
Атпатов Г.Є. Базулін Ю.В. (з практики фінансової системи Росії)	сукупний об'єм готівкових грошей та грошових резервів депозитних установ.	включає готівкові гроші поза банками: металеві монети, казначейськ і білети та банкноти	«гроші для угод» - включає М0, грошові кошти на розрахункових, поточних, спеціальних рахунках в кредитних організаціях, внески ЮО та ФО в банках, вклади населення в Ощадбанку на рахунках до запитання	«грошова маса в обігу» - включає М1, строкові вклади населення в Ощадбанку. Різновидом є показник М2Х – всі види депозитів в іноземній валюті, номіновані в рубльовому еквіваленті	включає внески, які можна обернути в грошові кошти в кожний момент часу з деякими втратами, зумовленими строками та умовами зберігання вкладів.	включає грошовий агрегат М3 та всі грошові компоненти і грошові сурогати, що мають більш низьку ліквідність, портфель державних цінних паперів у небанківських тримачів
Згідно з фінансовою системою США	включає готівкові гроші та загальні резерви депозитних установ (резерви банків, позиково-	готівкові гроші	включає готівкові гроші, трансакційні депозити (депозити до запитання та інші чекові депозити –	включає ощадні депозити і строкові депозити	включає агрегат М2, строкові депозити великих	включає агрегат М3, строкові позики в євродоларах резидентів США,

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
	ощадних асоціацій, кредитних спілок, касова готівка)		рахунки NOW, ATS), дорожні чеки	малих розмірів в усіх депозитних установах, однододові угоди REPO в комерційних банках, однододові позики в євродоларах, кошти взаємних фондів грошового ринку, депозитні рахунки грошового ринку	розмірів в усіх депозитних установах, строкові операції REPO в комерційних банках та позиково-ощадних асоціаціях, строкові позики в євродоларах, рахунки взаємних фондів грошового ринку, які належать ЮО.	які не є банками, акцептовані банками векселя, комерційні папери, тобто незабезпечені зобов'язання, що вільно обертаються, з великим номіналом, які використовуються корпораціями, банками для короткострокових кредитів та інвестицій, зі строком обігу від 2 до 270 діб, казначейські векселя та інші казначейські цінні папери, ощадні облігації США.

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
Колодізев О.М. Яременко О.Р.		включає готівку в обігу (банкноти, казначейські і квитки, монети).	складається з агрегату M_0 і коштів на поточних рахунках банків, які можуть використовуватись для платежів у безготівковій формі і без переведення на інші рахунки	містить агрегат M_1 , термінові й ощадні депозити в комерційних банках, короткостроков і державні цінні папери	включає агрегат M_2 , ощадні вклади у спеціалізованих кредитних установах, цінні папери	-
Александрова М.М., Маслова С.О.	-	готівкові кошти в обігу: банкноти, металеві монети, казначейські і білети	включає M_0 і кошти на поточних рахунках банків	включає M_1 , термінові та заощаджувальні депозити в комерційних банках, короткостроков і державні цінні папери	включає M_2 , заощаджувальні вклади в спеціалізованих кредитних закладах, цінні папери, які обертаються на грошовому ринку, в тому числі комерційні векселі	включає M_3 та різні форми депозитів в кредитних закладах

Закінчення табл.2.8

1	2	3	4	5	6	7
Колесніченко В.Ф.	включає запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, а також суму резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у центральному банку.	включає готівку в обігу (банкноти, казначейські і квитки, монети).	складається з агрегату M_0 і коштів на поточних рахунках банків, які можуть бути негайно використані їх власниками для здійснення платежів у безготівковій формі без попередження банків, тобто запаси коштів на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання.	містить агрегат M_1 , термінові й ощадні депозити в комерційних банках, а також короткострокові і державні цінні папери.	включає агрегат M_2 + довгострокові приватні депозитні й ощадні сертифікати в спеціалізованих кредитних установах, а також цінні папери, що обертаються на грошовому ринку.	-

2.4. Швидкість обігу грошей та закон грошового обігу

$$\Gamma_{\bar{o}} = \Gamma_{\text{вип}} + \Gamma_{\text{рез}}, \quad (2.1)$$

де: $\Gamma_{\bar{o}}$ - величину грошової бази,

$\Gamma_{\text{вип}}$ - сума готівки, випущеної центральним банком і не поверненої в його фонди;

$\Gamma_{\text{рез}}$ - сума грошових коштів (резервів), які перебувають на кореспондентських рахунках банків у центральному банку.

$$P_e = K + 3K + MBK + BCF - A_o - O_p, \quad (2.2)$$

де: P_e – додатковий, або вільний, резерв;

K – капітал банку;

$3K$ – залучені банком кошти, депозити;

MBK – сальдо заборгованості банку за міжбанківським кредитом, включаючи і кредити НБУ;

BCF – відрахування до центрального страхового фонду;

A_o – вклади банку в активні операції, не повернуті на даний момент;

O_p – обов'язкові резерви.

$$m = 1/r, \quad (2.3)$$

де: m – грошово-кредитний мультиплікатор;

r – норма обов'язкового резервування.

$$\Delta M = \Delta R \times 1/r, \quad (2.4)$$

де: ΔM – приріст грошової маси;

ΔR – початковий приріст резервів;

r – норма обов'язкового резервування.

$$mm=(M_0+D)/(M_0+R), \quad (2.5)$$

де: mm – показник фактичного рівня мультиплікатора;
 M_0 – маса готівки в обігу поза банками;
 D – маса грошей у депозитах комерційних банків;
 R – сума резервів комерційного банку.

$$K_m=M / \text{ВВП}, \quad (2.6)$$

де: K_m –рівень монетизації,
 M –маса грошей на кінець року, взята за агрегатом М3.

$$K_z = \frac{\sum C - K + \Pi - \text{ВП}}{O}, \quad (2.7)$$

де: K_z – кількість грошей, необхідних для обігу товарів протягом певного часу;
 C – сума цін на товари, що підлягають реалізації за певний відрізок часу;
 K – сума цін товарів, що були продані в кредит і строк оплати яких не наступив;
 O – швидкість обігу грошової одиниці за рік;
 Π – сума цін товарів, що були продані в кредит і строк оплати яких наступив;
 ВП – платежі, що взаємопогашаються.

$$V=PQ/M, \quad (2.8)$$

де: V – швидкість обігу грошей;
 P – середній рівень цін на товари та послуги;
 Q – фізичний обсяг товарів та послуг, що реалізовані в даному періоді;
 M – середня маса грошей, що перебуває в обігу за даний період.

Тема 3. Грошовий ринок

3.1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку

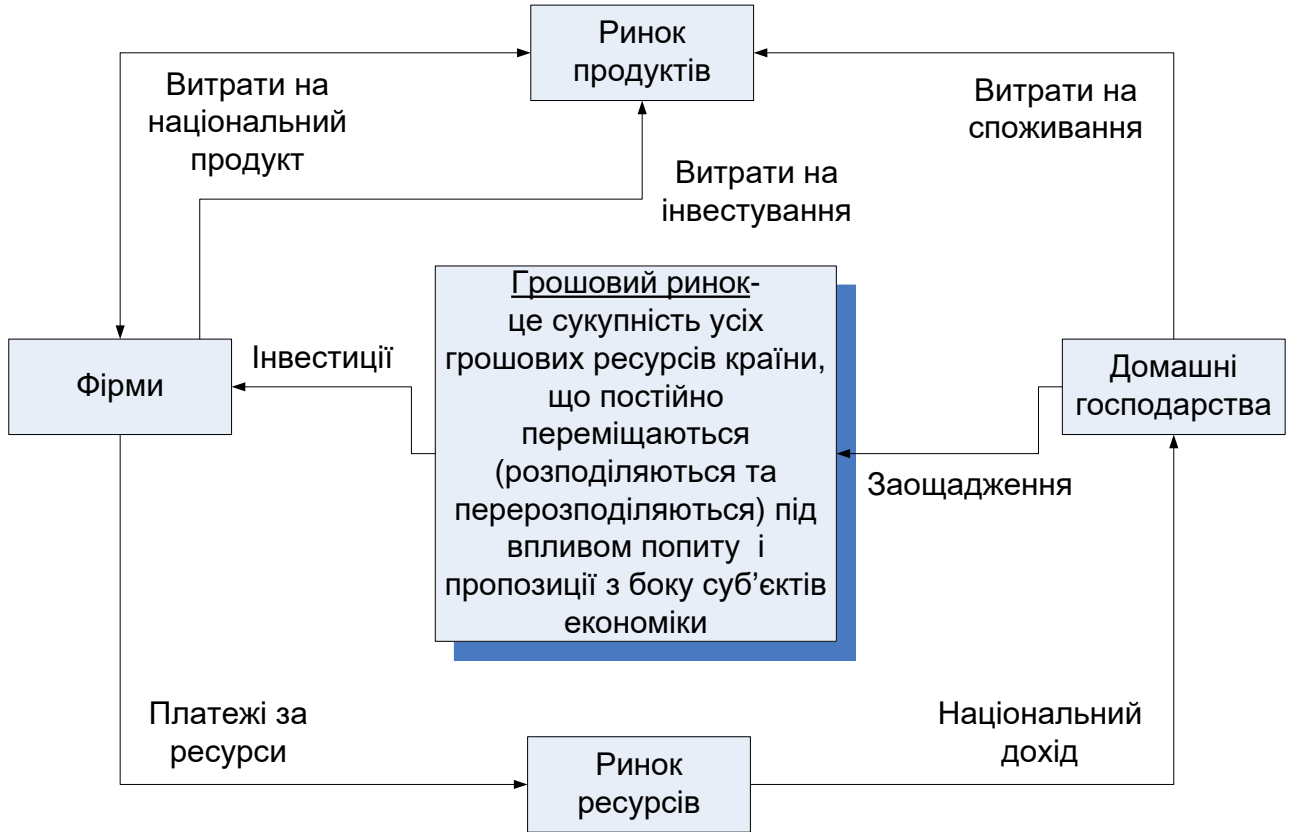

Рис. 3.1. Потоки грошових коштів

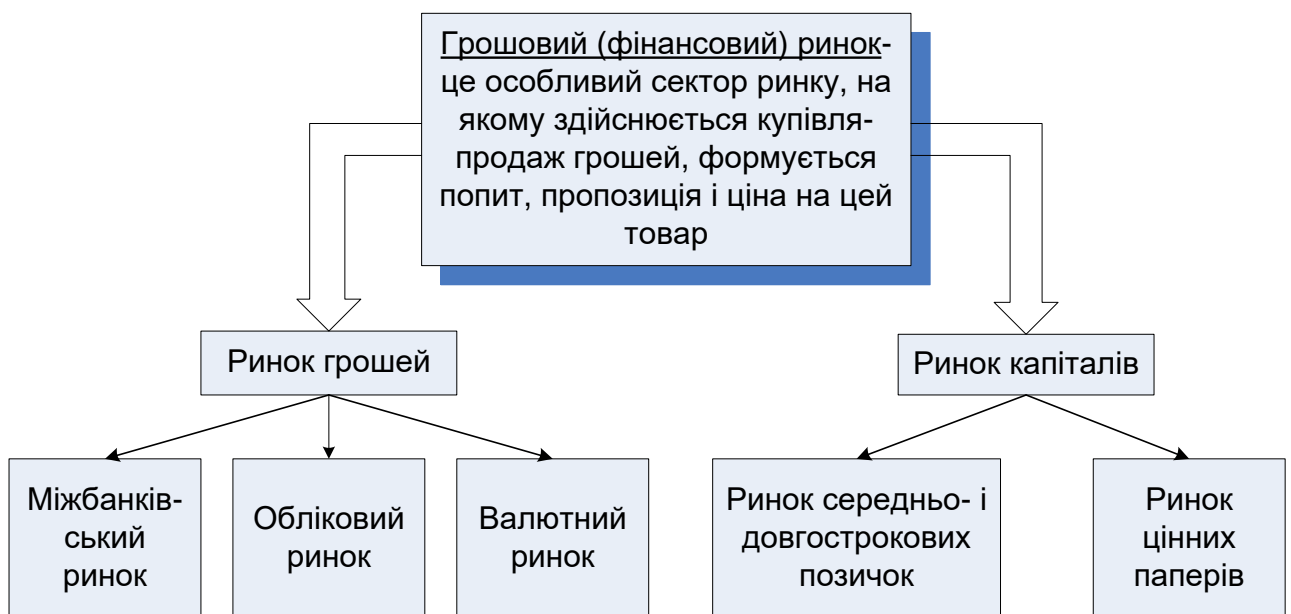

Рис. 3.2. Структура грошового (фінансового) ринку

Рис. 3.3. Суб'єкти, які беруть участь в операціях купівлі-продажу грошей

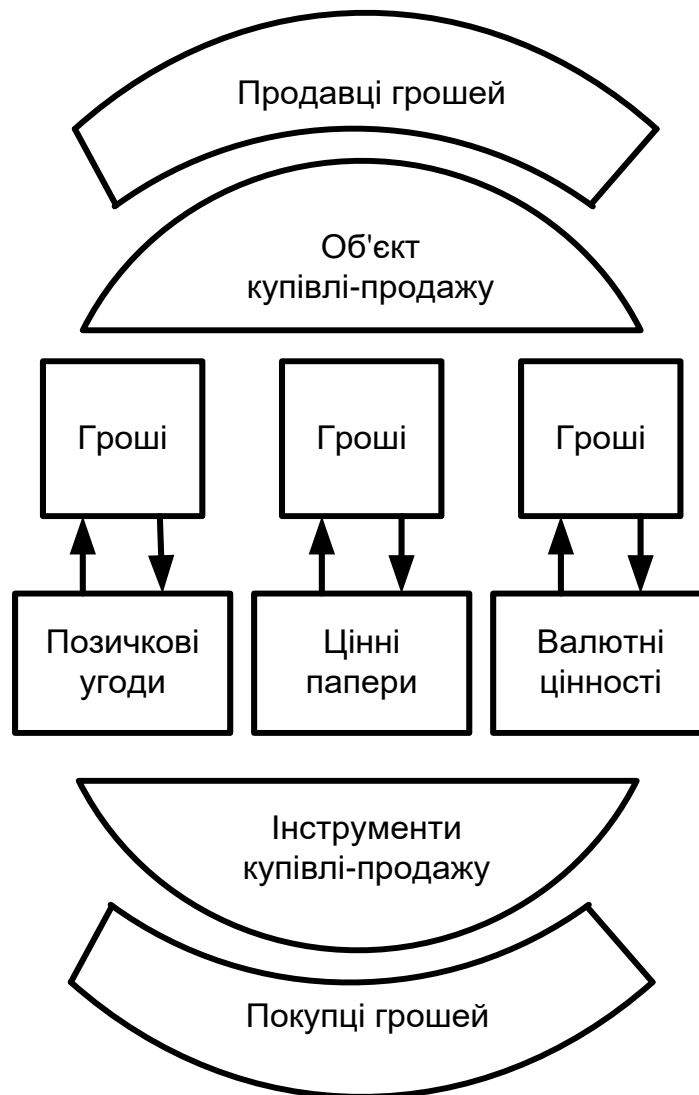

Рис. 3.4. Загальна схема взаємозв'язку між об'єктами та інструментами грошового ринку

3.2. Інституційна модель грошового ринку

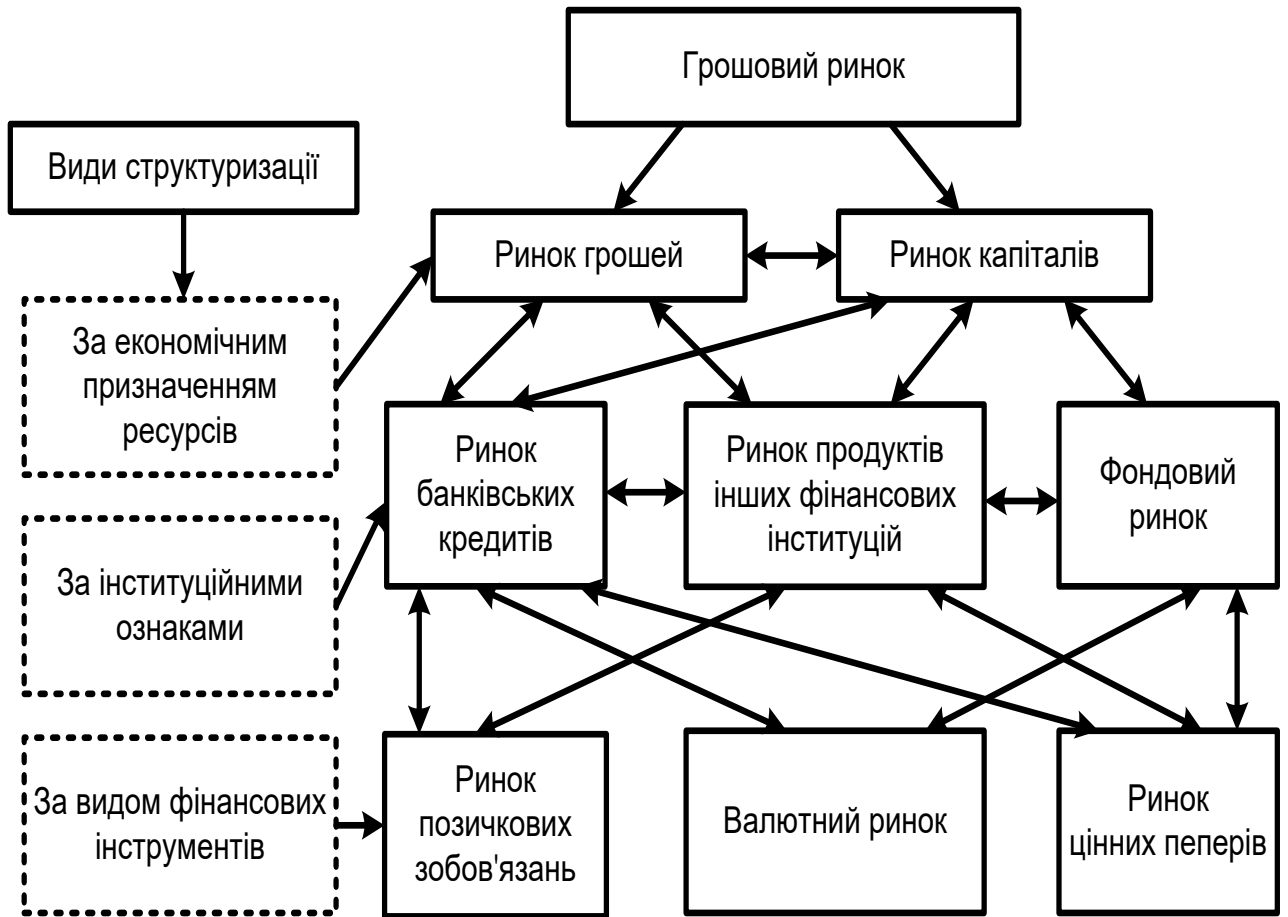

Рис. 3.5. Схема системної структуризації грошового ринку

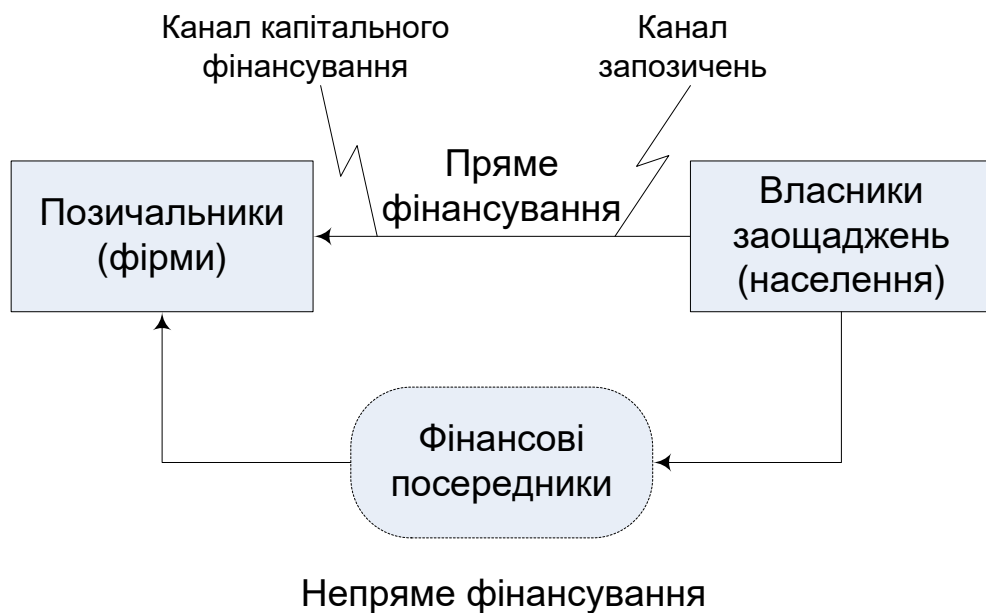

Рис. 3.6. Схема руху грошових потоків на фінансовому ринку (пряме і непряме фінансування)

Характеристика видів ринку

Вид ринку	Характеристика
Ринок грошей	<p>Це частина фінансового ринку, де здійснюються короткострокові (до одного року) кредитні операції. Класичними операціями є операції з міжбанківського кредитування, з обліку комерційних векселів, операції на вторинному ринку з короткостроковими державними зобов'язаннями, короткострокові вклади фінансово-кредитних інституцій у комерційних банках.</p>
Ринок капіталів	<p>Це та частина фінансового ринку, де здійснюються середньо- і довгострокові кредитні операції. Об'єктом цих операцій виступають як гроші, так і цінні папери.</p> <p>Ринок капіталів – найважливіше джерело довгострокових інвестиційних ресурсів. Він сприяє рентабельному використанню або алокації фінансових коштів. Це означає, що очікувана прибутковість капіталовкладень повинна, з урахуванням відповідного ризику, як мінімум відповідати відсотку на ринку капіталів.</p>
Обліковий ринок	<p>Частина грошового ринку, де короткострокові грошові ресурси перерозподіляються між кредитними інститутами шляхом купівлі-продажу векселів і цінних паперів з термінами погашення, як правило, до одного року.</p> <p>Обліковий ринок виник у XIX ст. в процесі розвитку торгівлі і банківської справи. Його основа – облікові і переоблікові операції банків, тобто купівля-продаж основних першокласних комерційних векселів для мобілізації коштів, отримання прибутку, інвестування, регулювання ліквідності тощо.</p>
Міжбанківський ринок	<p>Частина фінансового ринку, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і розміщуються банками між собою переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі терміни.</p>
Валютний ринок	<p>Охоплює операції купівлі-продажу валют і платіжних документів, які обслуговують широке коло зовнішньоекономічних операцій, страхування валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, переміщення валютної ліквідності.</p>
Ринок цінних паперів	<p>Охоплює частину кредитного ринку і повністю ринок інструментів власності. Іншими словами, цей ринок інтегрує операції щодо випуску та обігу боргових інструментів, інструментів власності, а також їхніх похідних.</p>

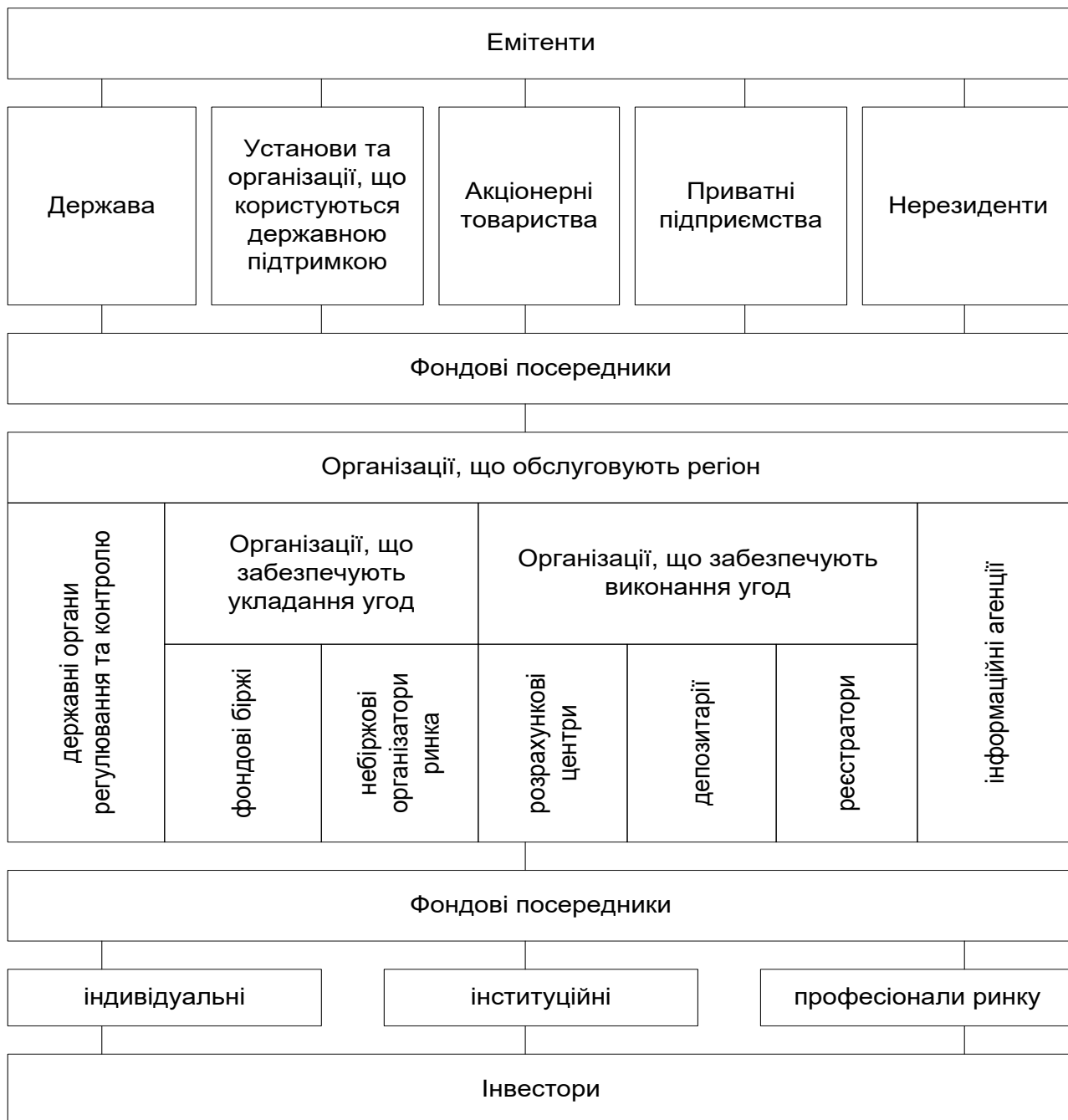

Рис. 3.7. Інфраструктура ринку цінних паперів України

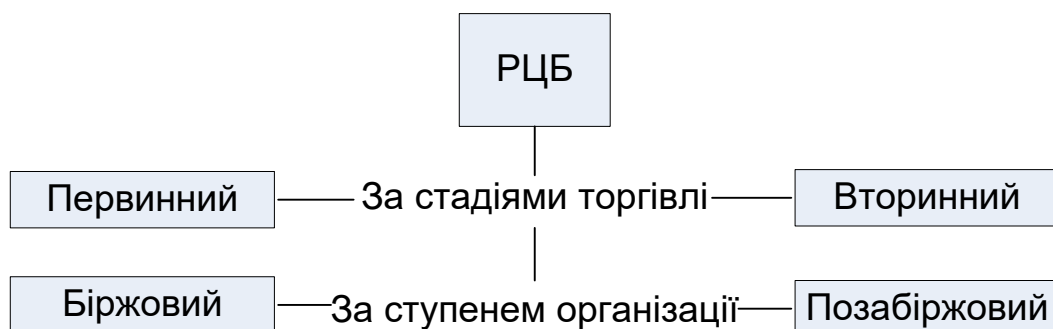

Рис. 3.8. Види ринку цінних паперів

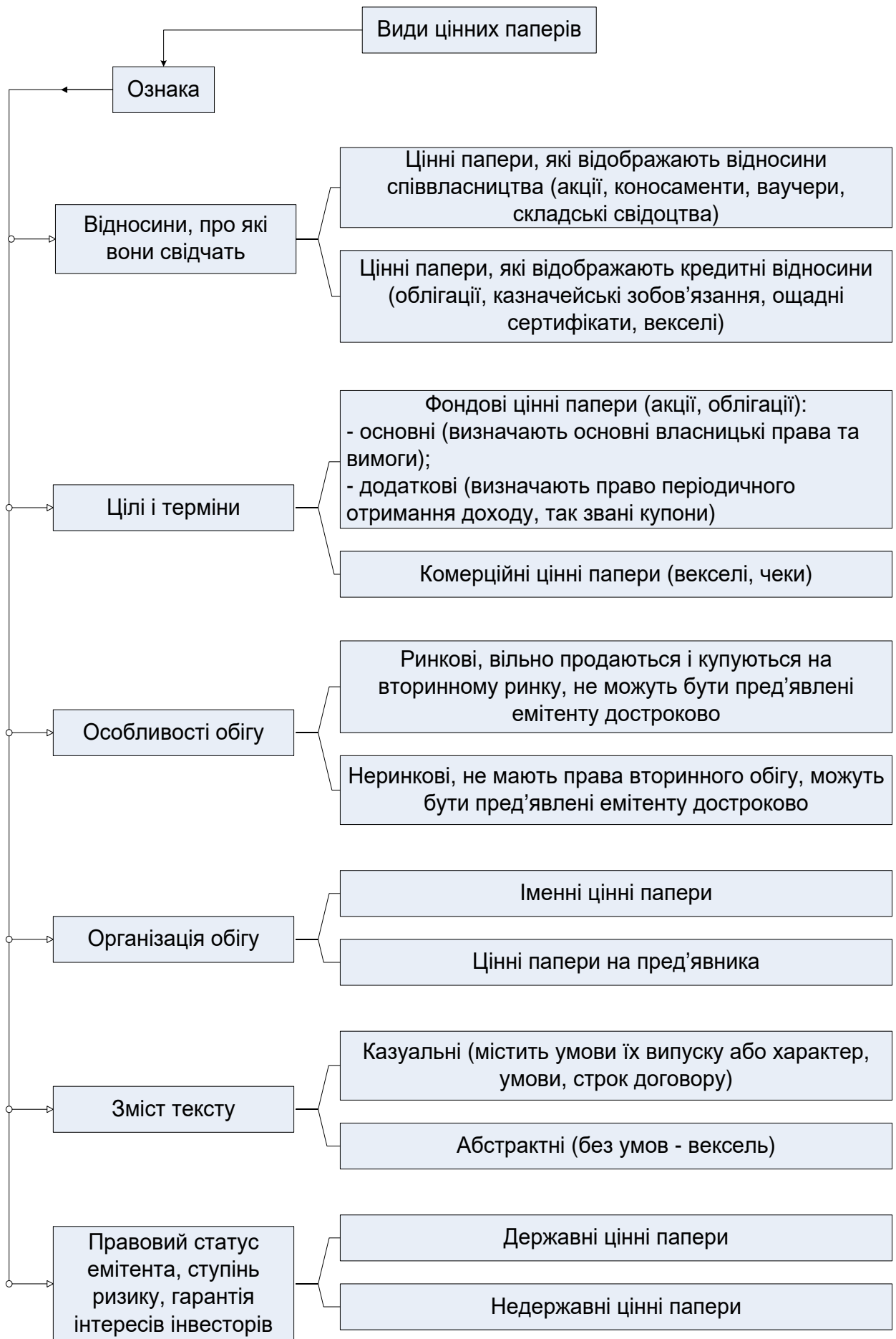

Рис. 3.9. Класифікація цінних паперів

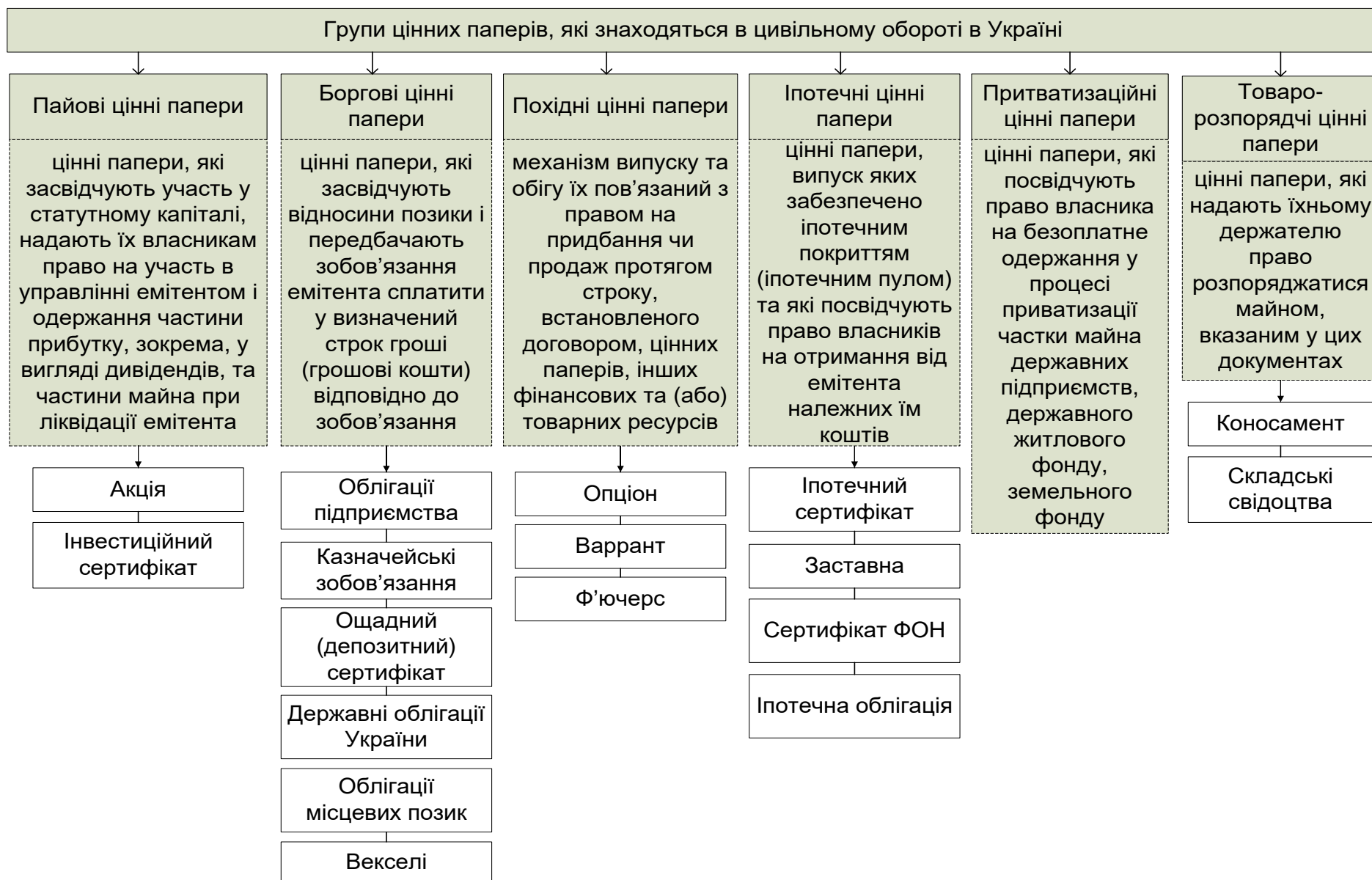

Рис. 3.10. Групи цінних паперів

Основні характеристики довго- та короткотермінових облігацій

Короткотермінові облігації	Довготермінові облігації
Відсотки за облігаціями нижче, ніж відсотки за кредитами	Відсотки за облігаціями переважно вищі, ніж за довготерміновими кредитами
Імовірність ризику невиконання підприємством своїх зобов'язань дуже низька	Імовірність ризику невиконання підприємством своїх зобов'язань переважно на критичному рівні та залежить не так від фінансово-економічних показників підприємства, як від його іміджу та рейтингу
Імовірність продажу є високою	Імовірність залучення кредитних ресурсів може мати й не передбачуваний характер
Як інструмент залучення кредитних ресурсів є ефективними і можуть використовуватися у фінансово-господарській практиці середніх і великих підприємств	Зважаючи на вітчизняні економічні умови, прийнятні лише для представників великого бізнесу
Адаптовані до сучасного вітчизняного ринку облігацій	Сучасний вітчизняний фондовий ринок ще не готовий використовувати довготермінові облігації як інструмент із прийнятим рівнем ризику

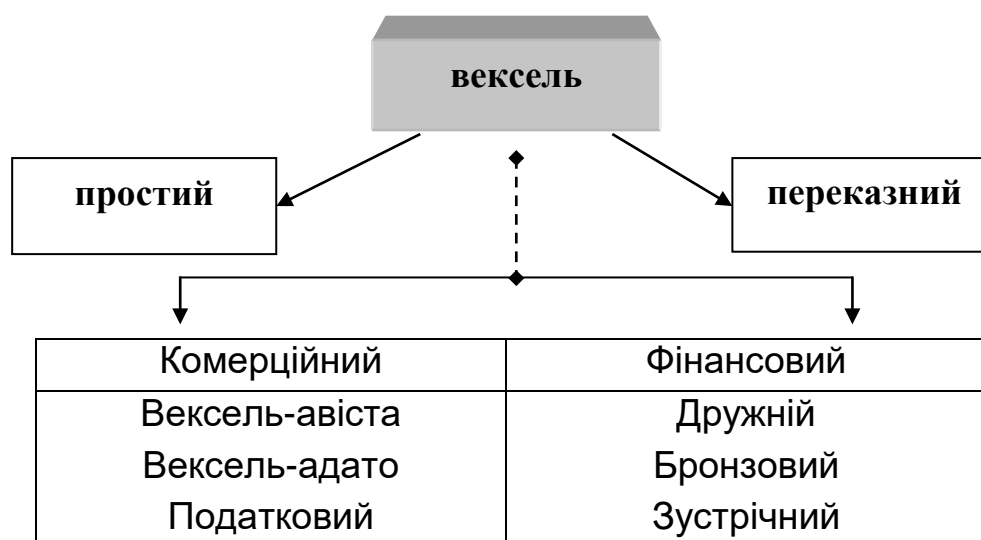

Рис. 3.11. Види векселів

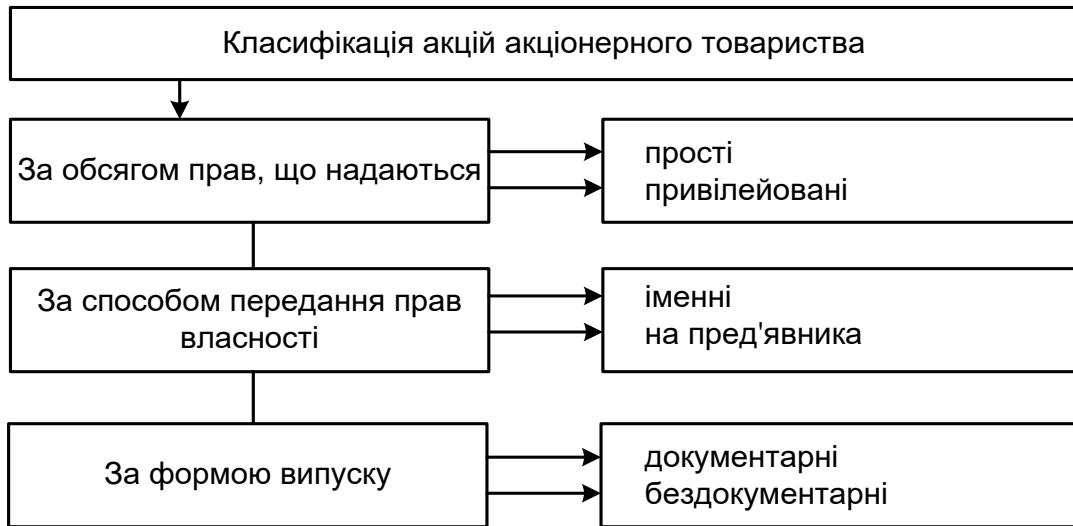

Рис. 3.12. Класифікація акцій

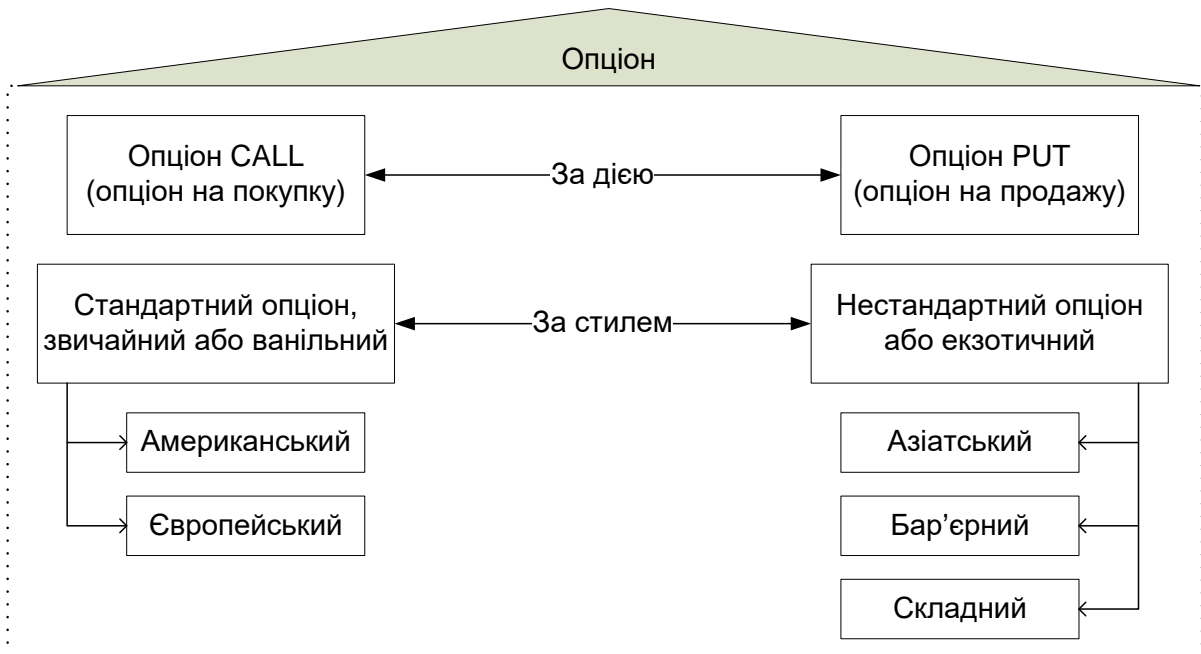

Рис. 3.13. Класифікація опціонів

Тема 4. Грошові системи

4.1. Сутність, призначення та структура грошової системи

Рис. 4.1. Складові елементи грошової системи держави

Класифікація грошових систем

Системи грошового обігу	Характерні особливості
Металевого обігу	Обіг металевих грошових монет (знаків)
Система паперово-грошового обігу	Характерна бюджетна емісія у двох формах: - випуск казначейських білетів; - покриття бюджетного дефіциту коштом бюджетної емісії
Система кредитного обігу	Випуск і рух грошових знаків, що виникають на основ кредиту. Органом регулювання грошового обігу стає банківська система.

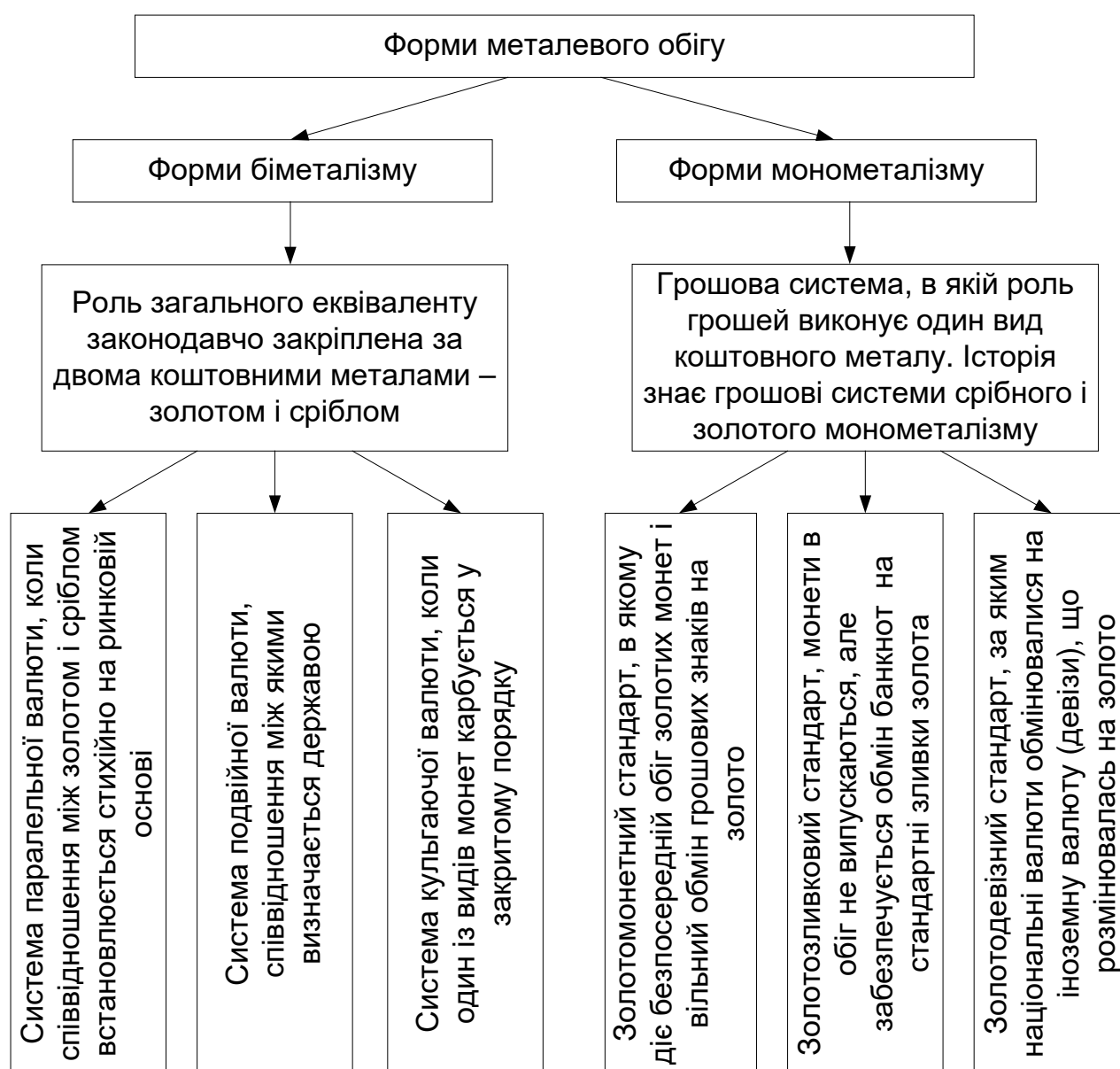

Рис. 4.2. Форми металевого обігу

Різновиди форм металевого обігу

Різновиди	Сутність
1	2
<i>Біметалізм</i>	
Система паралельної валюти	Співвідношення між золотими та срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно, тобто при здійсненні платежів золоті та срібні монети приймалися відповідно до ринкової вартості золота та срібла. Це створювало деякі труднощі, що були пов'язані з існуванням на ринках двох загальних еквівалентів, а значить — двох мір вартості, двох систем цін. Ситуація ускладнювалася постійною зміною співвідношення між золотом та сріблом за вартістю.
Система подвійної валюти	Держава встановлювала у законодавчому порядку обов'язкове вартісне співвідношення між двома металами, що оберталися на рівних засадах за їх відкритого карбування. Але встановлене фіксоване вартісне співвідношення часто не збігалось з реальним ринковим.
Система «кульгаючої» валюти	Один із видів монет карбується у закритому порядку. Прикладом є французька грошова система, коли у 1873 р. було заборонено вільне карбування срібла, але за 5-франковими срібними монетами залишилася необмежена сила законного платіжного засобу.
<i>Монометалізм</i>	
Золотомонетний стандарт	Характеризується наступними рисами: <ul style="list-style-type: none"> золото виконує усі п'ять функцій; дозволяється вільне карбування золотих монет для приватних осіб; допускається вільний вивіз і ввіз іноземної валюти, коли кредитні гроші є в обігу вільно і необмежено розмінюються на золоті монети за номіналом.

Закінчення табл. 4.2

1	2
	Становив найбільш стабільну, саморегульовану грошову систему. Але припинення розміну банкнот на золото, введення заборони на його вивіз за кордон, заборона громадянам володіти золотом у монетарній формі та інші заходи означали крах золотомонетного стандарту, вилучення золота у скарби.
Золотозливковий стандарт	За цього стандарту в обігу були відсутні золоті монети і вільне їх карбування. Грошовий обіг підтримувався кредитними грошима (банкнотами), які здатні були обмінюватися лише на золото. Тому такий стандарт було запроваджено лише в тих країнах, котрі мали великі запаси золота.
Золотовалютний або золотодевізний стандарт	За цього стандарту були відсутні в обігу золоті монети і вільне їх карбування. Обмін банкнот здійснювався в іноземній валюті, при цьому зберігався непрямий зв'язок грошових одиниць країн із золотом. Причому обмін банкнот спочатку здійснювався на ті іноземні валюти країн, в яких діяла система золото зливкового стандарту. Потім за відповідним валютним курсом їх можна було обміняти на стандартні зливки чистого золота.

4.2. Види грошових систем та їх еволюція

Таблиця 4.3

Типи грошових систем

Критерії класифікації	Типи грошових систем та їх характеристика
1	2
З позиції господарського механізму	<u>Неринкові грошові системи</u> – вирішальна роль належить уряду, який визначає влаштування грошового обігу, а банки стають виконавцями уряду, їх роль підпорядкована урядові. Існує значне обмеження в функціонуванні грошей (талони, картки та ін.).

1	2
	<p><u>Ринкові грошові системи</u> характеризуються тим, що до мінімуму зведено втручання державних органів у грошову сферу, а вирішальну роль в організації та функціонуванні грошової системи відіграють законодавчі органи країни та центральний банк.</p>
<p>У відповідності з механізмом регулювання валютних відносин</p>	<p><u>Відкриті грошові системи</u> характеризуються мінімальним втручанням держави у регулювання валютних відносин всередині країни, що виражається у нерегулюванні валютного ринку, повній конвертованості валюти, ринковому механізмі формування валютного курсу.</p> <p><u>Закриті грошові системи</u> передбачають використання валютних обмежень, які обумовлюють ізоляцію національної економіки від світової. Валютні обмеження проявляються в адміністративному регулюванні валютного ринку, неконвертованості валюти, штучному формуванні валютного курсу.</p>
<p>Відповідно із загальними законами функціонування грошей</p>	<p><u>Саморегульовані</u> – це системи, які базуються на обслуговуванні грошового обігу повноцінними монетами і розмінними банкнотами.</p> <p><u>Регульовані</u> – базуються на обігових паперових і металевих грошових знаках, які не володіють власною внутрішньою вартістю.</p>
<p>За формою грошей в обігу</p>	<p><u>Система металевого обігу</u> (саморегульована), коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти розмінні на метал. Історично виступали у формах біметалізму – роль загального еквіваленту законодавчо закріплена за золотом та сріблом, та монометалізму – роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм).</p> <p><u>Система паперово-кредитного обігу</u>, при якій в обігу перебувають лише нерозмінні на грошовий метал знаки грошей, що не мають внутрішньої вартості. Такі грошові системи є регульованими, бо держава бере на себе зобов'язання щодо забезпечення сталості емітованих від її імені грошових знаків – банкноти, казначейські білети.</p>

Провідні складові елементи грошової системи України

1. Види грошових знаків, що мають законну платіжну силу	Банкноти — гривні номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 Розмінна монета (копійка), що випускається в обіг номіналом 1, 2, 5, 10, 25, 50, 1 (гривня)
2. Офіційний валютний курс гривні	З 2000 р. його визначення відбувається на основі міжбанківського валютного ринку
3. Порядок організації готівкового та безготівкового обігу	Їх регламентацію, в тому числі організацію міжнародних розрахунків здійснює НБУ
4. Орган грошово-кредитного і валютного регулювання	НБУ

МОДУЛЬ 2. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ, ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Тема 5. Інфляція та грошові реформи

5.1. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції

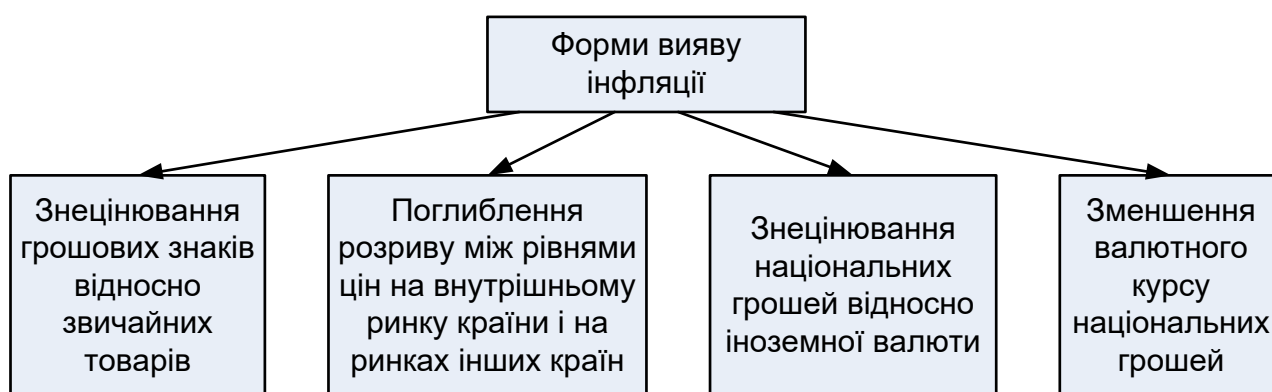

Рис. 5.1. Форми вияву інфляції

Таблиця 5.1

Закономірності інфляційного процесу

Стадії	Характеристика інфляційного процесу
Перша стадія	Темпи зростання пропозиції грошей випереджають знецінення грошей, це випередження поступово зменшується, наближаючись до вирівнювання. Надмірна пропозиція грошей поглинається оборотом за рахунок уповільнення їх обігу. Суб'єкти ринку певний час не відчують надмірності в обігу грошей і використовують їх для накопичення. Це тимчасово відволікає зайві гроші з обігу, послаблює інфляційний тиск на товарні ціни, і вони певний час залишаються незмінними.
Друга стадія	Темпи знецінення грошей випереджають темпи зростання їх пропозиції. В певний момент власники грошових накопичень розуміють їх надмірність і реалізують їх на ринку для купівлі товарів, одночасно зменшується вплив у накопичення нових пропозицій грошей, унаслідок чого ще більше зростає швидкість обігу всієї грошової маси.

Види інфляції та їх характеристика

Інфляція - це знецінювання грошей, падіння їх купівельної спроможності, викликане підвищенням цін, товарним дефіцитом і зниженням якості товарів та послуг	
Вид інфляції	Характеристика
Відкрита (цінова)	Виявляється в системному підвищенні загального рівня цін
Придушена (прихована)	Виявляється в зростаючому дефіциті товарів при формальній стабільності цін, забезпеченій централізованим характером їх встановлення
Очікувана	Можна спрогнозувати на будь-який період часу і досить часто є прямим результатом дій уряду
Неочікувана	Характеризується раптовим стрибком цін, що має негативний вплив на систему оподаткування і грошового обігу
Повзуча	Характеризується прискореним зростанням маси грошей в обороті без помітного підвищення чи з незначним зростанням цін – до 5% на рік
Помірна	Ціни зростають до 20% на рік, вартість грошей зберігається, відсутній ризик підписання контрактів в номінальних цінах
Галопуюча	Зростання цін досягає 20-50%, а інколи й 100% на рік, гроші прискорено матеріалізуються в товари, контракти прив'язуються до зростання цін
Гіперінфляція	Річні темпи приросту цін перевищують 100% (в рамках гіперінфляції виділяють більш вузьке поняття супергіперінфляції при якій темпи росту цін досягають 50 % та більше на місяць)
Фіскальна	Основна причина $\frac{3}{4}$ дефіцит бюджету та його покриття за рахунок емісійних кредитів центрального банку
Латентна (подавлена)	Проявляється у вигляді постійного дефіциту товарної маси, або падіння якісних характеристик продукції (властива адміністративній економіці), або проявляється у відсутності платоспроможного попиту в зв'язку з затримкою виплат заробітної плати, пенсій, стипендій (властива перехідній економіці)
Попиту	Генерується надмірним зростанням попиту порівняно з пропозицією. Безпосередньо пов'язана з дією монетарних чинників (невважена грошова емісія, що призводить до перевищення попиту на гроші порівняно з наявною пропозицією товарів і послуг)
Витрат (пропозиції)	Відбувається внаслідок порушення рівноваги товарного обміну - перевищення пропозиції над попитом, що генерує процес зростання витрат виробництва і в результаті через підвищення цін на товари викликає збільшення грошової маси. Важливим чинником є значне подорожчання матеріальних ресурсів

5.2. Головні причини та наслідки інфляції

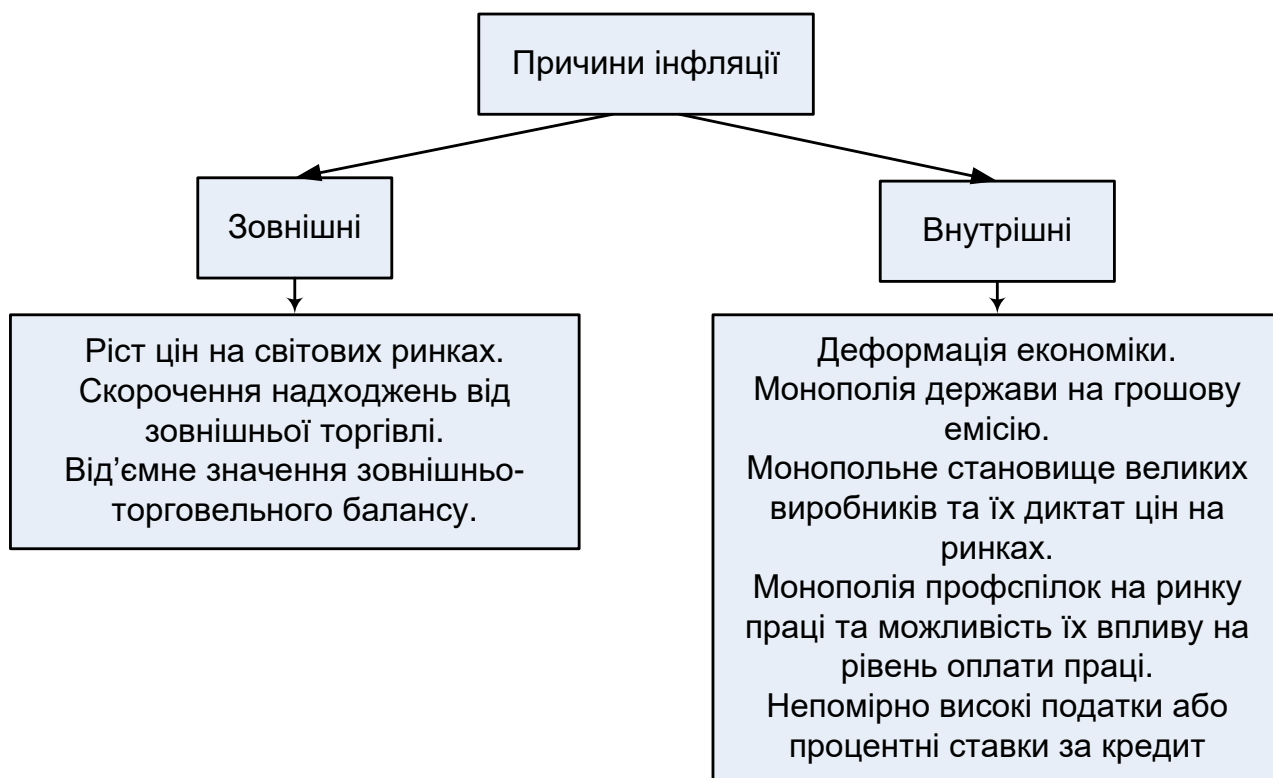

Рис. 5.2. Класифікація причин інфляції

Рис. 5.3. Соціально-економічні наслідки інфляції

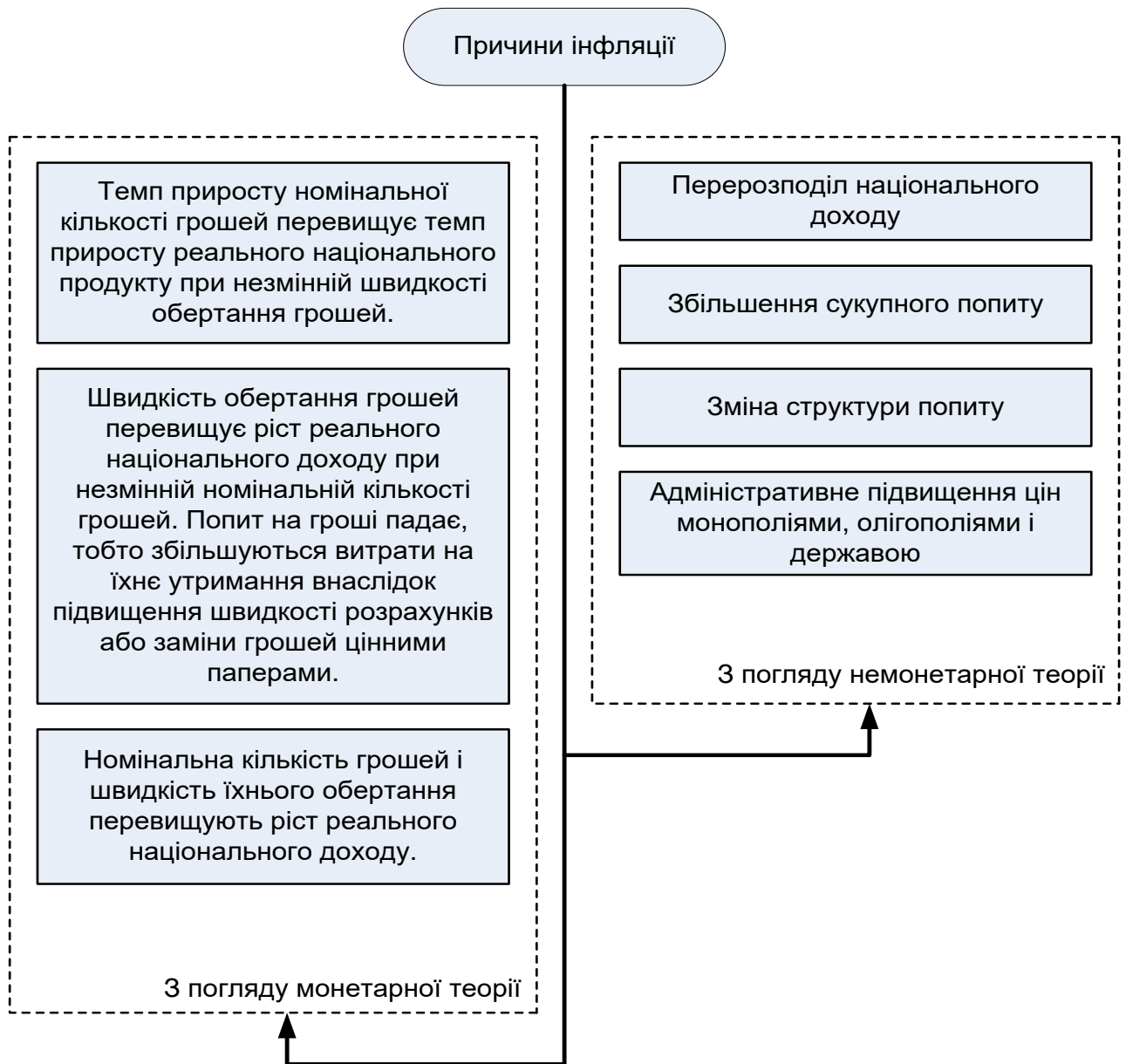

Рис. 5.4. Причини інфляції з погляду монетарної та немонетарної теорій

Рис. 5.5. Інфляційні причини зростання цін

Індекси вимірювання інфляції

Назва	Формула	Сутність
Індекс цін споживчих товарів (індекс споживчих цін)	$ICЦ = \frac{(\sum P_1 g_0)}{(\sum P_0 g_0)} \cdot 100,$ <p>де $(\sum P_1 g_0)$ - ринкова вартість фіксованого кошика в поточному році; $(\sum P_0 g_0)$ - ринкова вартість фіксованого кошика в базовому році; P_0 і P_1 - ціни одиниці товарів (послуг) базового і звітного періодів відповідно; g_0 - кількість товарів у "споживчому кошику" базового періоду</p>	характеризує зміну в часі загального рівня цін на товари і послуги, які купує населення для особистого споживання; найчастіше використовується для характеристики інфляції, оскільки він досить точно виражає не тільки економічні, а й соціальні аспекти інфляції, зокрема її вплив на рівень життя населення, а тому його називають ще індексом вартості життя
Індекс цін на засоби виробництва (індекс цін виробників)	$ICВ = \frac{(\sum P_1 g_0)}{(\sum P_0 g_0)},$ <p>де P_1 і P_0 - рівень цін одиниці товару (послуги) поточного і базового періодів відповідно; g_0 - кількість товарів (випадків надання послуг) у базовому періоді, що взяті в розрахунок</p>	характеризує зміну в часі загального рівня цін на засоби виробництва, які купують юридичні особи для виробничого споживання; виражає зростання оптових цін
Індекс цін ВВП (дефлятор ВВП)	$ICВ = \frac{(\sum P_1 g_0)}{(\sum P_0 g_0)},$ <p>де P_1 і P_0 - рівень цін одиниці товару (послуги) поточного і базового періодів відповідно; g_0 - кількість товарів у базовому періоді, що взяті в розрахунок</p>	характеризує зміну в часі загального рівня цін на всі товари і послуги, що реалізовані кінцевим споживачам

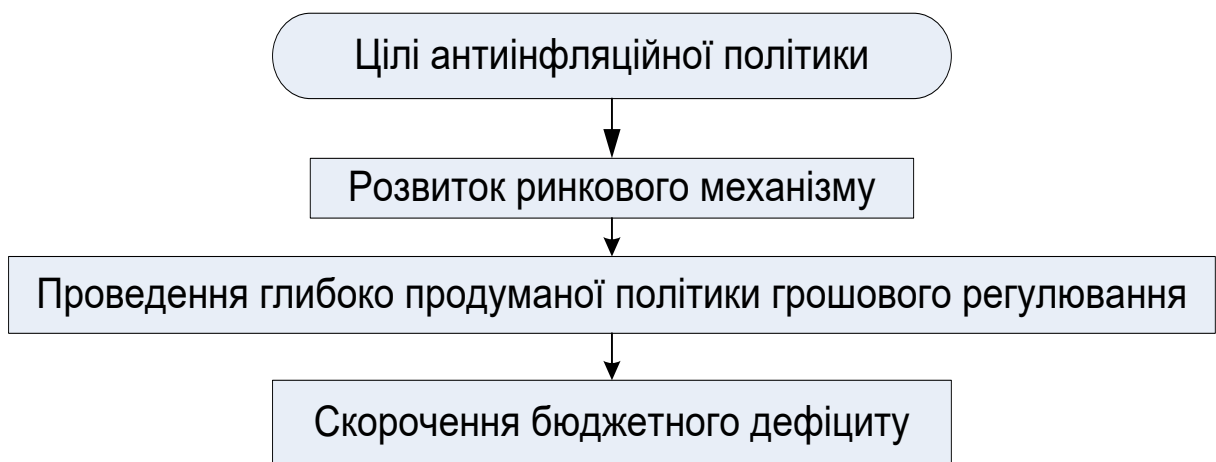

Рис. 5.6. Цілі антиінфляційної політики

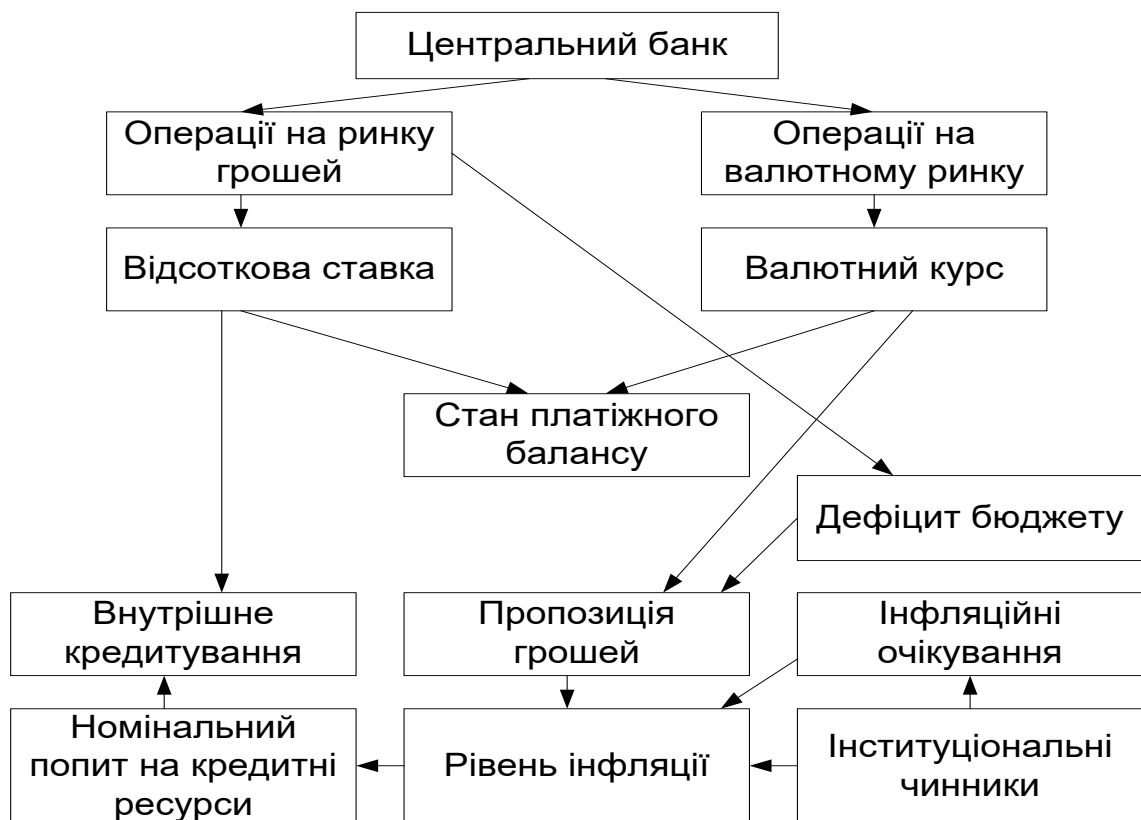

Рис. 5.7. Механізми впливу Центрального банку економічними методами на пропозицію грошей

5.3. Сутність та види грошових реформ, особливості їх проведення в Україні

Таблиця 5.4

Класифікація грошових реформ

Критерій	Вид реформи	Характеристика
За глибиною перетворень	Повні (структурні)	Передбачає проведення радикальних структурних і оздоровчих перетворень у фінансово-кредитній системі та грошовому обороті країни
	Часткові	В процесі реалізації вносяться необхідні зміни й раціональні вдосконалення до окремих елементів механізму організації грошового обороту та реформуються певні елементи грошової системи
	Реформи для проведення спеціальних стабілізаційних заходів	Передбачає формування та проведення реформ шляхом запровадження спеціальних стабілізаційних заходів
За характером обміну старих грошей на нові	Конфіскаційного типу	Формують диференційоване співвідношення обміну грошей залежно від форми запасу старих грошей. Можуть запроваджуватися різні співвідношення, які залежать від величини поданого до обміну запасу старих грошей, від форми власності власника
	Неконфіскаційного типу	Обмін грошей здійснюється за єдиним співвідношенням, тоді уцінка запасів грошей, доходів, цін і тарифів здійснюється однаково для всіх суб'єктів економічних відносин
В залежності від часового періоду реформувань	Одномоментні	Пов'язані із введенням в обіг нових грошей за короткий строк (7-15 днів), тобто термін реформування визначається технічними можливостями вилучення старих грошей і запровадженням нових
	Паралельного типу (консервативного типу, найскладніші за технікою проведення)	Випуск в обіг нових грошей здійснюють поступово, паралельно з проведенням радикальних перетворень в економіці, фінансах і грошовому обігу. Потребують тривалого часу, паралельного обігу нових грошових знаків зі старими

Рис. 5.8. Методи проведення стабілізаційних заходів

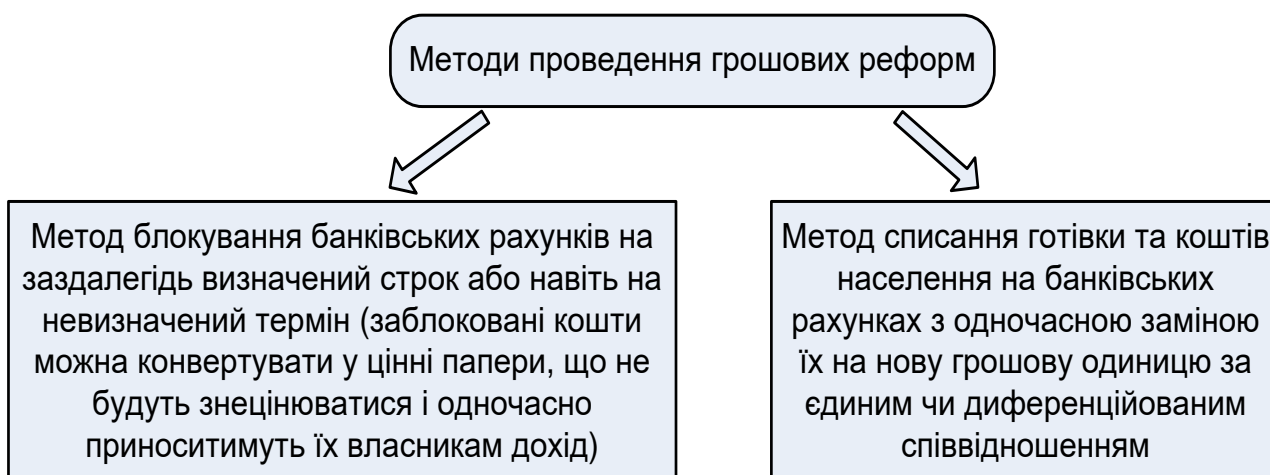

Рис. 5.9. Методи проведення грошових реформ

Таблиця 5.5

Методи подолання наслідків інфляційної нестабільності

Метод	Сутність
Нуліфікація	означає деномінацію знеціненої грошової маси й заміну її новою укрупненою грошовою одиницею з одночасним перерахуванням у встановленому порядку доцільним співвідношенням як грошових знаків, так і усіх цін, тарифів і заробітної плати. Тобто в процесі використання методу нуліфікації проводиться зміна масштабу цін, розрахунковим способом визначається купівельна сила нової грошової одиниці
Ревалоризація	означає реалізацію комплексу економічних перетворень для поступового відновлення доінфляційної вартості паперових грошей. Провідною метою стає забезпечення товарно-грошової рівноваги
Реставрація	означає відновлення обміну банкнот на золото за їх номінальною вартістю

Таблиця 5.6

Етапи грошових реформ в Україні та їх характеристика

Етап	Сутність
<i>Перший етап</i> січень - листопад 1992р.	в обіг було випущено купоно-карбованець і забезпечено його функціонування. На цьому етапі уряд України розпочав формувати власний емісійний механізм і одержав можливість самостійно забезпечувати потреби обороту в грошовій масі
<i>Другий етап</i> листопад 1992 - серпень 1996р	український карбованець остаточно закріпився в обороті як єдина національна, хоч і тимчасова, валюта, а також були створені економічні та фінансові передумови для її стабільного функціонування, насамперед як засобу обігу та засобу платежу
<i>Третій етап</i> вересень 1996р.	успішно завершилася грошова реформа введенням в оборот постійної грошової одиниці гривні. Завершення реформи у вересні 1996 р. було підготовлено успіхами її другого етапу: подоланням гіперінфляції, витісненням з готівкового обігу долара, помітною трансформацією на ринкових засадах економіки, запровадженням у практику нових методів та інструментів монетарного регулювання

Тема 6. Валютний ринок і валютні системи

6.1. Сутність валюти та валютних відносин. Конвертованість валюти. Валютний курс

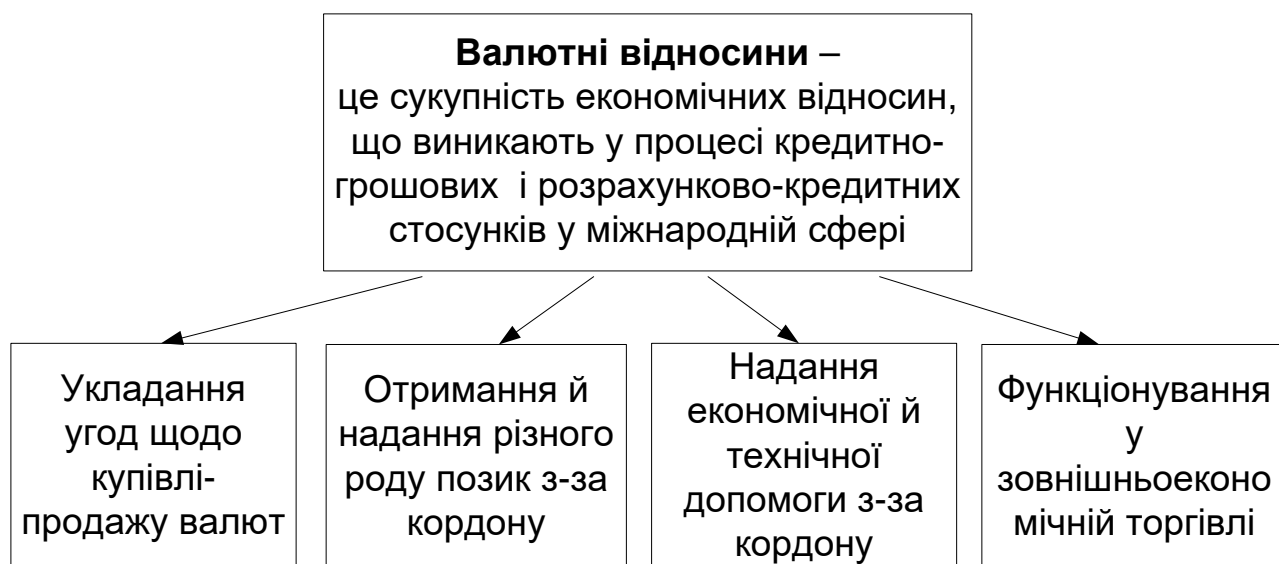

Рис. 6.1. Валютні відносини у грошовій сфері

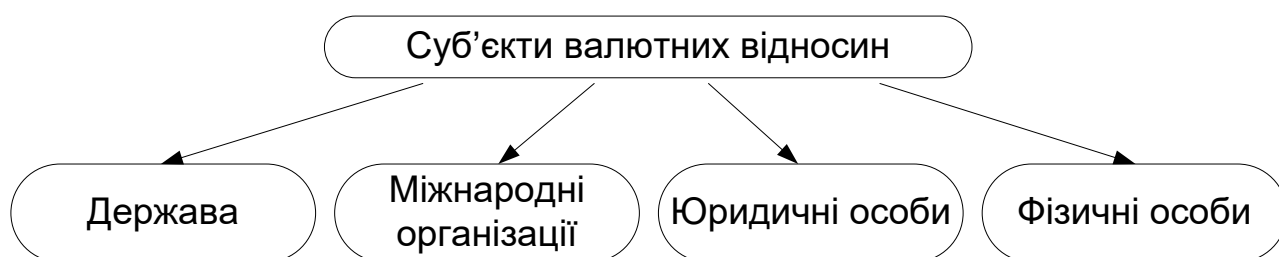

Рис. 6.2. Суб'єкти валютних відносин

Таблиця 6.1

Визначення поняття «валюта»

Валюта	Грошова одиниця даної країни
	Грошові знаки іноземних держав, а також кредитні і платіжні засоби, що виражені у іноземних грошових одиницях і використовуються у міжнародних розрахунках, іноземна валюта
	Міжнародна (регіональна) грошова розрахункова одиниця і платіжний засіб (СПЗ/SDR – валюта МВФ, євро – грошова одиниця ЄС)

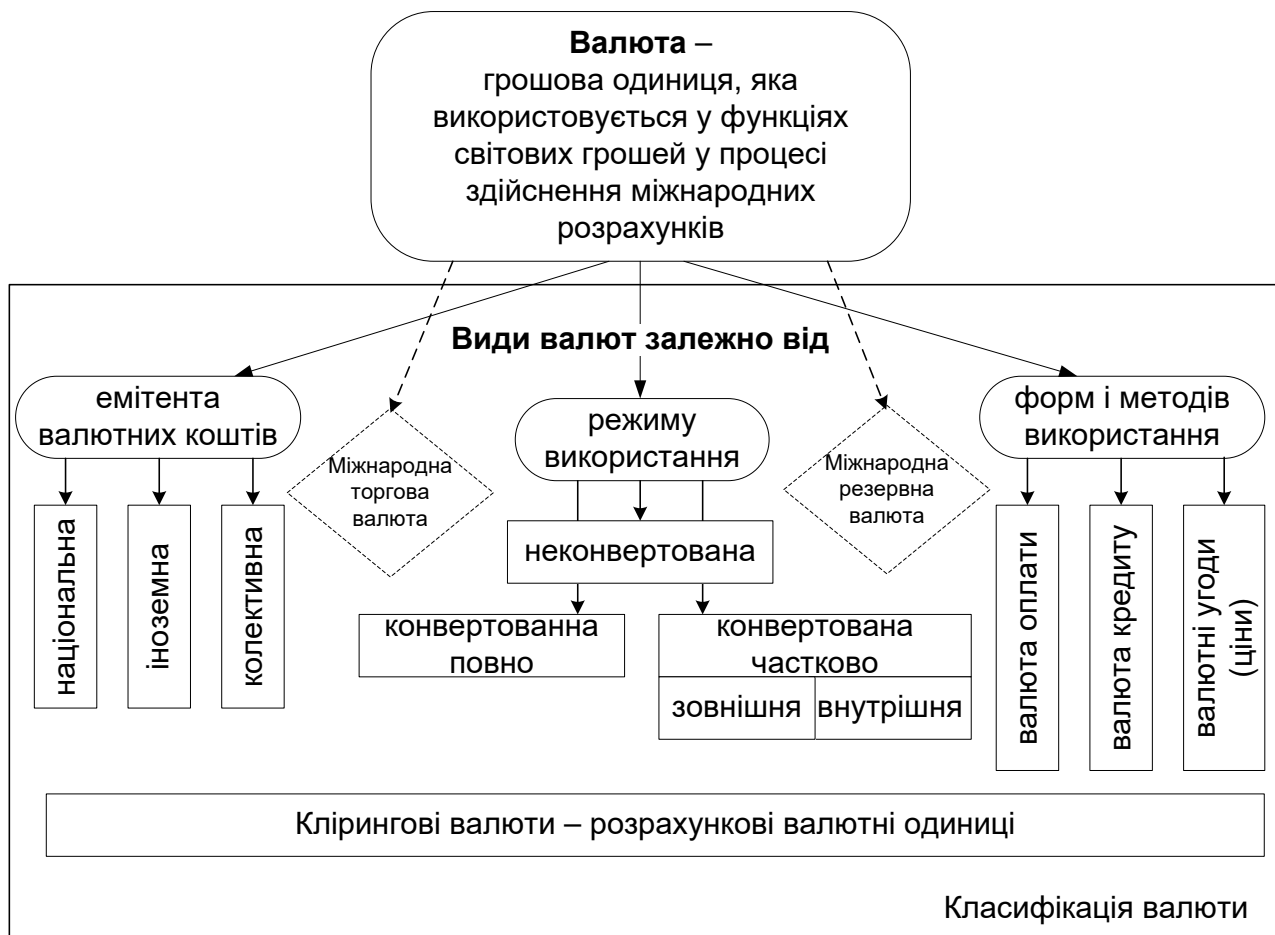

Рис. 6.3. Класифікація валют

Рис. 6.4. Фактори впливу на валютний курс

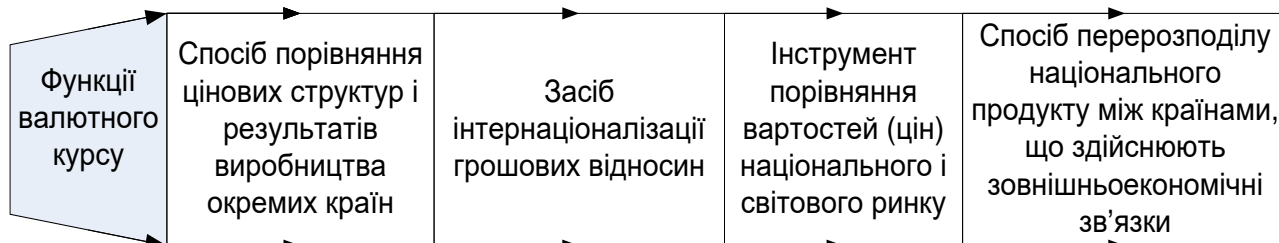

Рис. 6.5. Функції валютного курсу

Таблиця 6.1

Моделі валютних курсів

Види валютних курсів	Спосіб фіксації курсу
1. Фіксовані курси, в тому числі: фіксований курс за класичною схемою; договірні фіксовані курси; фіксований курс, що коригується; змінно-фіксований курс	Система наявності офіційних валютних паритетів. Офіційні курси, що базуються на золотому паритеті. Курси, що базуються на договірній основі. Фіксація передбачає регулярний перегляд або встановлення межі можливих відхилень. Курс, що змінюється за певною, заздалегідь визначеною схемою за участю держави з урахуванням інфляції.
2. Плаваючі курси, в тому числі: вільно плаваючий курс керований плаваючий курс режим колективного плавання	Система, за якою у валют немає офіційного паритету. Курси, що самостійно формуються на ринку під впливом попиту та пропозиції. Курс валют, прив'язаний до валютного кошика чи провідної валюти

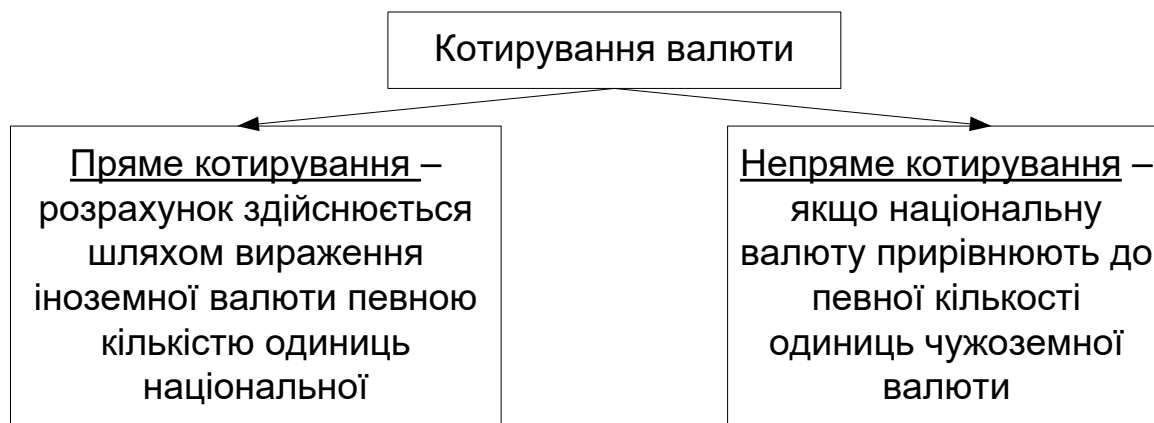

Рис. 6.6. Види котирування валюти

Таблиця 6.2

Напрями зміни валютного курсу

Зміна вартості	Плаваючий курс		Фіксований курс	
	Національна валюта	Іноземна валюта	Національна валюта	Іноземна валюта
Зниження курсу національної валюти	Знецінення	Подорожчання	Девальвація	Ревальвація
Зростання курсу національної валюти	Подорожчання	Знецінення	Ревальвація	Девальвація
Зниження курсу іноземної валюти	Подорожчання	Знецінення	Ревальвація	Девальвація
Зростання курсу іноземної валюти	Знецінення	Подорожчання	Девальвація	Ревальвація

Таблиця 6.3

Залежність цін від зміни валютного курсу

Вплив зміни курсу на:	Падіння курсу	Зростання курсу	Падіння курсу	Зростання курсу
	національної валюти		іноземної валюти	
Ціни національних товарів на світовому ринку	Знижує	Збільшує	Збільшує	Знижує
Торгівлю національними товарами на світовому ринку	Збільшує експорт / скорочує імпорт	Скорочує експорт / збільшує імпорт	Скорочує експорт / збільшує імпорт	Збільшує експорт / скорочує імпорт
Ціни національних цінних паперів та активів	Знижує	Збільшує	Збільшує	Знижує
Приток капіталу з-за кордону / відтік капіталу закордон	Збільшує приток капіталу / скорочує відтік капіталу	Скорочує приток капіталу / збільшує відтік капіталу	Скорочує приток капіталу / збільшує відтік капіталу	Збільшує приток капіталу / скорочує відтік капіталу

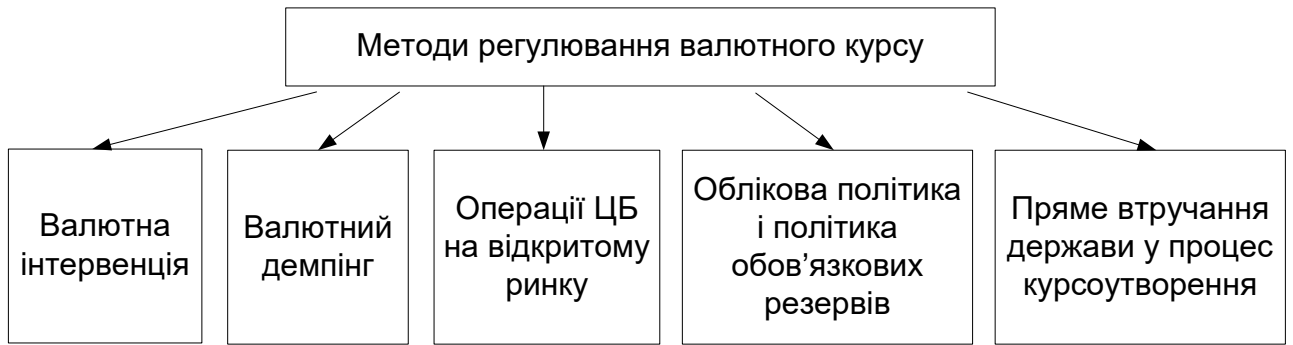

Рис. 6.7. Методи регулювання валютного курсу

6.2. Валютний ринок. Види операцій на валютному ринку

Рис. 6.8. Сутність валютного ринку з різних точок зору

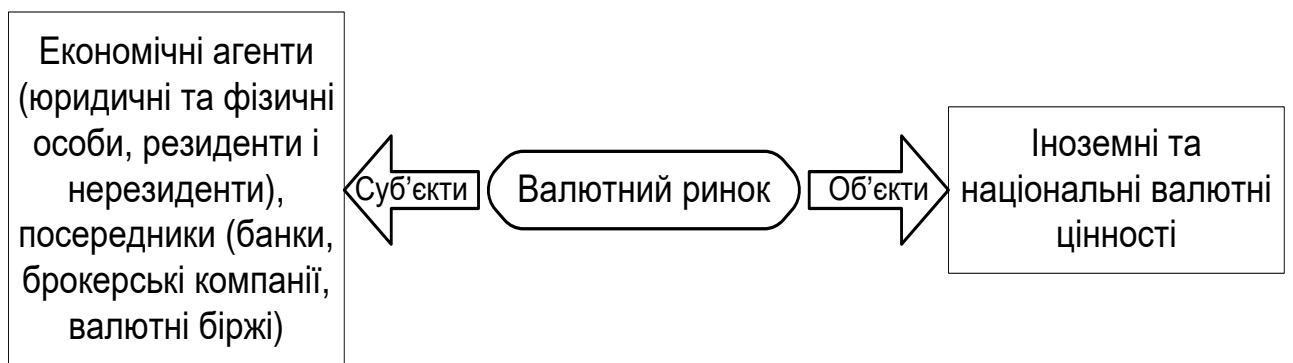

Рис. 6.9. Суб'єкти та об'єкти валютного ринку

Характерні риси суб'єктів валютного ринку

Суб'єкти	Функції
1. Центральні банки	Керують валютними резервами, проводять валютну інтервенцію, регулюють рівень відсоткових ставок по вкладеннях на світові валютні ринки тощо
2. Комерційні банки	Здійснюють основний обсяг валютних операцій - як для клієнтів, так і самостійно, за рахунок власних коштів
3. Великі міжнародні банки	Виступають як провідні споживачі (покупці) на валютному ринку і здійснюють потужний вплив на процес формування валютних курсів
4. Фірми, які здійснюють зовнішньоторговельні операції	Мають стабільний попит на іноземну валюту (фірми-імпортери) або стабільну пропозицію валюти (фірми-експортери); розміщують і залучають вільні залишки у короткострокові депозити. Прямого доступу на валютний ринок не мають, діють через посередників
5. Компанії, що здійснюють закордонні вкладення активів	Міжнародні інвестиційні фонди; здійснюють диверсифіковане управління портфелем активів, вкладаючи кошти в цінні папери держави та корпорацій будь-яких країн
6. Валютні біржі	Здійснюють обмін валют для юридичних і фізичних осіб, формують ринковий валютний курс. Держава, як правило, активно регулює рівень обмінного курсу, користуючись компактністю біржового ринку. Валютні біржі існують не в усіх країнах світу
7. Валютні брокерські фірми	"Зводять" покупців та продавців іноземної валюти, здійснюють між ними конверсійні або депозитно-кредитні операції. За посередництво беруть брокерські комісійні (відсоток від суми угоди)

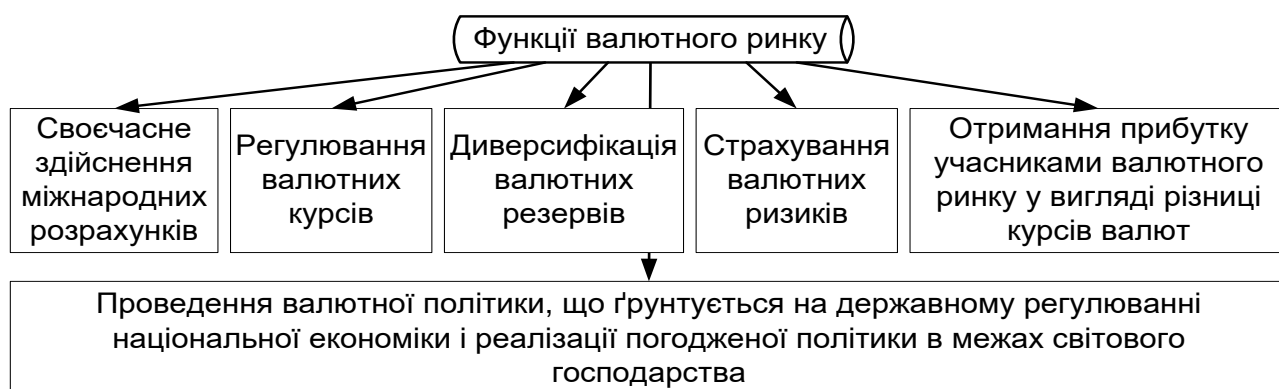

Рис. 6.9. Функції валютного ринку

Класифікація валютних ринків

Ознаки	Тип ринку
За сферою розподілу	Міжнародний валютний ринок Внутрішній валютний ринок Світові регіональні ринки
За ступенем організованості	Біржовий Позабіржовий
За характером операцій	Ринок конверсійних операцій Ринок депозитно-кредитних операцій
За видами конверсійних операцій	Ринок ф'ючерсів Ринок опціонів
За видами валютних курсів	З одним режимом З подвійним режимом
Відносно валютних обмежень	Вільний Регульований Внутрішні регіональні ринки

Рис. 6.10. Схема класифікації операцій валютного ринку

Таблиця 6.6

Класифікація напрямів валютних операцій

Переказ валютних коштів	Переміщення капіталу для його приросту	Спекулятивні операції	Збереження здатності капіталу приносити дохід
1	2	3	4
Кредитні картки	Депозити	Трастові операції	Страховання за допомогою валютних застережень
Дебетові картки	Вклади	Операції своп	Страховання за допомогою форвардних операцій
Банківський переказ	Фінансовий кредит	Репорт	Хеджирування за допомогою форвардного контракту
Документарне інкасо	Фінансовий кредит	Депорт	-
Документарний акредитив	Факторинг	Операції з курсовими різницями	-
Розрахунки відкритим рахунком	Форфетування	Конверсія валют	-
Розрахунки чеками	Кредит за відкритими рахунками	Валютний арбітраж	Акцептний кредит
Трансферт вексельний	Кредит врахування	Процентний арбітраж	Ф'ючерсні операції
Валютна спекуляція	Овердрафт	«Ліга енд леге»	-

Таблиця 6.7

Розбіжності між торгівлею безготівковою та готівковою валютою

Критерій	Торгівля	
	Безготівковою валютою	Готівковою валютою
1	2	3
Метод укладання угоди	По телефону або на основі письмового наказу	По телефону або в касі
Поставка	Кредитування рахунку (електронний переказ)	Поставка банкнот в касу або спеціальним кур'єром, експрес-поштою

1	2	3
Перевірка	На екрані	Рахування банкнот
Зберігання	Депозит в іноземній валюті приносить процент	Фізичне зберігання в спеціальному сховищі, ніяких процентів

Таблиця 6.8

Поточні та строкові операції на валютному ринку

	Спот (spot)	Форвард «аутрайт» (forward "outright")	Валютний своп (currency swap)
	1	2	3
Вид операції	Поточна (арбітражна)	Строкова	Строкова
Визначення поняття	Обмін двома різними валютами за узгодженим обмінним курсом з розрахунком через два дні	Обмін двома різними валютами за розрахованим на дату укладання угоди курсом з поставкою на певну дату у майбутньому	Обмін двома різними валютами за двома протилежними конверсійними угодами на однакові суми, але з різними датами валютування
Основні характеристики	<p>1. Являють собою позабіржові угоди з фіксованими датами валютування</p> <p>2. Валюти поставляються протягом двох робочих днів з дня укладання угоди</p> <p>3. Обмін валют здійснюється на обумовлену спот-дату</p> <p>4 Котирування валют здійснюється на підставі поточних курсів</p> <p>5. Курси валют на ринку «спот» є базовими для розрахунку курсів за</p>	<p>1. Являють собою незворотні позабіржові угоди</p> <p>2. Валюти поставляються у майбутньому за курсом, встановленим на момент укладання угоди</p> <p>3. Обміну валют на спот-дату не здійснюється</p> <p>4. Котирування здійснюється у форвардних пунктах</p> <p>5 Форвардні курси розраховуються на основі спот-курсу і форвардних пунктів</p> <p>6 Форвардні пункти визначаються</p>	<p>1. Являють собою єдину позабіржову угоду з двома датами валютування</p> <p>2. Мають дві ноги, при цьому друга передбачає зворотню щодо першої дії</p> <p>3 Операція обміну здійснюється двічі</p> <p>4 Котирування здійснюється у форвардних пунктах</p> <p>5. Терміни валютування можуть мінятися від 1 дня до 12 місяців</p>

	1	2	3
	всіма строковими угодами та деривативами	різницею процентних ставок між двома валютами, вони не являються прогнозами майбутнього спот-курсу	б. Зазвичай суми базової валюти ідентичні для обох ніг
Фінансовий зміст	Купівля чи продаж валют з метою отримання прибутку чи забезпечення потреб клієнта в іноземній валюті	Купівля чи продаж валют з метою отримання прибутку чи запобігання збиткам	Купівля чи продаж валют з метою отримання прибутку чи запобігання збиткам
Специфіка	Курс визначається курсами поточного дня, або дня укладання угоди	Форвардні валютні курси не фіксуються, а розраховуються і відрізняються від поточних на величину форвардної маржі	Використання двох валютних курсів - «спот» і «аутрайт»
Переваги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оперативність поставки валюти 2. Підтримання банками мінімально необхідних залишків на рахунках «ностро» в іноземних банках 3. Зменшення залишків в одній валюті та покриття потреб в іншій, в тому числі і для регулювання валютних позицій банків 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Страхування валютного ризику 2. Отримання прогнозованого розміру доходу від зовнішньоекономічної операції 3. Страхування незабезпечених валютних позицій 4. Отримання більшого доходу, за рахунок розміру маржі, яку обумовлюють термін форвардного періоду та рівень валютного ризику 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Страхування валютного, операційного та економічного ризиків 2. Забезпечення фінансування довгострокових зобов'язань в іноземній валюті 3. Як позабалансовий інструмент не відображаються у балансі та на рахунках прибутків і збитків

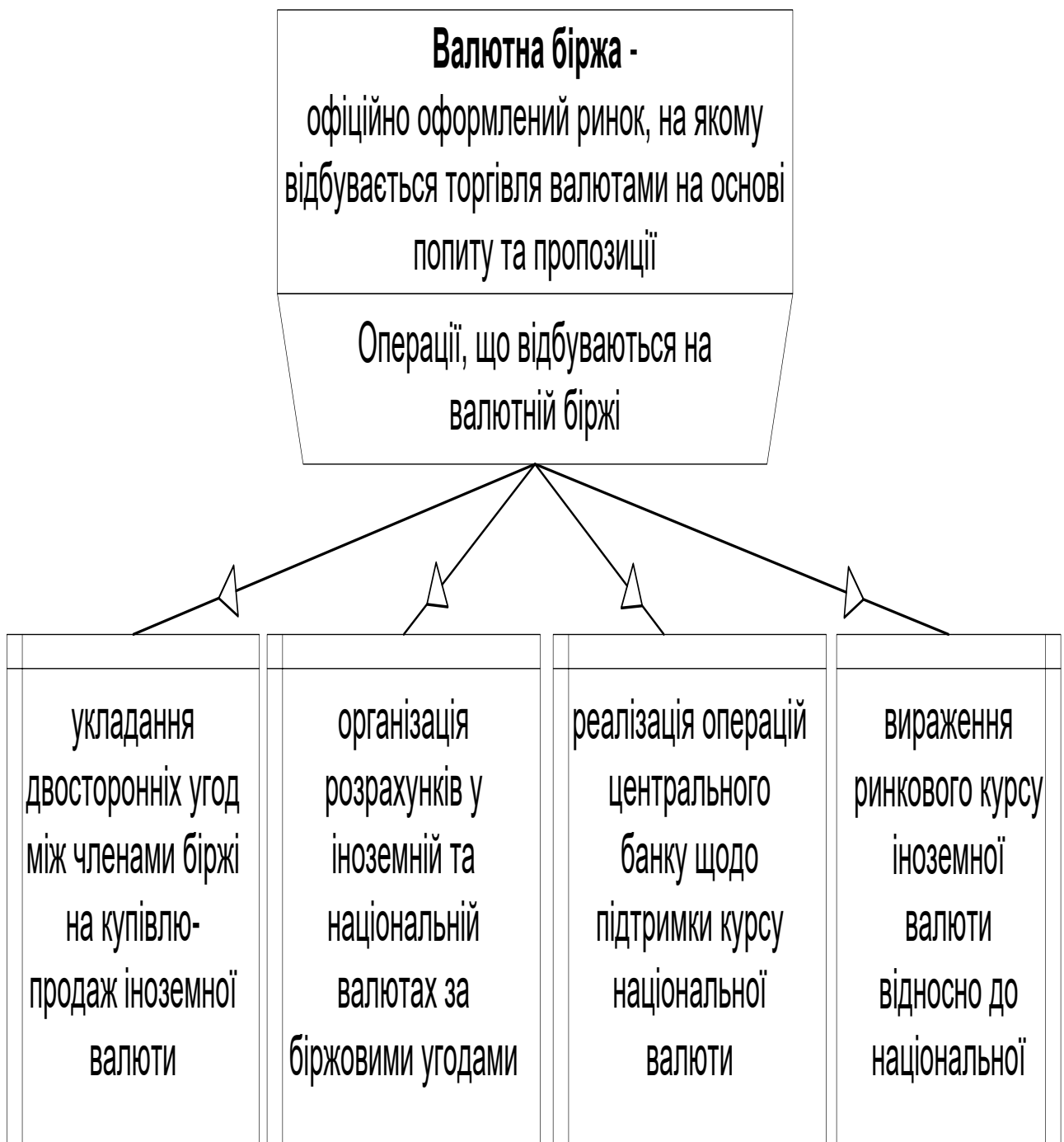

Рис. 6.11. Операції валютної біржі

6.3. Валютні системи та валютна політика. Особливості формування валютної системи України

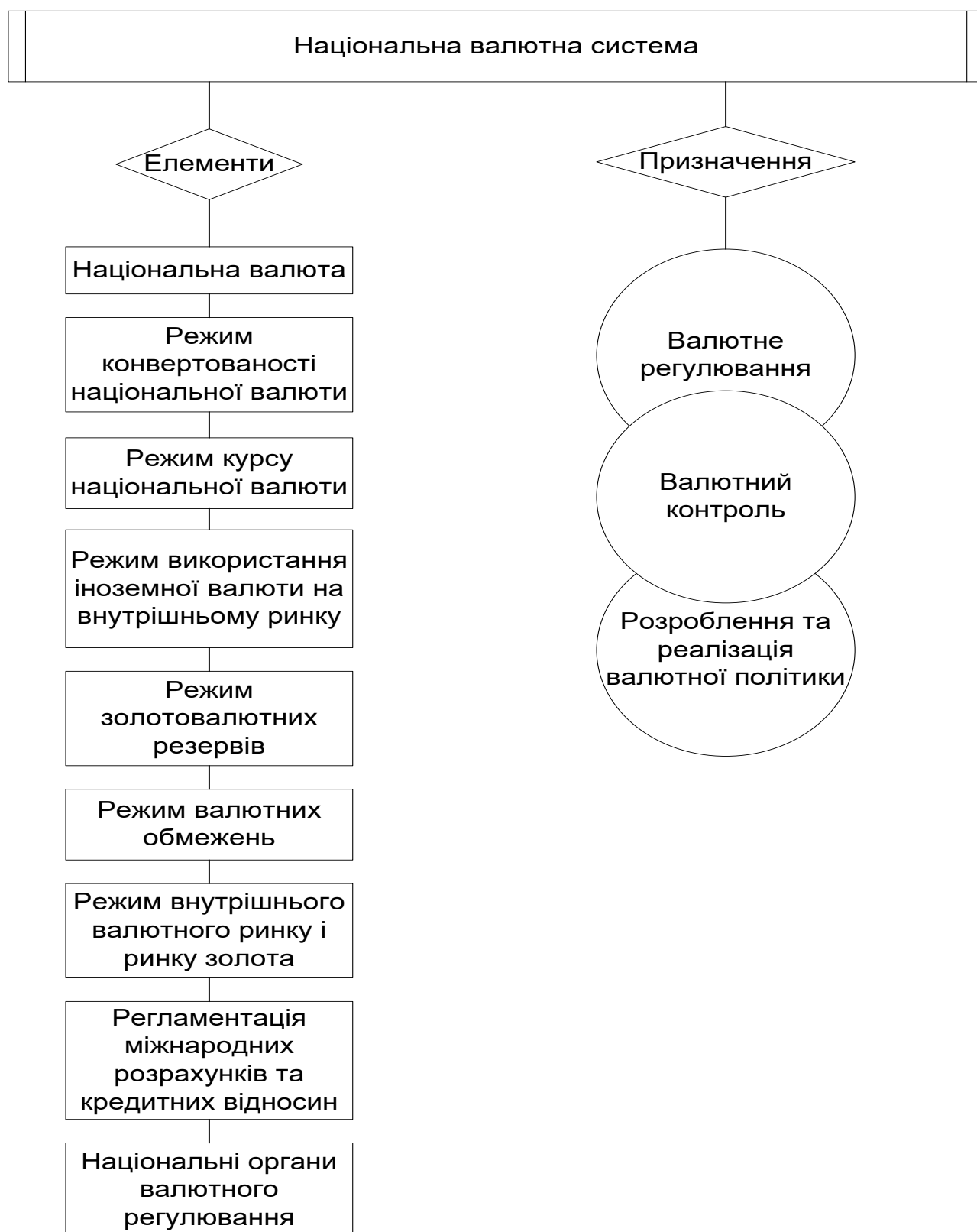

Рис.6.12. Схема елементної структури та призначення національної валютної системи

Особливості національної, регіональної та світової валютних систем

Критерій порівняння	Валютні системи		
	Національна	Регіональна (європейська)	Світова
1	2	3	4
Суб'єкт	Національні суб'єкти валютного ринку	Суб'єкти країни, які входять до регіонального союзу	Суб'єкти світового валютного ринку
Об'єкт	Національна валюта	Єдина регіональна валюта (євро)	Резервні валюти, міжнародні розрахункові валютні одиниці (SDR)
Валютні відносини	Національні	Міжнаціональні	Міжнародні
Інститути, які обслуговують операції з валютою	Національні банківські та небанківські	Регіональні (ЄЦБ, ЄСЦБ, ЄВІ)	МВФ, ВБ, Євробанки
Регулюючі органи	Центральний банк, уряд (Міністерство фінансів)	Національні центральні банки, що входять до ЄЦБ, уряди країн-членів союзу	МВФ, міжнародні валютні угоди
Режим курсу валюти	Національний	Режим курсу регіональної валюти (євро)	Змішаний
Валютні обмеження та валютний контроль	Національні	Відсутність валютних обмежень	Міждержавне регулювання валютних обмежень
Регламентация міжнародних розрахунків країни	Регламентация основних форм розрахунків	Регіональна уніфікація основних форм розрахунків	Міжнародна уніфікація основних форм розрахунків
Регулювання міжнародної ліквідності	Національне регулювання валютної ліквідності країни	Регіональне єдине регулювання валютної ліквідності. Потрібно значно менше золотовалютних резервів	Міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності

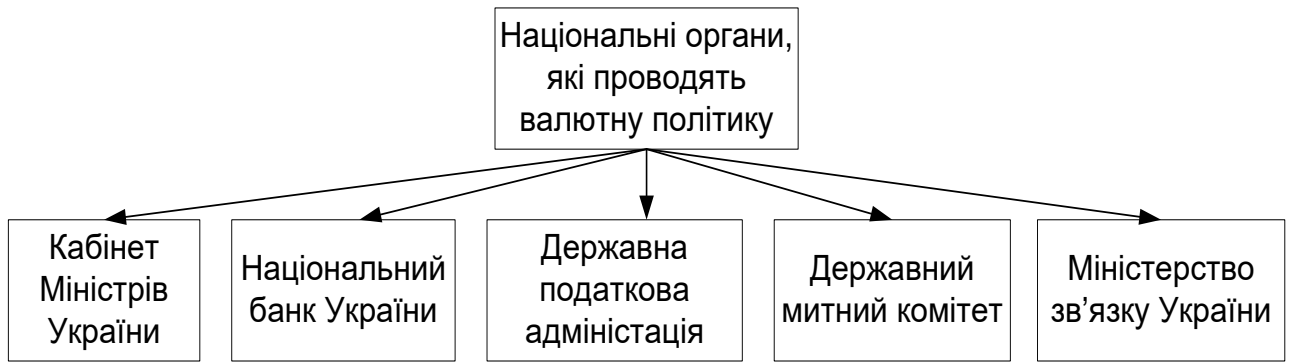

Рис. 6.13. Національні органи, які проводять валютну політику

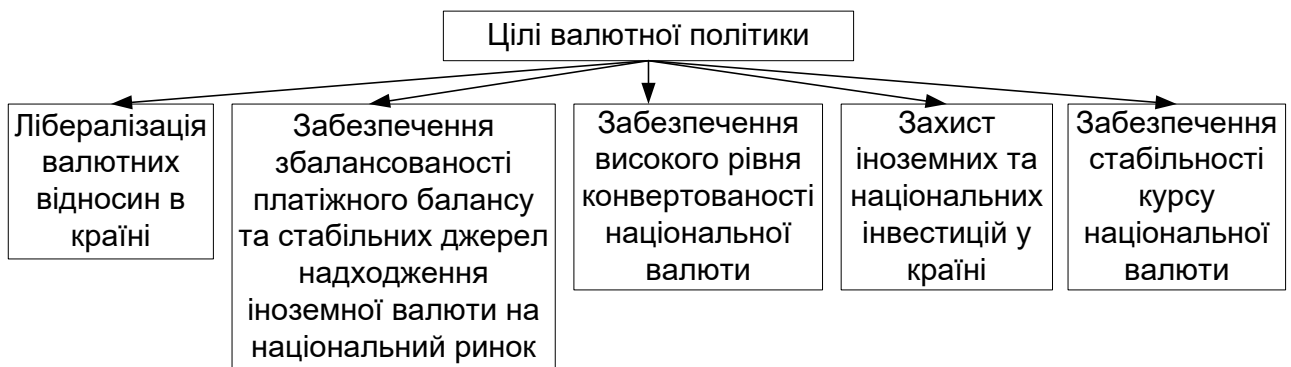

Рис. 6.14. Цілі валютної політики

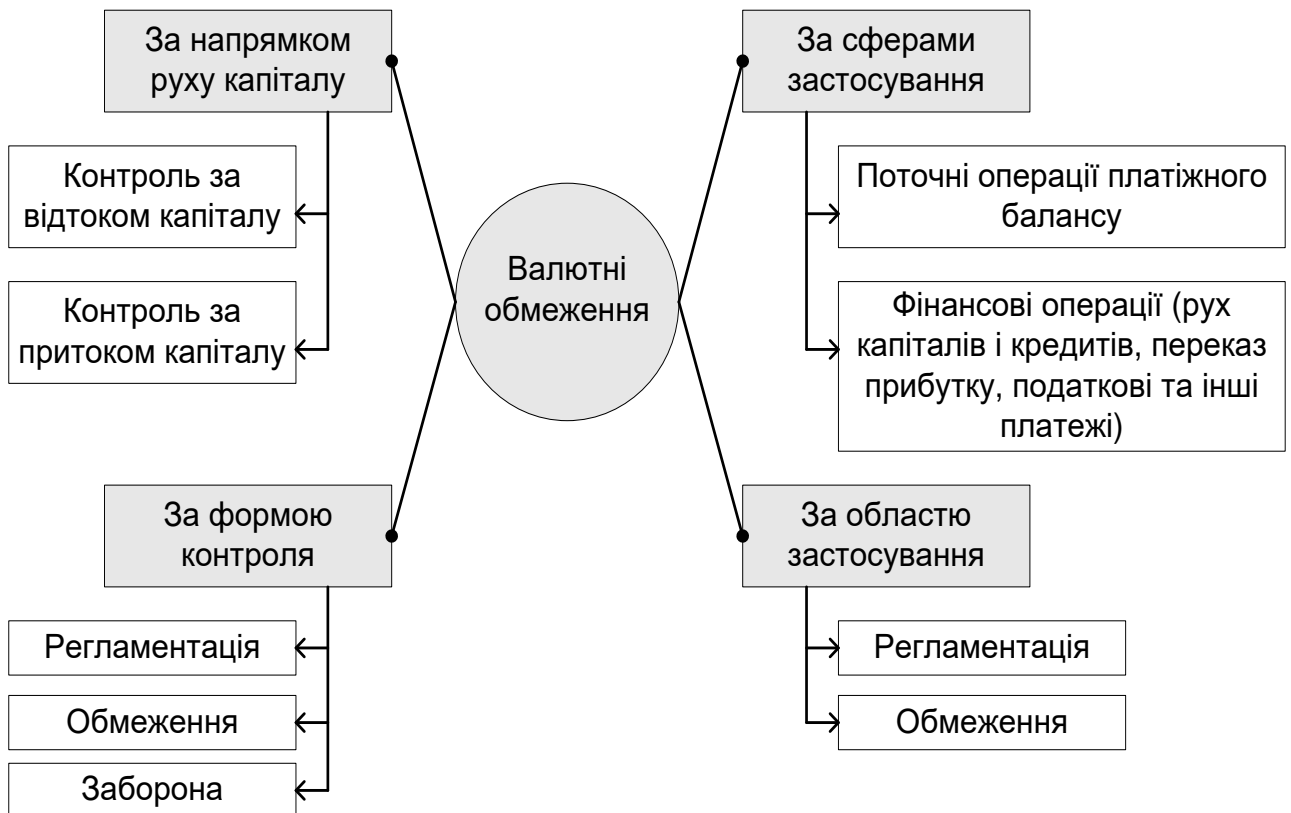

Рис. 6.15. Класифікація валютних обмежень

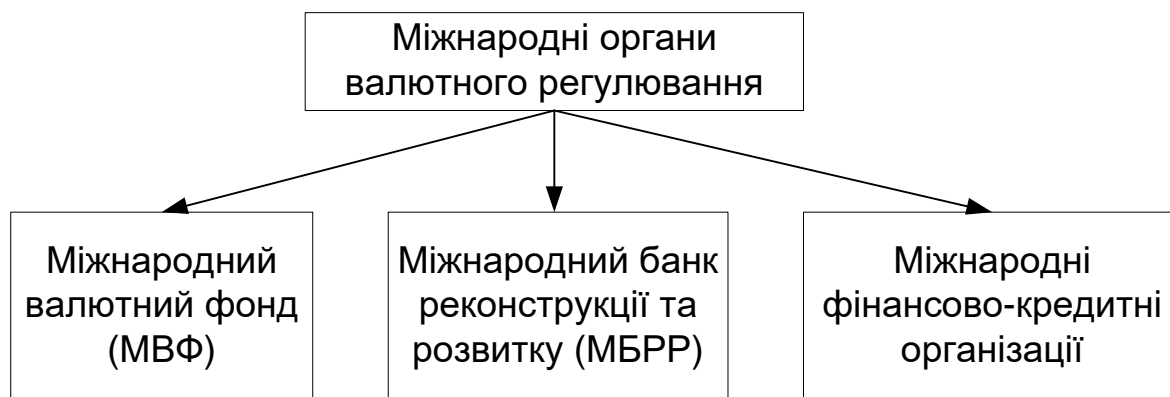

Рис. 6.17. Міжнародні органи валютного регулювання

Рис. 6.18. Методи валютного регулювання

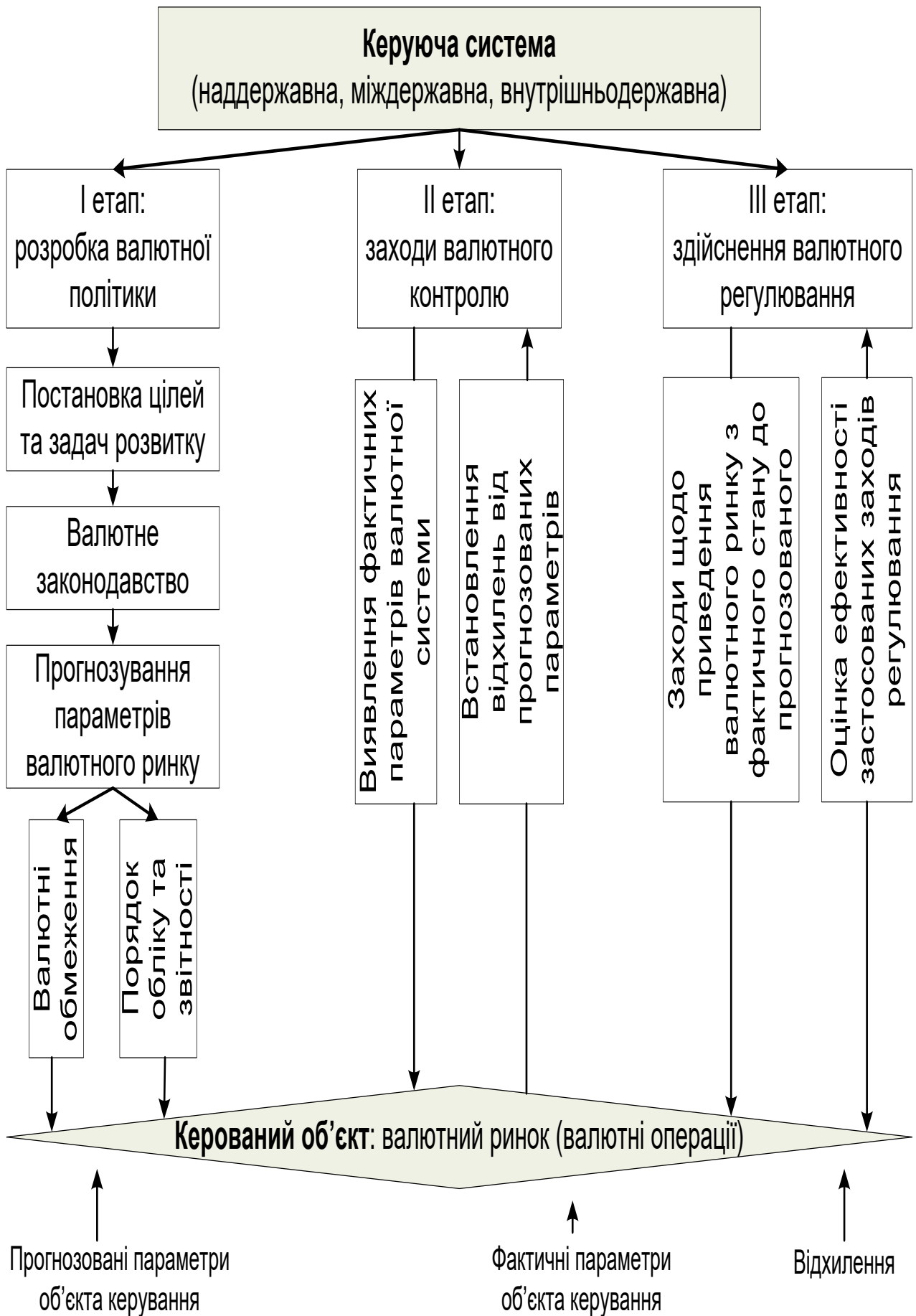

Рис. 6.19. Етапи контролю та регулювання валютного ринку

Етапи формування валютної системи України

Етап	Характеристика
1	2
<p>1 етап 1991-1994рр.</p>	<p>Формування валютної системи України розпочалося одночасно з формуванням національної грошової системи, складовою якої вона є. Уже Законом України «Про банки і банківську діяльність», ухваленому 91 р., були сформовані деякі правові норми щодо організації валютного регулювання і контролю в Україні: встановлено ліцензування НБУ комерційних банків на здійснення операцій в іноземній валюті (ст. 50); дозволено НБУ купувати і продавати іноземну валюту, представляти інтереси України у відносинах з центральними банками інших країн та у міжнародних валютно-фінансових органах; зобов'язано НБУ організувати накопичення та зберігання золотовалютних резервів (ст. 8).</p> <p>Майже до кінця 92 р., поки Україна перебувала в рублевій зоні, вона змушена була керуватися переважно валютним законодавством СРСР та традиціями, які перейшли з радянської практики.</p> <p>До практичної розбудови власної валютної системи Україна приступила з виходом з рублевої зони, проголошеним Указом Президента України «Про реформу грошової системи України» від 16.11.92 р. Цим указом було визначено статус рубля як іноземної валюти й упорядковано використання іноземної валюти на території України. Єдиним законним платіжним засобом визнавався український карбованець, а російський рубль, що перебував на рахунках в українських банках, підлягав обміну на карбованці за співвідношенням 1:1. Розпочалося офіційне котирування українського карбованця до російського рубля.</p> <p>19.02.93 р. Кабінет Міністрів прийняв Декрет «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», яким було проголошено курс на лібералізацію валютного ринку, запровадження дійового механізму валютного регулювання і контролю. Зокрема, остаточно визначено статус українського карбованця як єдиного законного платіжного засобу, встановлено порядок визначення валютного курсу карбованця за результатами торгів на міжбанківському валютному ринку, визначені загальні принципи валютного регулювання і контролю та покладено його організацію на НБУ, передбачено відповідальність резидентів за порушення норм валютного законодавства тощо.</p> <p>Проте ці позитивні процеси у валютній сфері відбувалися на фоні гіпервисокої інфляції і нерідко суперечили завданням стримування інфляції. Особливо виразно інфляційні наслідки девальвації карбованця проявлялися по товарах так званого критичного імпорту</p>

1	2
	<p>- нафти і нафтопродуктів, газу, медикаментів, мінеральних добрив тощо: ціни на них зростали пропорційно падінню курсу гривні.</p> <p>КМУ 9.08.93 р. видав розпорядження про директивну фіксацію курсу карбованця до долара США, німецької марки та російського рубля. Одночасно вводилося обмеження ринкового механізму використання іноземної валюти і вводився адміністративний її розподіл через так званий Тендерний комітет, який діяв при Кабінеті Міністрів. За новим порядком експортери зобов'язані були 40% валютної виручки продавати урядові через Тендерний комітет за фіксованим курсом 12 610 крб. за 1 дол. США, який був явно заниженим; 10% - НБУ за курсом, що був майже удвічі вищим від фіксованого; 50% - зберігати в себе чи продавати НБУ за ринковим курсом, який був ще вищим і встановлювався на УМВБ.</p> <p>НБУ посилив обмеження доступу комерційних банків до торгів на УМВБ. Результатом посилення адміністративних обмежень стало скорочення надходжень конвертованої іноземної валюти на ринок, посилення її відпливу за кордон, поява множинності валютних курсів і тінізація валютних відносин, прискорення розриву між фіксованим і ринковим валютними курсами, зниження ефективності використання валютних резервів держави. Указом Президента України від 2.11.93р. було призупинено валютні торги на УМВБ та інших біржах, а прийнятим у тому самому місяці законом установа валютних курсів було покладено на НБУ за погодженням з КМУ. Воно стало здійснюватися переважно вольовими методами.</p>
2 етап 1994-1996рр.	<p>Головною ознакою другого етапу було повернення до ринкових методів організації валютних відносин: прискорення лібералізації валютного ринку, відновлення роботи УМВБ та визначення офіційного валютного курсу карбованця на підставі результатів торгів на УМВБ, ліквідація множинності валютних курсів, істотне розширення переліку потреб резидентів у валюті, які дозволялось задовольняти через купівлю-продаж на біржі та на міжбанківському валютному ринку. У травні 1995 р. зменшено до 40% частку валютної виручки експортерів, яка підлягала обов'язковому продажу. Був також розформований Тендерний комітет. Все це сприяло консолідації валютного ринку, зростанню пропозиції та попиту на інвалюту, посиленню їх ролі у формуванні єдиного валютного курсу, у підвищенні його реальності. Валютний ринок був помітно децентралізований. Зросла довіра до національних грошей, чому сприяла офіційна заборона в 1995 р. обігу іноземної валюти на внутрішньому ринку України.</p>
3 етап 1996 і досі триває	<p>З вересня 1996 р. - випуск в обіг постійної національної валюти гривні, ринкові засади набули подальшого розвитку. Основними заходами і результатами:</p>

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> - остаточний перехід на режим плаваючого валютного курсу гривні: спочатку плавання обмежувалося валютним коридором, а з 2000 р. - введено вільне плавання; - введення вільного розпорядження резидентами всією сумою валютних надходжень; - певна децентралізація валютного ринку, припинення операцій на УМВБ та інших валютних біржах; - подальша лібералізація доступу до валютного ринку юридичних і фізичних осіб-резидентів до рівня, адекватного вільній конвертованості національної валюти за поточними операціями; <p>приєднання України (у травні 1997 р.) до VIII Статті Статуту МВФ, що означало офіційне визнання вільної конвертованості гривні за поточними операціями.</p>

6.4. Платіжний баланс та золотовалютні резерви в механізмі валютного регулювання

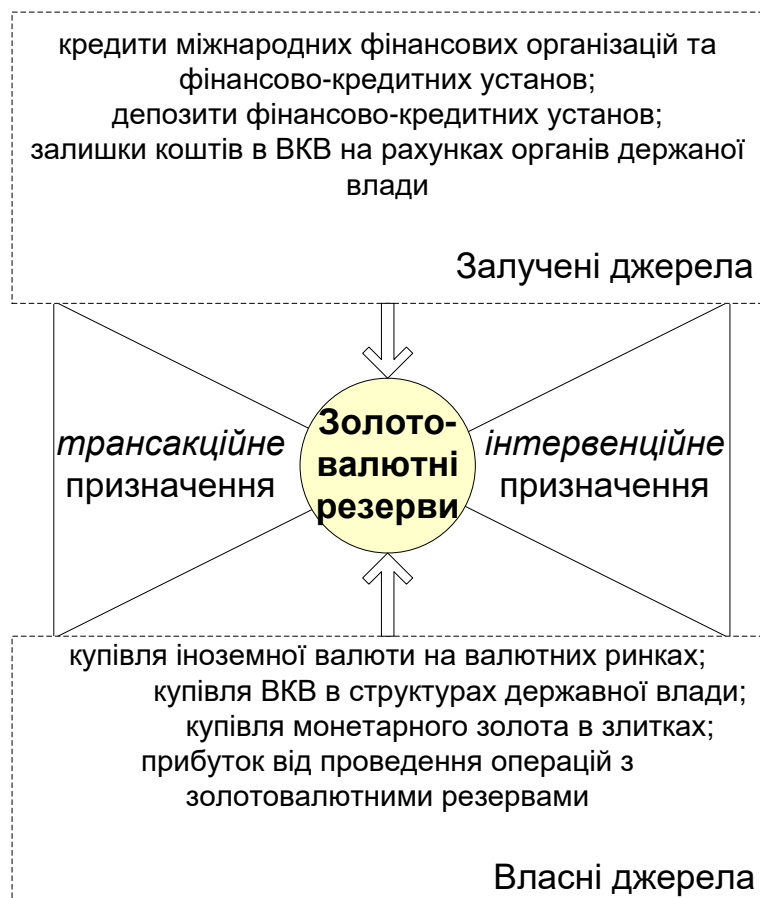

Рис. 6.20. Призначення та джерела формування золотовалютних резервів країни

6.5. Світова та міжнародні валютні системи

Таблиця 6.14

Еволюція світової валютної системи

Критерії	Паризька валютна система з 1867р.	Генуезька валютна система з 1922р.	Бреттонвудська валютна система з 1944р.	Ямайська валютна система 1976-1978рр.	Європейська валютна система з 1979р. (регіональна)
1	2	3	4	5	6
1. База	Золото-монетний стандарт	Золото-девізний стандарт	Золотодевізний стандарт	Стандарт СДР	Стандарт ЕКЮ(1979-1988рр.); євро (з 1999р.)
2. Використання золота як світових грошей	Золоті паритети Золото як резервно-платіжний засіб Конвертованість валют у золото			Офіційна демонетизація золота	Об'єднання 20 офіційних золотодола-рових резервів. Використання золота для часткового за-безпечення емісії ЕКЮ, переоцінки золотих резервів за ринковою ціною
				Конвертова-ність долара США в золото за офіційною ціною	
3. Режим валютного курсу	Вільно коливальні курси в межах золотих точок	Вільно коливальні курси без золотих точок (з 1930-х рр.)	Фіксовані паритети та курси ($\pm 0,75$; $\pm 1\%$)	Вільний вибір режиму валютного курсу	Спільно плаваючий валютний курс в межах $+2,25$, $\pm 15\%$ з серпня 1993р. («європейська валютна змія»), з 1999р. тільки для країн, що не приєднались до зони євро

1	2	3	4	5	6
4. Інституційна структура	Конференція	Конференція, нарада	МВФ	МВФ, наради	Європейський фонд валютного співробітництва (1979-1993рр.), Європейський валютний інститут (1994-1998 рр.), Європейський центральний банк (з 1.07.1998р.)

Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика

7.1. Механізм формування попиту та пропозиції грошей

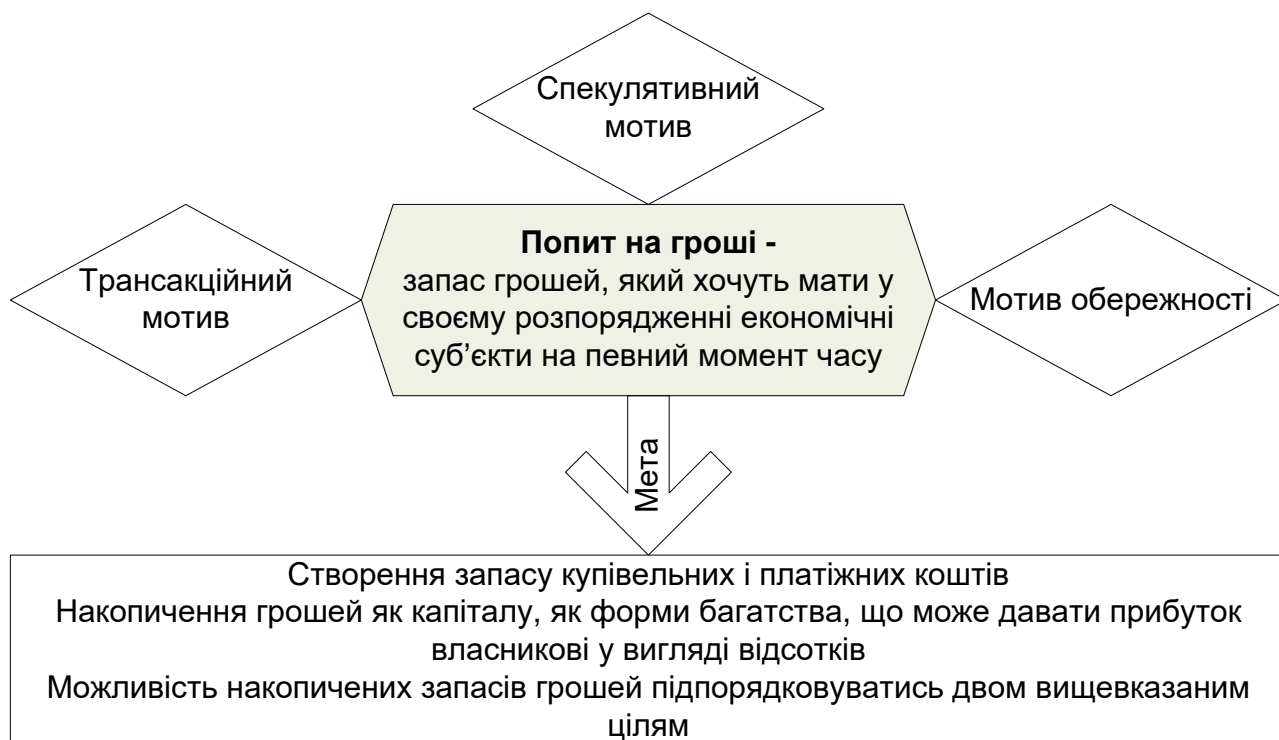

Рис. 7.1. Мета та мотиви попиту на гроші

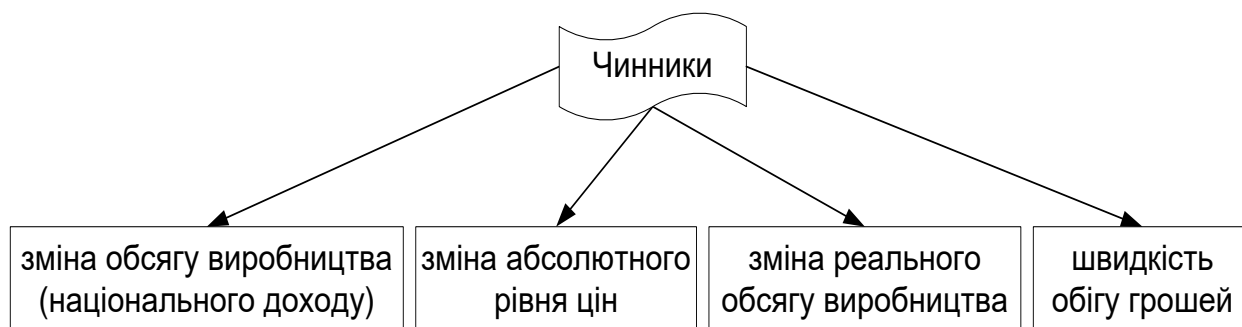

Рис. 7.2. Чинники, що визначають сукупний попит на гроші

Фактори, що визначають попит на гроші

Показники	Зростання динаміки цін	Зростання реальних доходів	Зростання альтернативної вартості зберігання грошей (ставки відсотка)
Номінальний попит на гроші	Пропорційно збільшує залишки грошей	Збільшує попит	Зменшує попит
Реальний попит на гроші	Не змінює попиту на реальні залишки грошей	Збільшує попит	Зменшує попит

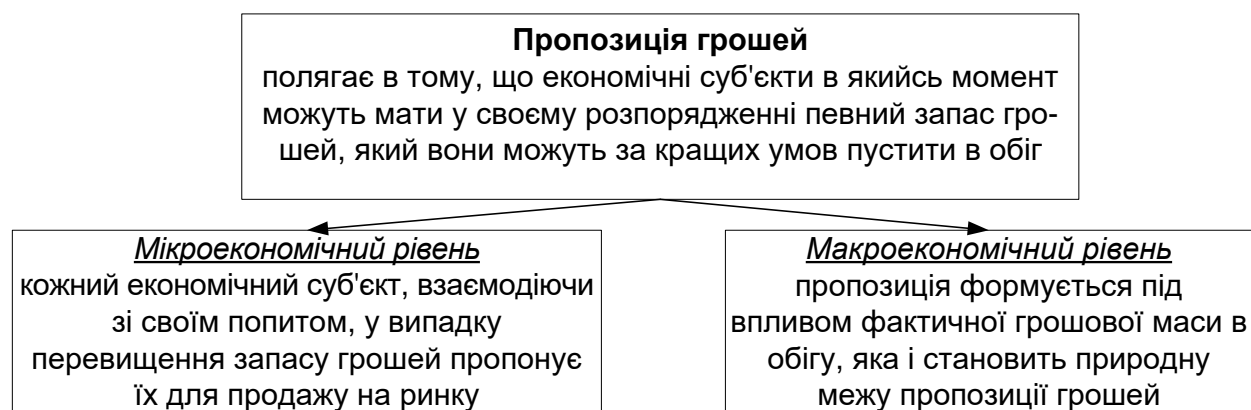

Рис. 7.3. Сутність пропозиції грошей на макро- і мікрорівнях

Рис. 7.4. Чинники, що впливають на пропозицію грошей

Рис. 7.5. Вплив надмірної пропозиції грошей на інфляцію

7.2. Графічна модель грошового ринку. Рівновага на грошовому ринку

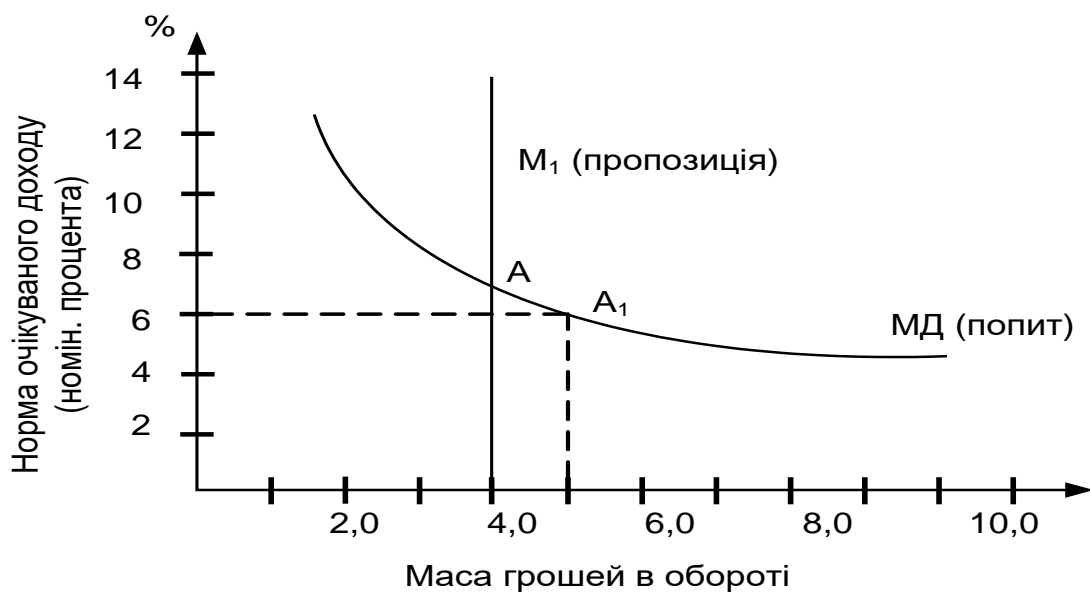

Рис. 7.6. Графічна модель ринку грошей

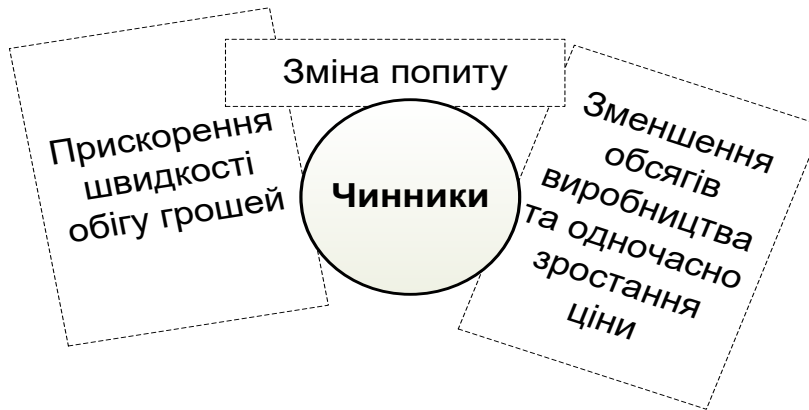

Рис. 7.7. Чинники, які порушують рівновагу на грошовому ринку

7.3. Грошово-кредитна політика, її цілі та інструменти

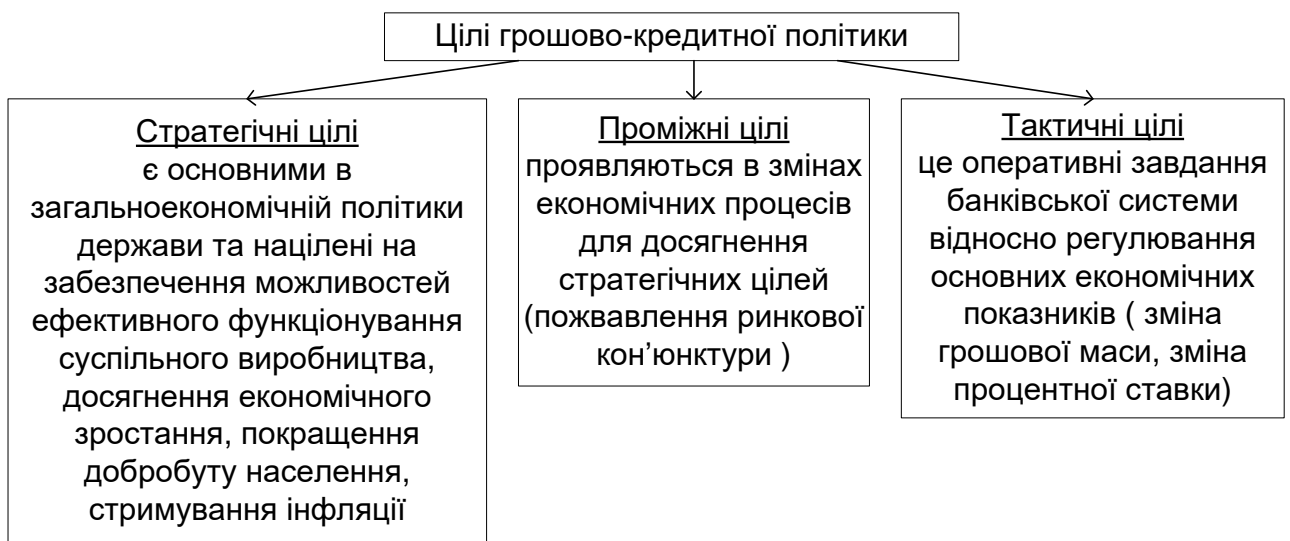

Рис. 7.8. Цілі грошово-кредитної політики

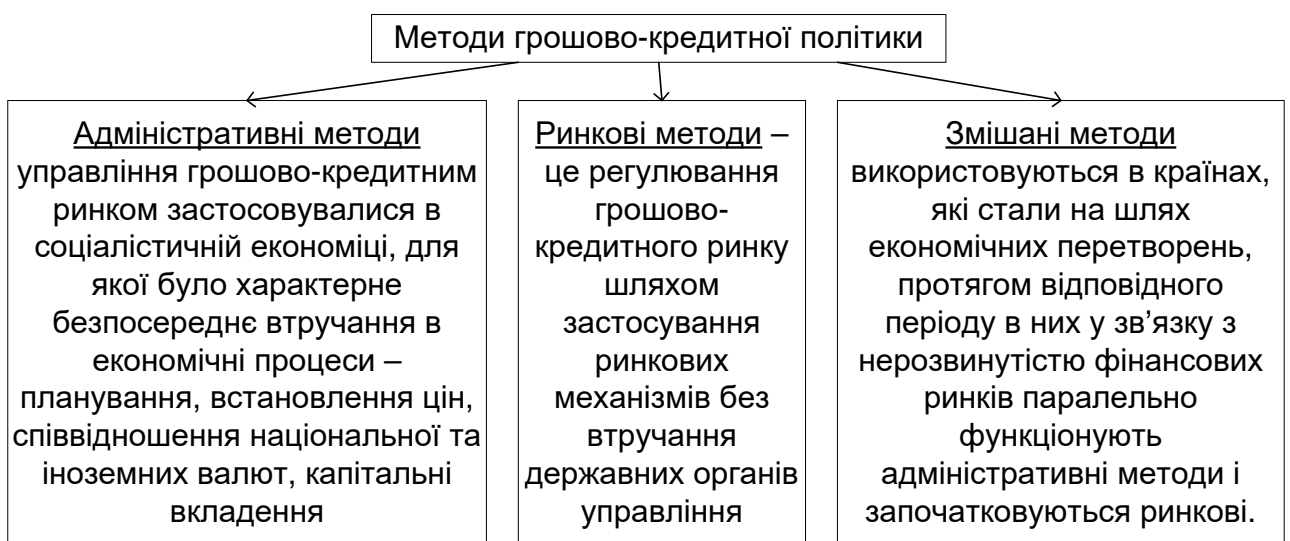

Рис. 7.9. Методи грошово-кредитної політики

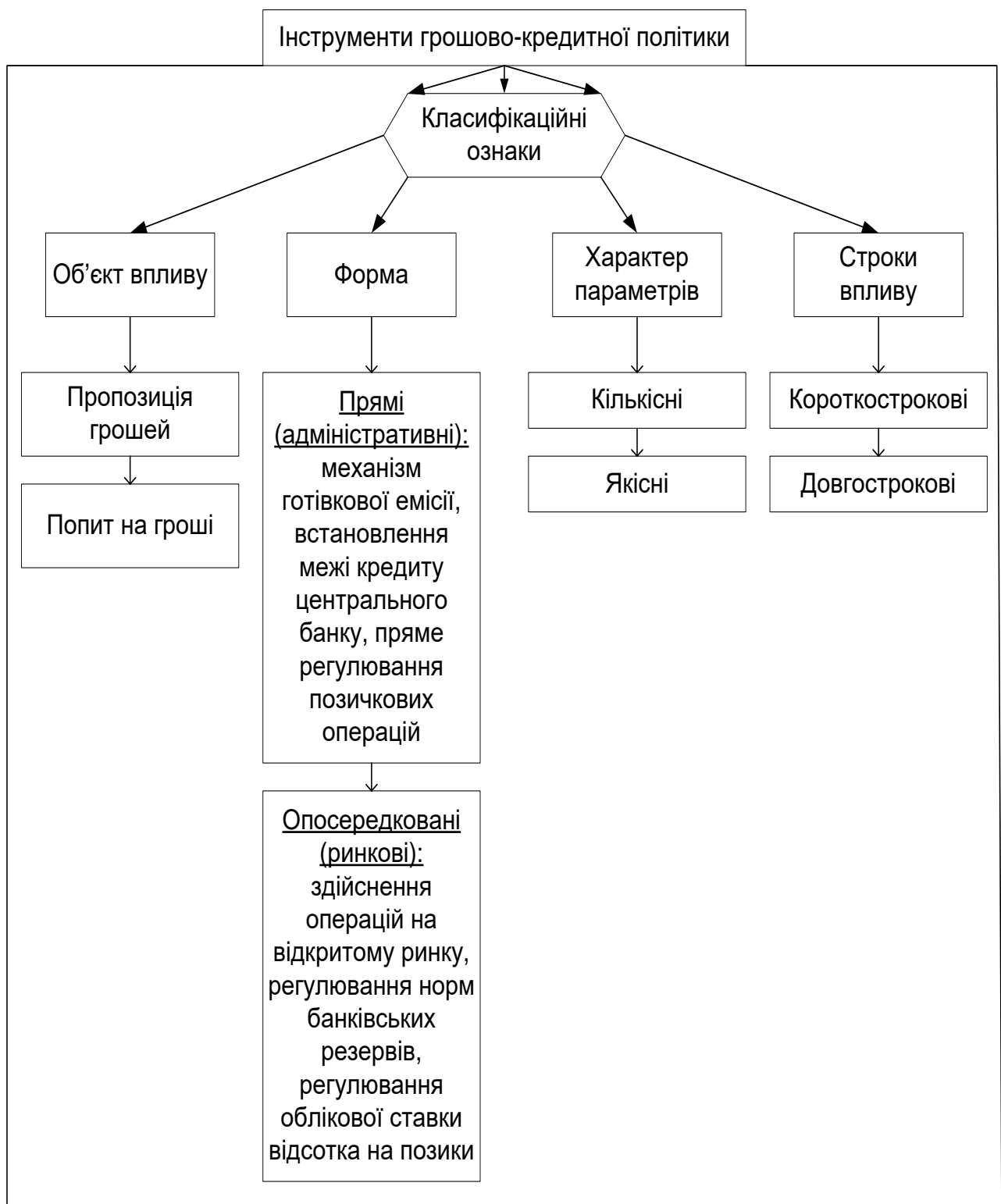

Рис. 7.10. Інструменти регулювання грошового обігу

Еволюція створення грошово-кредитної системи та проведення грошово-кредитної політики в Україні

Етап	Характеристика подій
I етап (1991 – 1995 рр.)	Створення самостійної банківської і грошової систем України, організація внутрішньодержавних і міждержавних розрахунків, кредитна підтримка економіки, опрацювання механізмів валютного регулювання і банківського нагляду, запровадження практики міжбанківських розрахунків на кореспондентських засадах, реформування монетарного менеджменту і статистики, започаткування співпраці з міжнародними фінансовими організаціями (МВФ, СБ, ЄБРР)
II етап (1996-1999 рр.)	Проведення грошової реформи з уведенням в обіг національної грошової одиниці та використання на її основі ринкових елементів регулювання грошово-кредитного ринку
III етап (2000-2006 рр.)	Подальший розвиток банківської системи і монетарних інструментів із регулювання грошово-кредитного ринку, зорієнтованих на підтримку сталого економічного зростання та цінової стабільності.

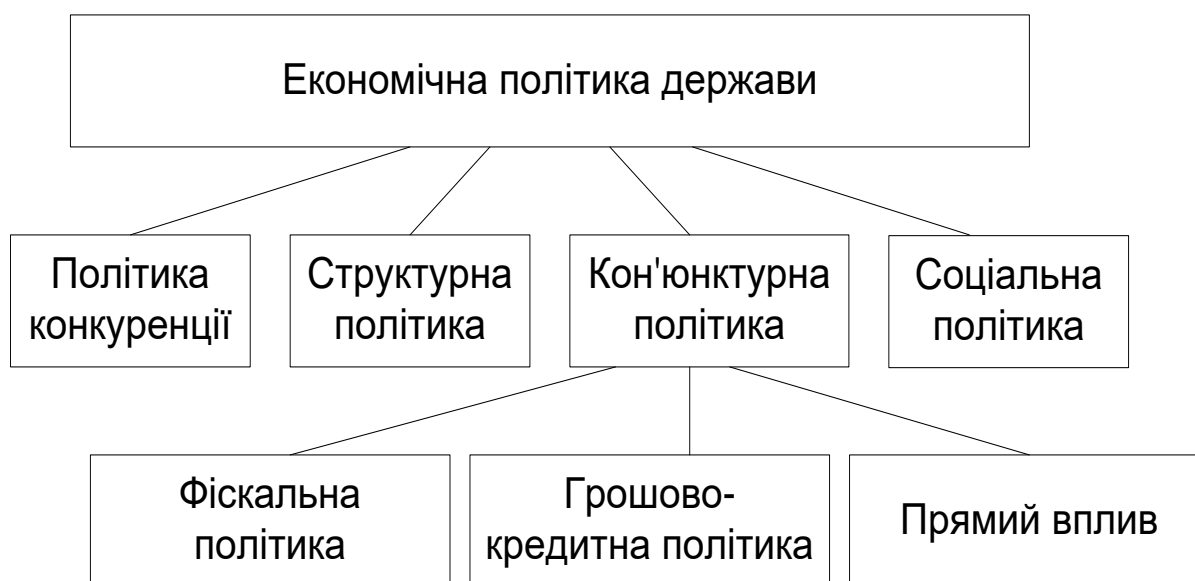

Рис. 7.11. Структура загальноекономічної політики держави і місце в ній грошово-кредитної політики

Рис. 7.12. Типи грошово-кредитної політики в залежності від кон'юнктури ринку

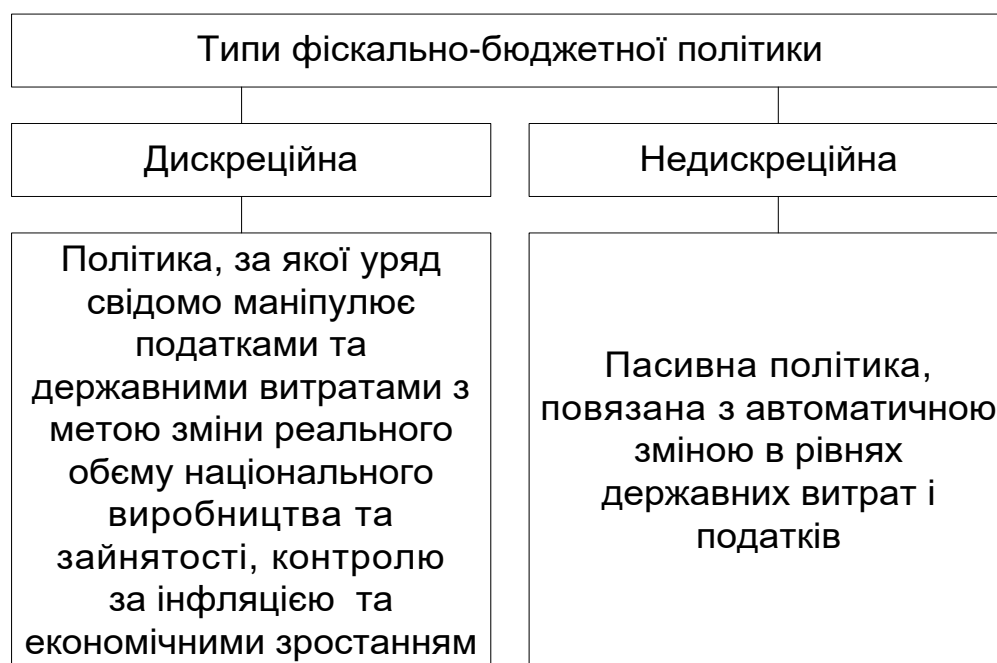

Рис. 7.13. Типи фіскально-бюджетної політики

Рис. 7.14. Функції фінансово-бюджетної політики

Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці

8.1. Специфіка функціонування грошей на етапі становлення ринкових відносин

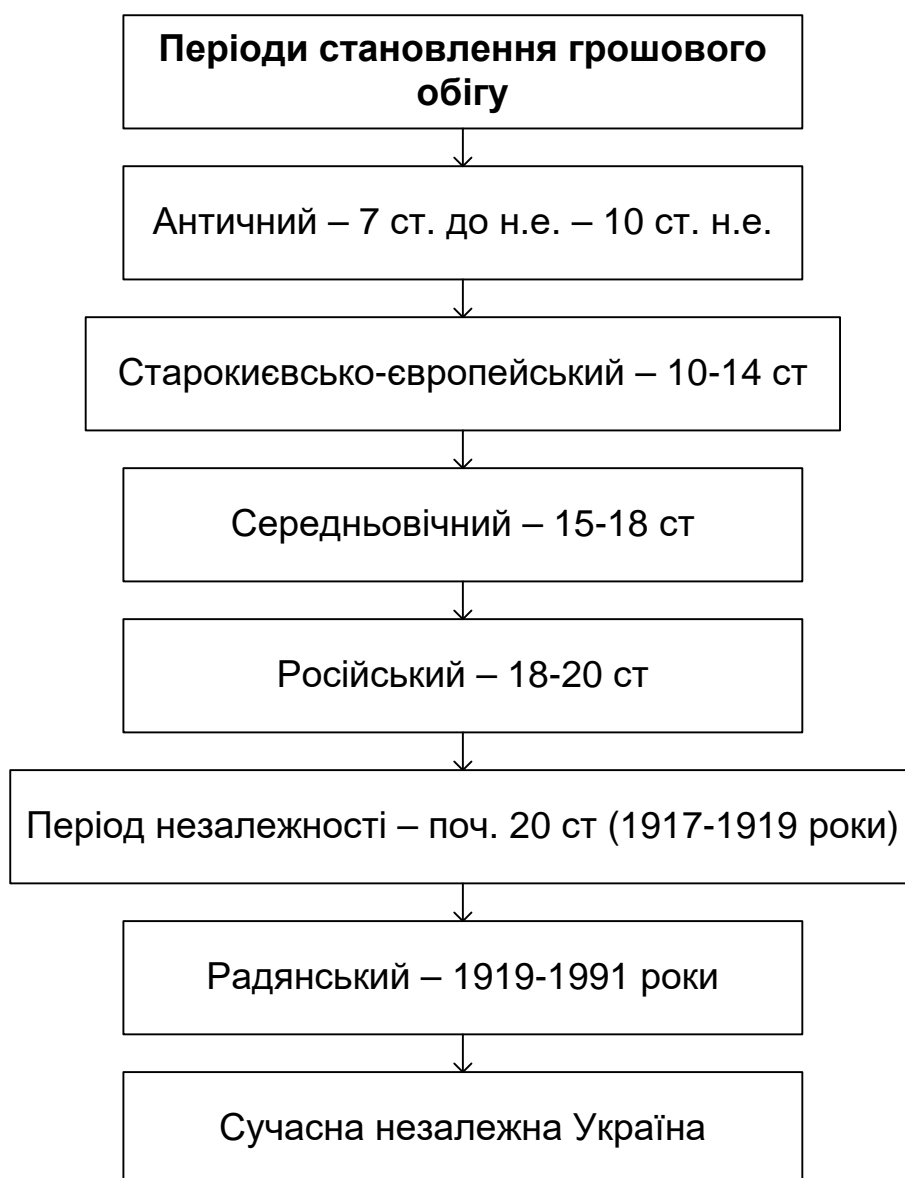

Рис. 8.1. Періоди становлення грошового обігу

8.2. Роль та призначення грошей в економіці країни в вирішенні завдання стабілізації економіки та забезпечення її сталого розвитку

Таблиця 8.1

Вплив грошового середовища на економіку

Якісний аспект	Кількісний аспект
Розширення меж виробництва та праці	Зміна динаміки цін
Здешевлення процесу обміну	Зміна темпів економічного зростання
Стимулювання економічної поведінки суб'єктів	Зміна зайнятості
Наявність грошей сприяє розвитку ринку	Соціальний стан
Сприяння регулюванню економіки	

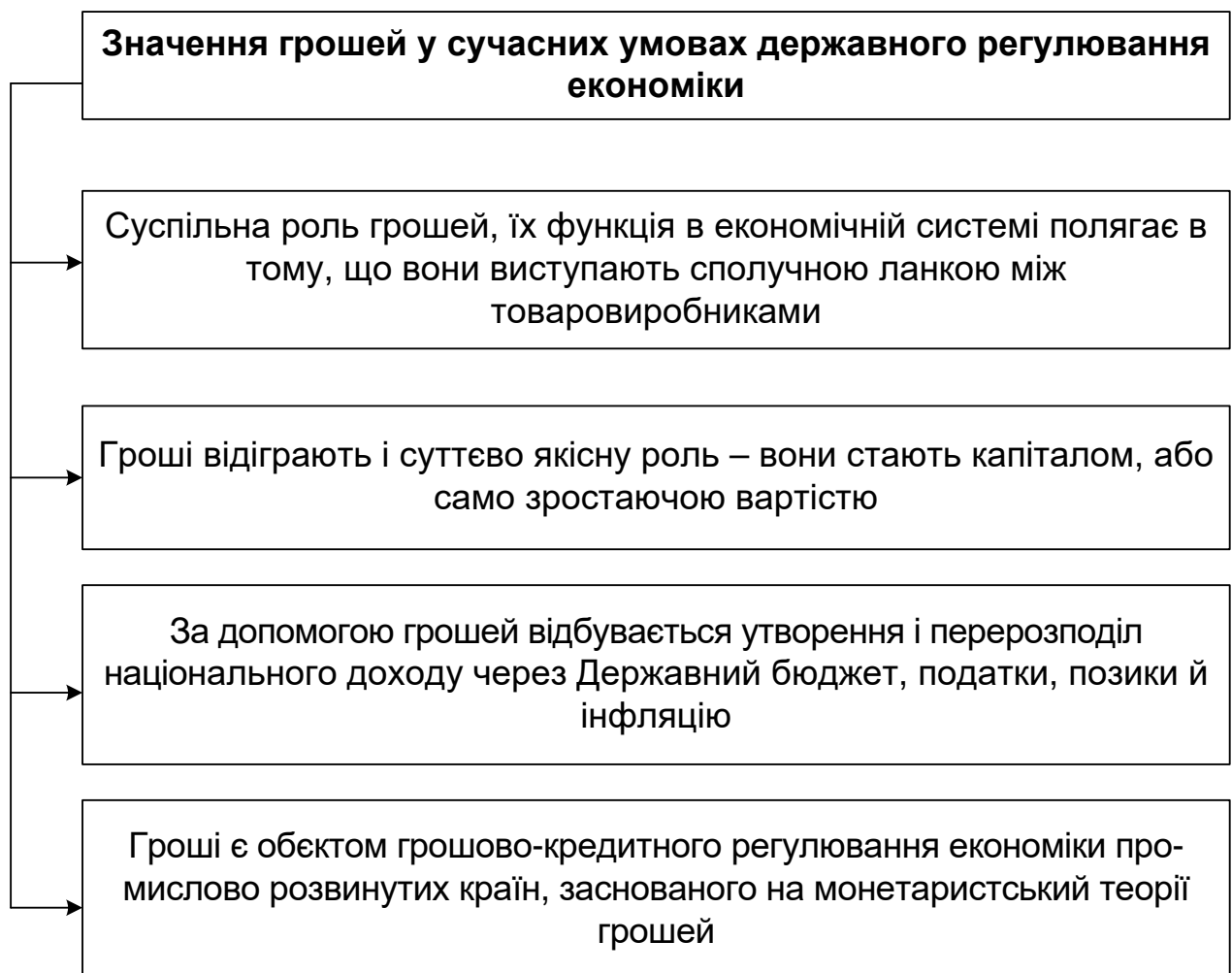

Рис. 8.2. Значення грошей у сучасних умовах державного регулювання економіки

8.3. Підвищення ефективності економічних процесів за рахунок застосування новітніх механізмів використання грошей та їх функціонального призначення на етапі розвитку інтеграційних процесів та глобальних перетворень світової економіки

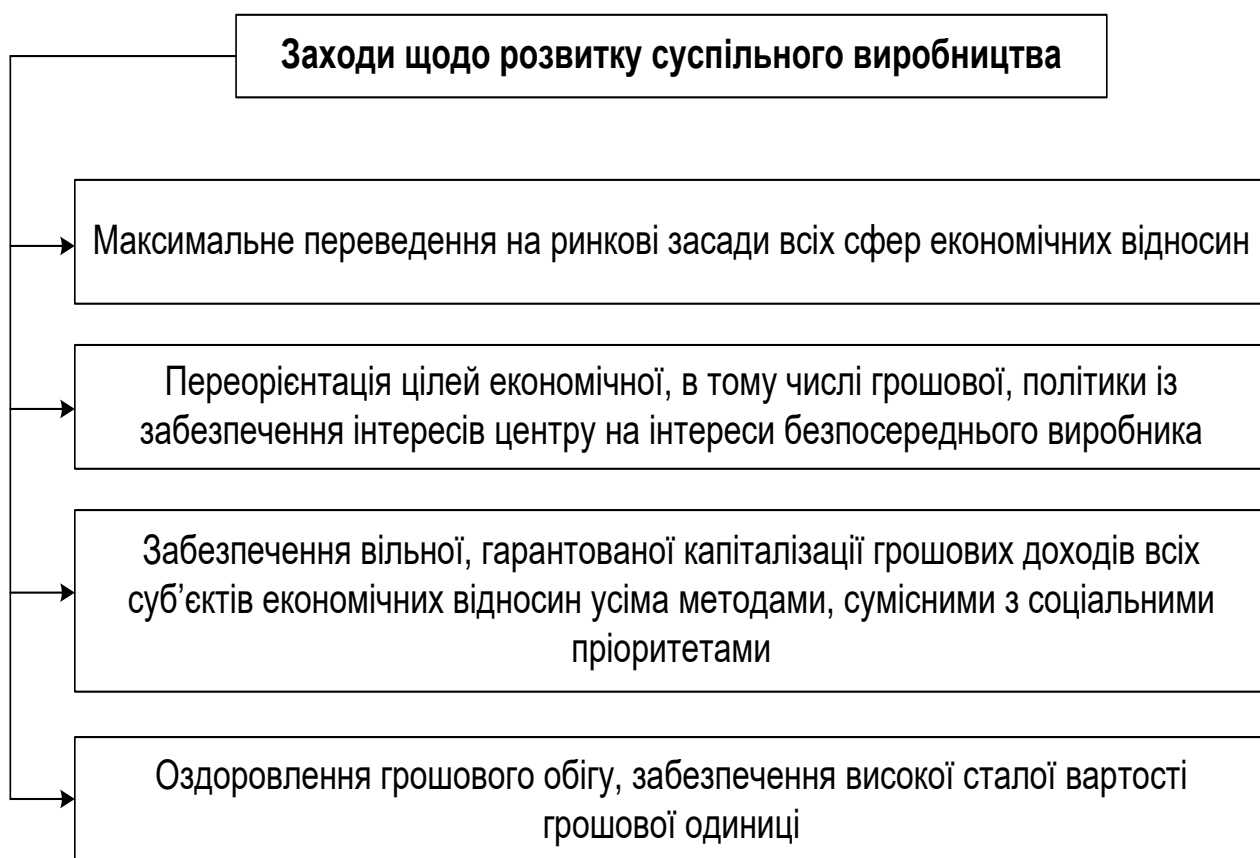

Рис. 8.3. Заходи щодо розвитку суспільного виробництва

МОДУЛЬ 3. РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРЕДИТУ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Тема 9. Теорія грошей

9.1. Класична кількісна теорія грошей, її основні постулати

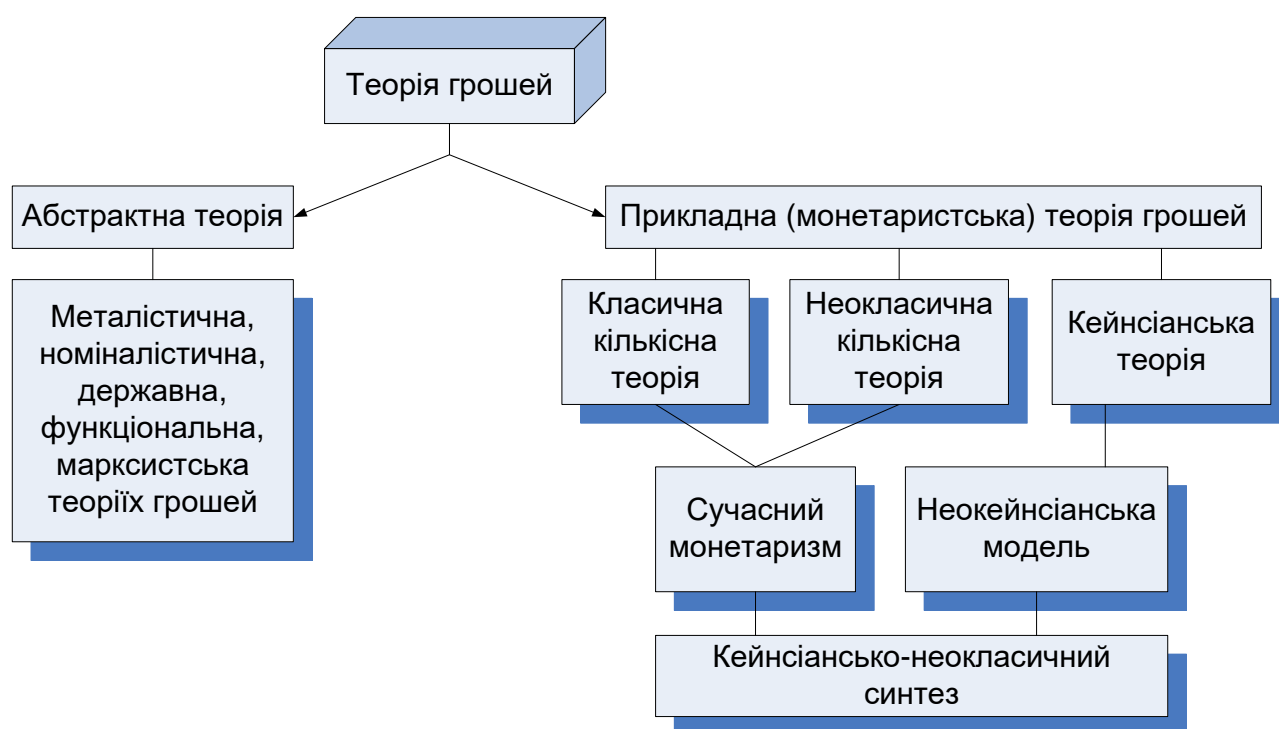

Рис. 9.1 Теорії розвитку грошових відносин

Таблиця 9.1

Характеристика теорій грошей

Теорія	Представники	Положення
1	2	3
<i>Абстрактна теорія</i>		
Металістична	Нікол Орем Вільям Стеффорд Томас Манн Антуан де Монкретьєн Антоніо Серра Джемініано Монтанарі Фердинандо Галіані Карл Густав Кніс Вільгельм Легсіс	Гроші та дорогоцінні метали ототожнювались. Дорогоцінні метали вважались головним багатством нації. Можливість обігу паперових грошей не заперечувалась, але вважалось за необхідне здійснювати обов'язковий обмін їх на дорогоцінні метали.

Продовження табл. 9.1

1	2	3
Номіналістична	Н. Барбон Дж. Беллерс Дж. Берклі Дж. Стюарт Георгій Кнапп	Гроші не мають товарної природи, а являють собою умовний знак, вартість якого визначається найменуванням і встановлюється державою. Гроші створюються державою і вартість грошей визначається їх номіналом.
<i>Монетаристська теорія</i>		
Кількісна	Аристотель Ксенофонт Платон Ж. Боден Ш. Монтеск'є Д. Юм Дж. Міль Ж. Боден	Рівень товарних цін і вартість грошей пов'язані з кількістю платіжних засобів в обігу. Вплив грошей на економічні процеси пояснюється виключно кількісними чинниками, насамперед зміною маси грошей в обороті. Постулати теорії: 1) постулат причинності – маса грошей в обігу спричинює зміну товарних цін. 2) постулат пропорційності – зміна цін відбувається пропорційно до зміни грошової маси. 3) постулат однорідності. Методологічні принципи: 1) купівельна сила грошей і ціни товарів встановлюються на рику, що суперечило теорії вартості, але пояснювало зміни цін товарів залежно від кількості грошей в обігу; 2) в обігу перебувають усі гроші, що ігнорувало функцію нагромадження та її роль в регулюванні грошової маси; 3) купівельна спроможність грошей обернено пропорційна їх кількості, а рівень цін прямо пропорційний кількості грошей; 4) поняття вартості грошей є суто умовним, тому що гроші її отримують лише в процесі обміну.
Неокласична Трансакційна	І.Фішер М. Фрідмен	Досліджувався взаємозв'язок інфляції зі змінами рівня цін, кількості обігових грошей і реального обсягу виробництва

1	2	3
Кембриджська	А. Пігу Д. Робертсон Д. Патінкін	<p>товарів. Аналіз взаємного зв'язку між цими показниками дозволив вивести рівняння обміну.</p> <p>Виходячи з рівняння обміну: порушення законів грошового обігу виявляється в надлишку грошової маси в обігу порівняно з реальними потребами в ній або в знецінюванні грошей, яке супроводжується зростанням товарних цін без будь-якого поліпшення якості продуктів.</p> <p>Встановлено, що збалансованість між грошовою масою і її товарним покриттям відбувається за рахунок зміни цін. Ціни тим вищі, чим більше в обігу грошей і менша пропозиція товарів.</p> <p>В основі вивчення поставлено попит на гроші нарівні з попитом на товари і послуги, гроші мають особливий попит і вони залишаються поза обігом в окремих осіб і підприємств у вигляді «касових залишків»</p>
Кейнсіанська	Дж. Кейнс	<p>Встановлено необхідність грошово-кредитного регулювання економічних процесів.</p> <p>Сформульовано теорію макро-економічного аналізу, у якій основними концепціями і категоріями є: місткість ринку; принцип ефективного попиту (концепція мультиплікатора); загальна теорія зайнятості; гранична ефективність капіталу; норми відсотка. Ця теорія розглядає інфляцію як явище, в основі якого лежить сукупність факторів, що взаємодіють.</p> <p>Дж. Кейнс звернув увагу на такі підрозділи, як дохід, зайнятість, попит, пропозиція, заощадження, інвестування. Особливу увагу він приділяв грошовим факторам і проблемам грошей. Його мета</p>

1	2	3
		полягала в тому, щоб з'ясувати, як визначаються різні змінні величини, що впливають на економічний розвиток. Кейнсіанці вважали, що грошово-кредитна політика впливає на економіку за допомогою передавального механізму - це система каналів, за допомогою яких грошово-кредитна політика впливає на реальний обсяг виробництва і рівень цін.
Сучасний монетаризм	М. Фрідмен А. Шварц	Ринкова економіка найкраще функціонує тоді, коли відсутня система грошової регламентації. Основна увага була зосереджена на аналізі ролі грошей і грошового обігу в ділових циклах. Зміна темпів збільшення грошової маси, що перебувають в обігу, впливає на реальний обсяг виробництва швидше, ніж на абсолютний рівень цін. Ця зміна може впливати на швидкість обігу грошей. Швидкість обігу грошей у процесі ділового циклу змінюється – то прискорюється, то сповільнюється.
Кейнсіансько-неокласичний синтез		Передбачає взаємопроникнення ідей двох напрямків і формування єдиного кейнсіансько-неокласичного синтезу.

Таблиця 9.2

Порівняльний аналіз двох концепцій

Концепція кількісної теорії Фішера	Кембріджський варіант
Динаміка грошових потоків у рівнянні Фішера розглядається на макроекономічному рівні	Зосереджує увагу на мотивах нагромадження грошей конкретними індивідуальними учасниками виробництва
Методологічна основа рівняння обміну – гроші як засіб обігу	Гроші не тільки засіб обігу, а й збереження та нагромадження
Акцент робиться на об'єктивні засади обігу грошей	Враховується психологічна реакція суб'єкта господарювання щодо використання готівки
У трансакційному рівнянні йдеться лише про пропозицію грошей	Центральною проблемою стає попит на гроші

9.2. Сучасний монетаризм як напрям розвитку кількісної теорії

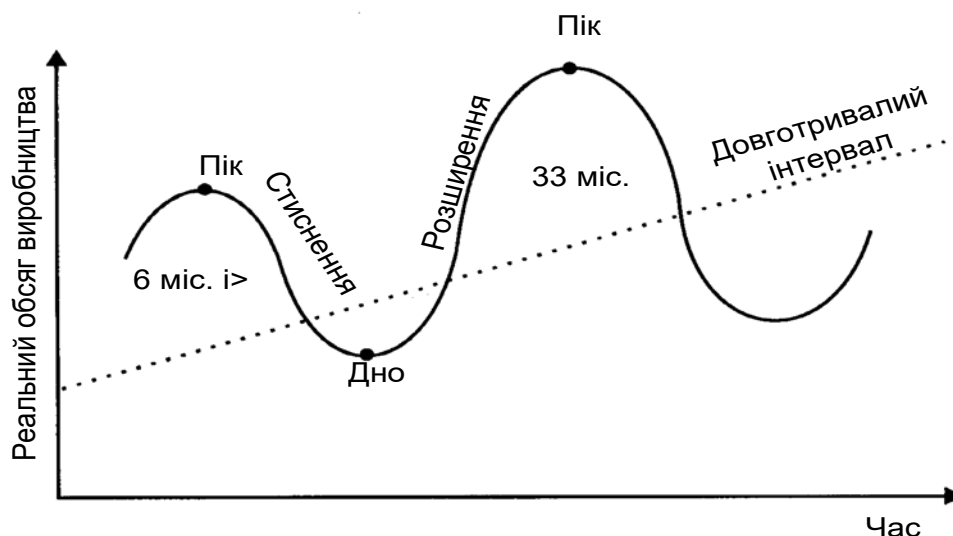

Рис. 9.2. Діловий цикл

фаза стиснення – супроводжується падінням реального обсягу виробництва. Стиснення, що продовжується більше шести місяців, називають спадом;

дно – це точка ділового циклу, у якій реальний обсяг виробництва досягає мінімального рівня;

розширення – це фаза циклу, протягом якої реальний обсяг виробництва зростає відносно дна циклу;

пік (вища точка) – це точка ділового циклу, у якому реальний обсяг виробництва досягає максимального рівня.

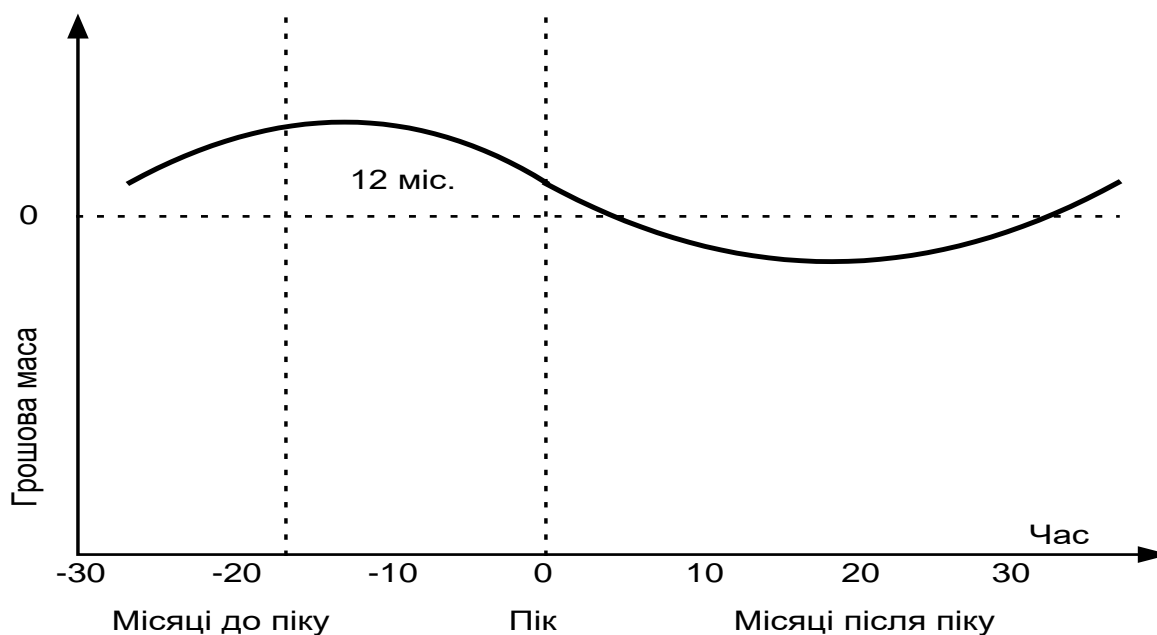

Рис. 9.3. Темпи зростання пропозиції грошей

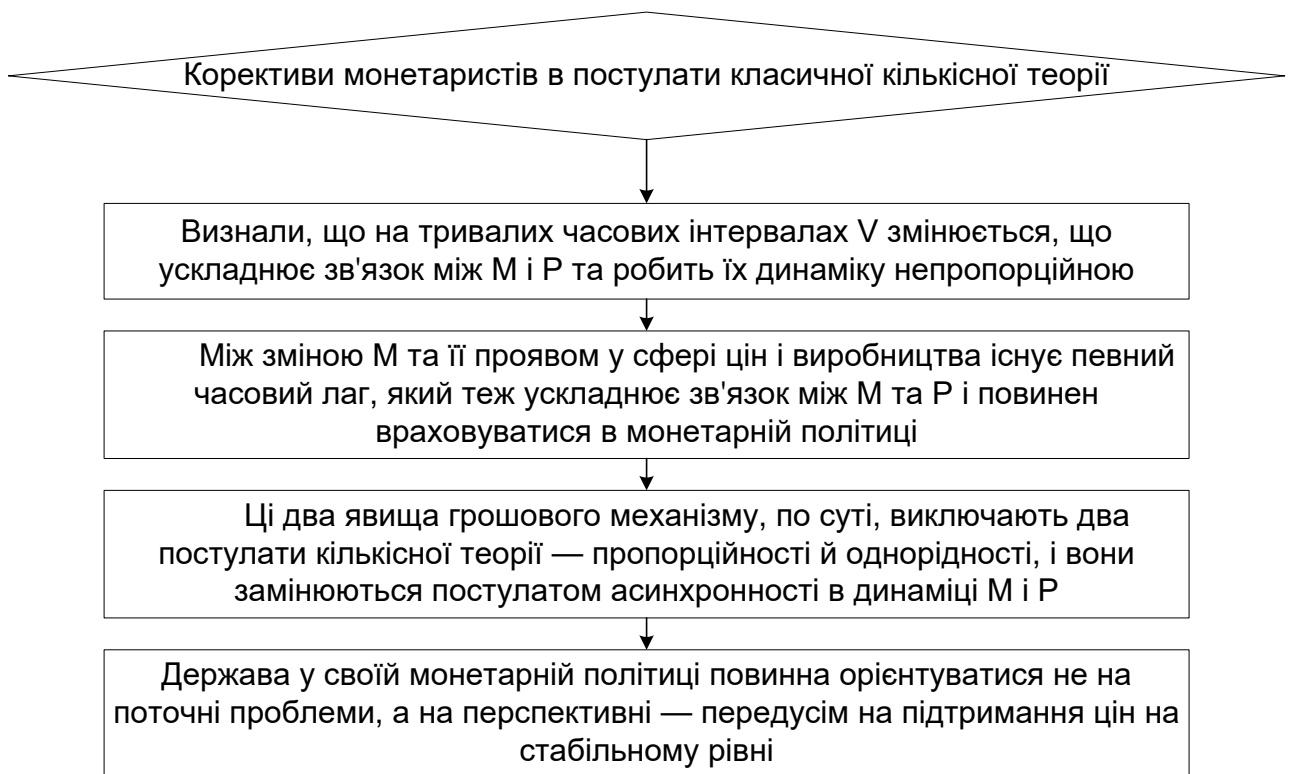

Рис. 9.4. Корективи монетаристів внесені до кількісної теорії

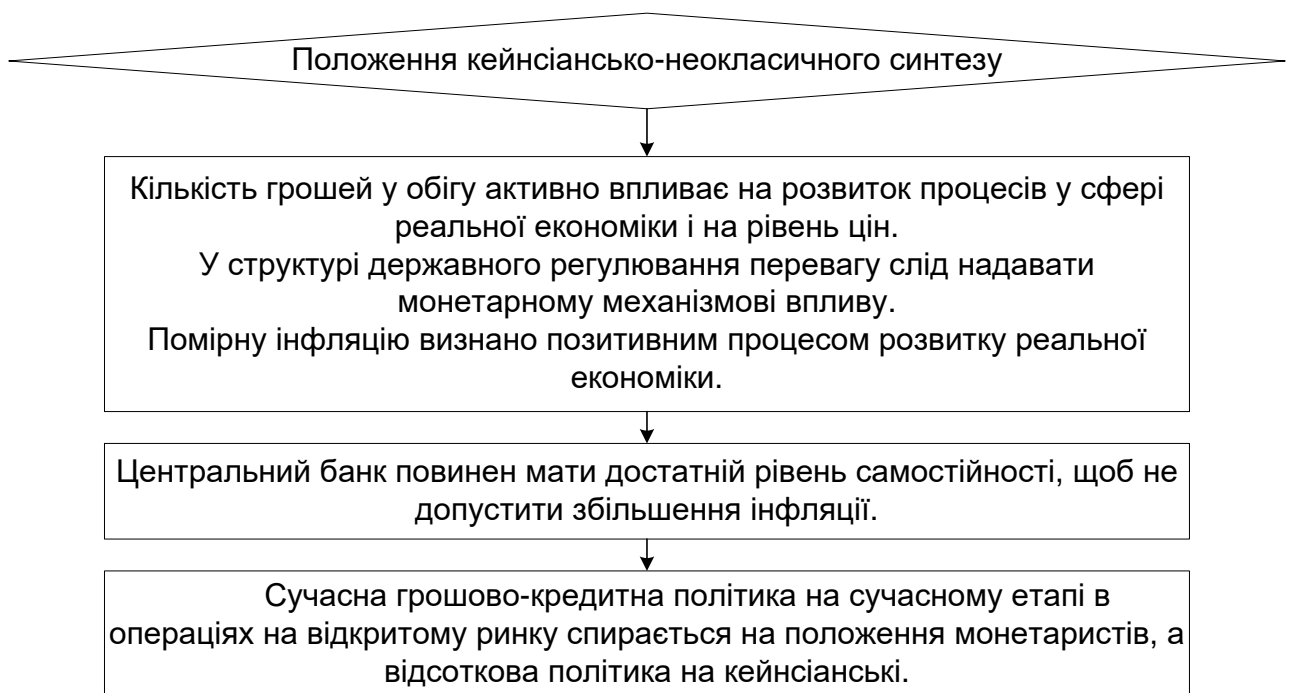

Рис. 9.5. Положення кейнсіансько-неокласичного синтезу

Тема 10. Сутність і функції кредиту

10.1. Загальні передумови та економічні чинники необхідності кредиту

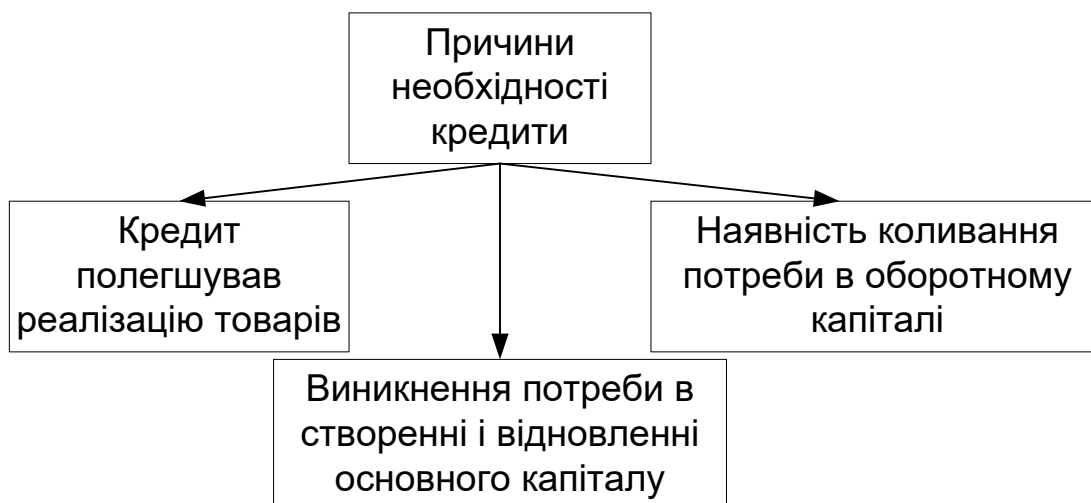

Рис. 10.1 Причини необхідності кредиту

Таблиця 10.1

Теорії кредиту

Представники	Основні положення
Натуралістична теорія	
Сміт Рікардо Дж. Міль Ж.Сей А.Маршалл	Об'єктом кредиту є натуральні матеріальні блага - кредитуванню підлягають не грошові ресурси; позичковий капітал ототожнювався з реальним капіталом, тобто з капіталом у речовій формі; кредит здатний виконувати лише пасивну перерозподільчу функцію. Тому пасивні операції нібито є первинними порівняно з активними; банки виступають лише посередниками у кредиті
Капіталотворча	
Дж.Ло Г. Маклеод Й. Шумпетер А. Ган Дж. Кейнс	Кредит не залежить від процесу відтворення і відіграє вирішальну роль у розвитку економіки; є капіталом і приносить дохід, а відтак виступає продуктивним капіталом; головними базовими операціями банків виступають активні операції

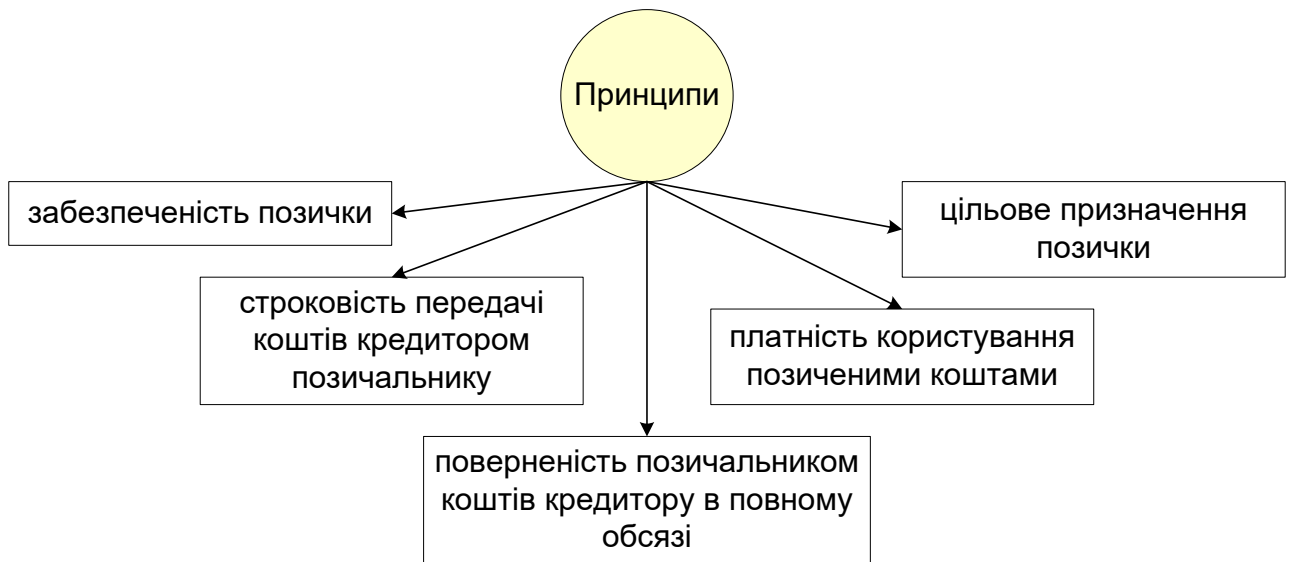

Рис. 10.2. Принципи кредитування

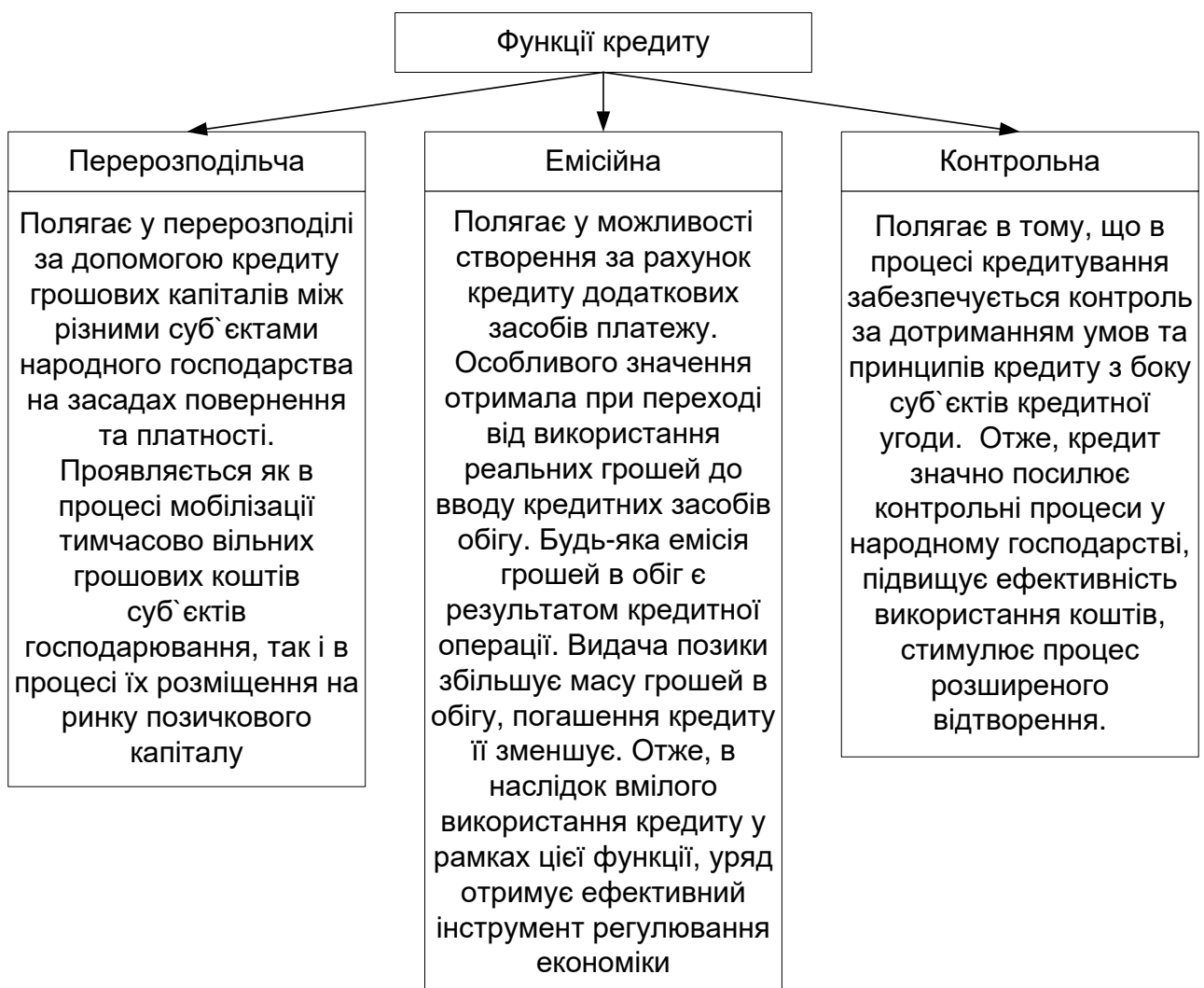

Рис. 10.3. Функції кредиту

Рис.10.4. Зв'язок кредиту з іншими економічними поняттями

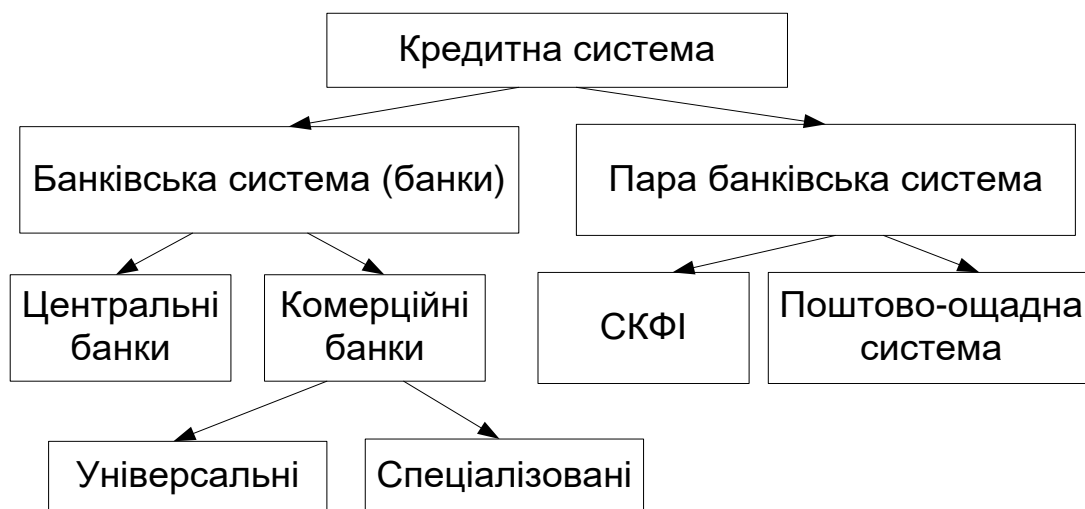

Рис. 10.5. Основні складові кредитної системи України

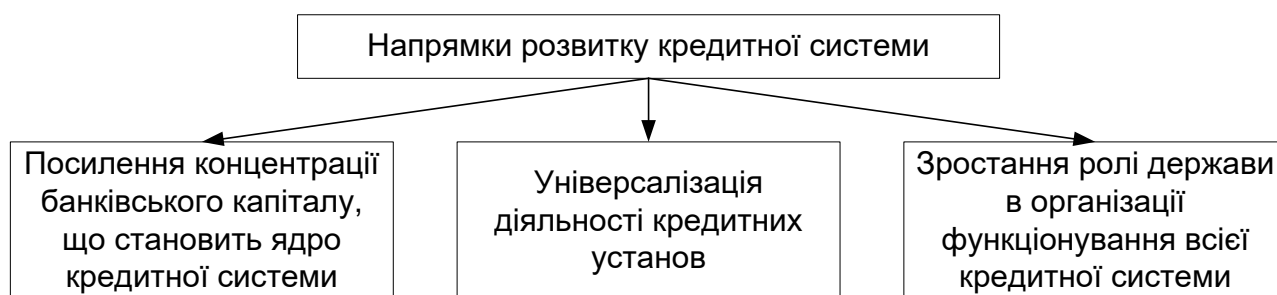

Рис. 10.6. Напрямки розвитку кредитної системи

Тема 11. Форми, види і роль кредиту

11.1. Форми, види та функції кредиту

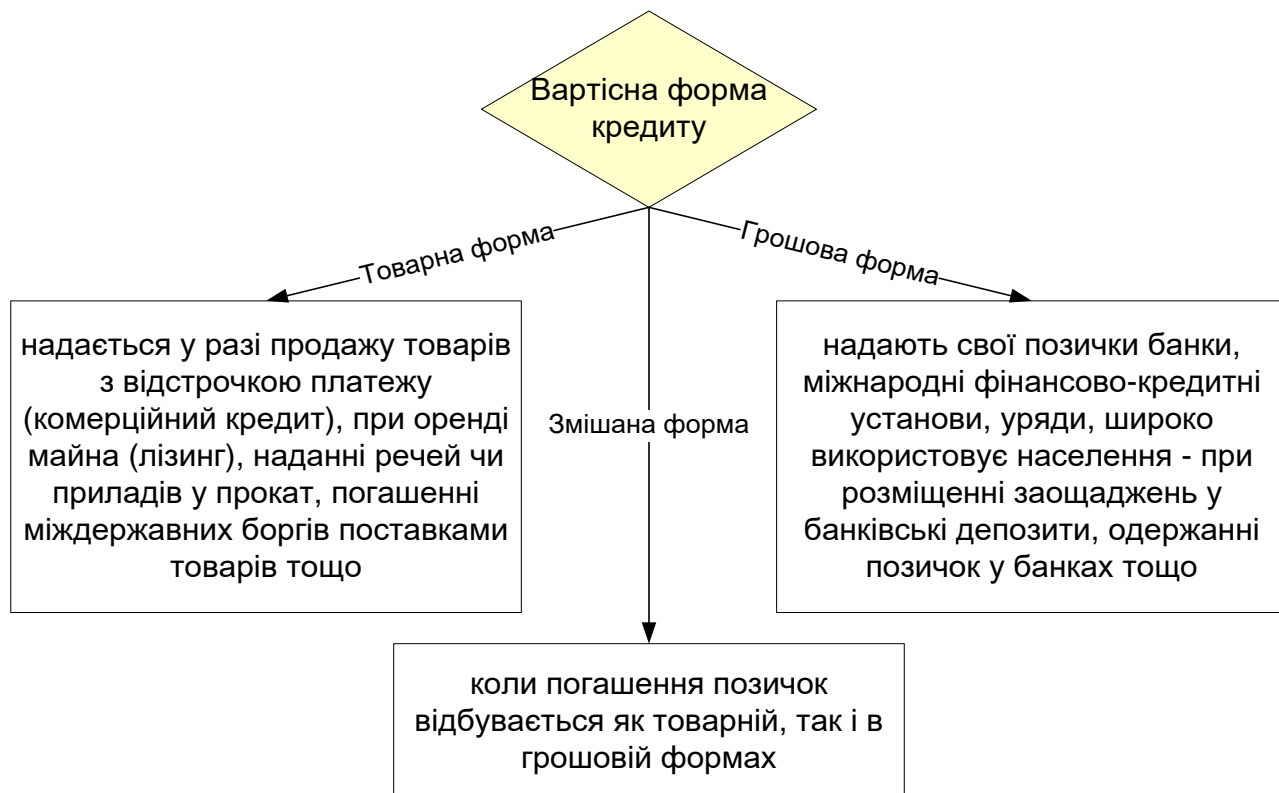

Рис. 11.1. Форми кредиту

Таблиця 11.1

Класифікація видів кредиту

Критерій	Вид кредиту
За терміном	короткострокові (до одного року)
	середньострокові (до п'яти років)
	довгострокові (понад п'ять років)
За організаційно-правовими ознаками та умовами надання позичок	забезпечений і незабезпечений
	прямий і опосередкований
	строковий і прострочений, пролонгований
	реальний, сумнівний, безнадійний
За ступенем ризику	платний, безплатний
	стандартні
	нестандартні
	сумнівні
	незабезпечені
	безнадійні

11.2. Характеристика основних видів кредиту

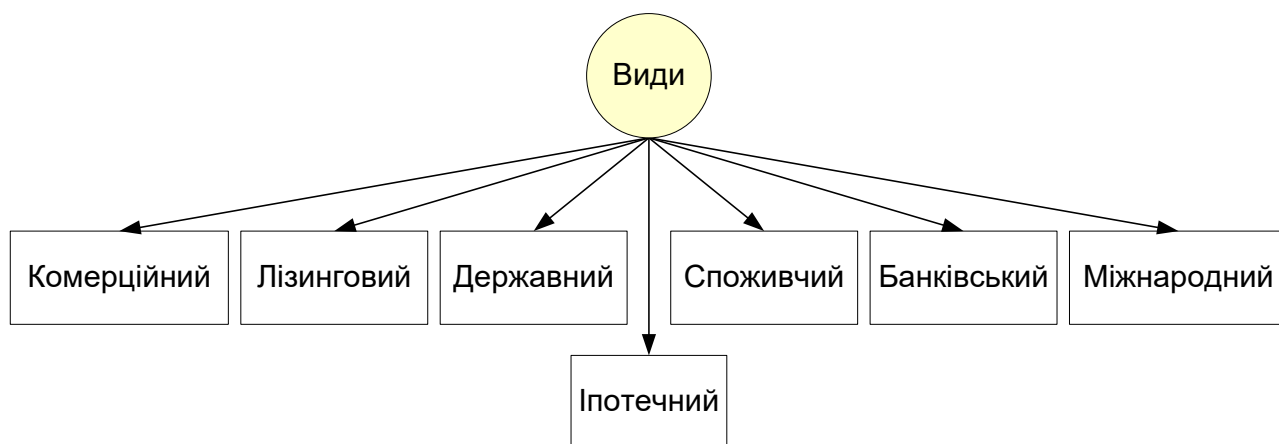

Рис. 11.2. Види кредиту

Таблиця 11.2

Характеристика основних видів кредиту

Вид	Визначення	Об'єкт	Суб'єкт	Особливості
1	2	3	4	5
<i>Банківський</i>	Кредит, що видається банком	Грошовий капітал, що передається позичальнику в тимчасове використання	Банк та клієнт	Кредитні відносини банку із клієнтом будуються на принципах терміновості, зворотності, платності й забезпеченості кредиту й оформляються договором
<i>Комерційний</i>	Кредит, наданий у товарній формі продавцями покупцям у вигляді відстрочення платежу за продані товари. Він надається під зобов'язання	Товар	Комерційні структури	Тільки для юридичних осіб

1	2	3	4	5
	боржника (покупця) погасити в певний строк, як суму основного боргу, так і нараховані відсотки			
<i>Споживчий</i>	Кредит, що надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України, на придбання споживчих товарів тривалого користування й послуг	Витрати, пов'язані із задоволенням потреб населення (витрати на задоволення потреб поточного характеру і витрати на задоволення потреб капітального або інвестиційного характеру)	Банки, небанківські кредитні установи, торговельні заклади, населення	Цільова форма кредитування фізичних осіб. Основною гарантією його надання виступають сталі постійні грошові доходи фізичної особи – позичальника
<i>Іпотечний</i>	Кредит, наданий під заставу нерухомого майна	Земельні ділянки, підприємства, будинки, спорудження, житлові будинки, квартири, дачі, садові будинки, гаражі	Кредитори: банки, іпотечні банки, спеціальні іпотечні компанії. Позичальник: юридичні та фізичні особи	Видається на придбання або будівництво житла, покупку землі.
<i>Лізинговий</i>	Кредитні відносини між юридичними особами, які виникають у випадку оренди	Нерухоме та рухоме майно, що може бути віднесене до основних	Лізингодавець, користувач, виробник	Оформлюється договором у писемній формі

1	2	3	4	5
	майна й супроводжуються висновком лізингової угоди	фондів		
<i>Державний</i>	Коли позичальником є держава, а кредиторами – юридичні та фізичні особи	Грошові кошти	Держава, фізичні та юридичні особи	Нероздільно пов'язаний із зростанням державного боргу
<i>Міжнародний</i>	Надання позичкових капіталів державам, банкам, фірмам, підприємствам різних країн у тимчасове користування на засідках оплати та повернення в домовлені рядка, тобто належність кредитора й позичальника до різних країн	Передані кредитором у тимчасове розпорядження позичальника товарні й валютні ресурси, грошовий та товарний капітал, рухоме та нерухоме майно або витрати, пов'язані із задоволенням потреб держави	Державні структури, банки, міжнародні та регіональні валютно-кредитні організації, підприємства (фірми) та інші юридичні особи, окремі громадяни, представники різних країн	Кошти для міжнародного кредиту мобілізуються на міжнародному ринку та національних ринках позичкових капіталів

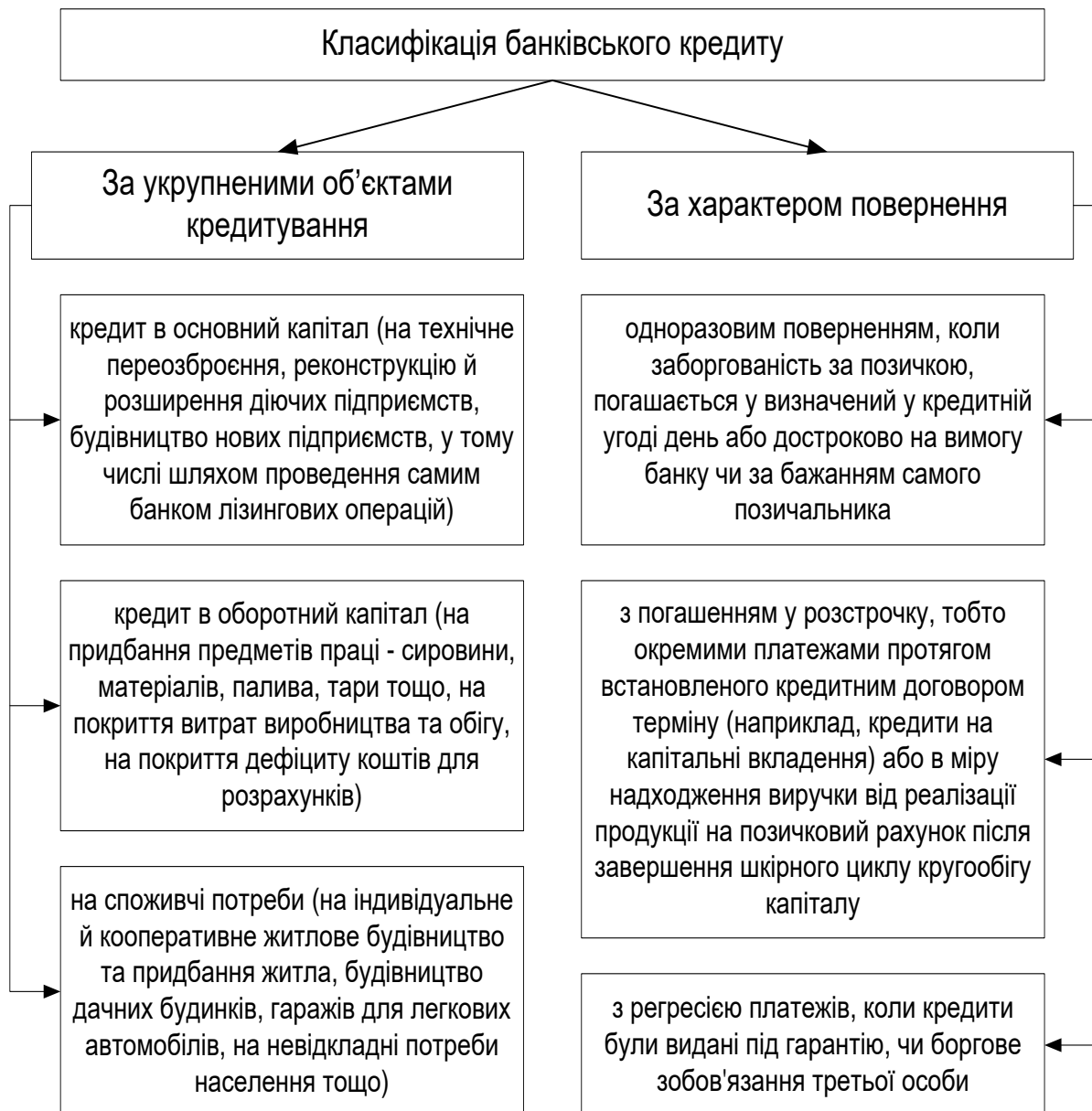

Рис. 11.3. Класифікація банківського кредиту

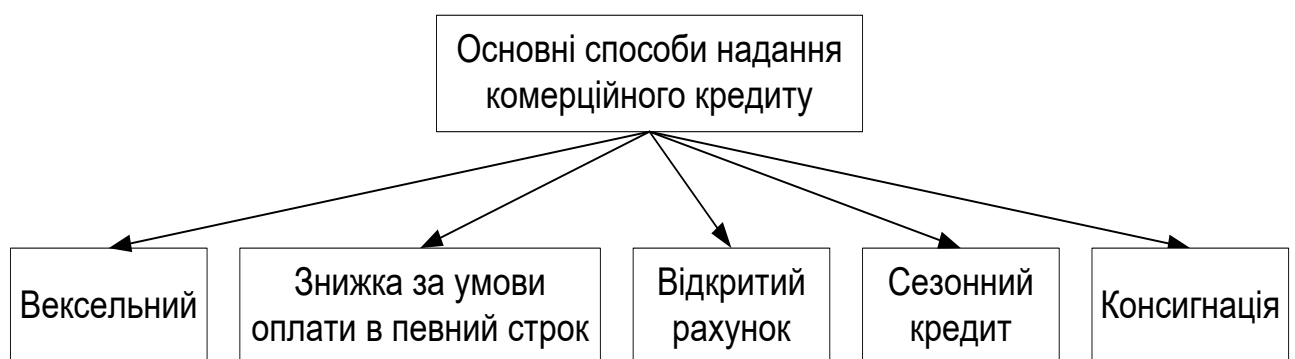

Рис. 11.4. Основні способи надання комерційного кредиту

Таблиця 11.3

Переваги та недоліки комерційного кредиту

Переваги	Недоліки
оперативність	обмеженість умов, обсягів і строків порівняно з банківським кредитом
відносна простота оформлення	надмірний ризик для продавця (постачальника)
активізація процесів мобілізації вільних товарних ресурсів і їхнього перерозподілу	насичення грошового обігу так званими квазігрошима, що ускладнює регулювання грошової маси з боку Національного банку
розширення можливостей суб'єктів кредитування в маневруванні оборотними коштами	недотримання строків повернення кредиту
позитивний вплив на підтримку фінансової стійкості підприємств	
зменшення обсягу коштів, необхідних для обслуговування товарного обігу	

Таблиця 11.4

Порівняльна характеристика банківського та комерційного кредитів

Ознака	Банківський кредит	Комерційний кредит
Мета кредиту	Укладення кредитної угоди	Купівля-продаж товарів, прискорення реалізації товарів
Форма надання	Грошова	Товарна
Форма погашення	Грошова	Грошова
Ресурси, що позичаються	Тимчасово вільні кошти, що акумулюються на банківських рахунках	Ресурси, у процесі кругообігу фондів підприємства
Об'єкт	Вартість, що позичається	Товар
Строк погашення	Коротко-, середньо- та довгострокове кредитування	Короткострокове кредитування
Суб'єкти	Банк, підприємство, держава	Два підприємства
Плата за кредит	Позичковий відсоток	Надбавка до ціни товару
Рівень відсоткової ставки	Відсоткова ставка є вищою, ніж за комерційним кредитом	Відсоткова ставка є нижчою, ніж за банківським кредитом
Оформлення	Кредитна угода	Договір купівлі-продажу, вексель
Межі	Більш широкі перевищують межі комерційного кредиту	Більш вузькі

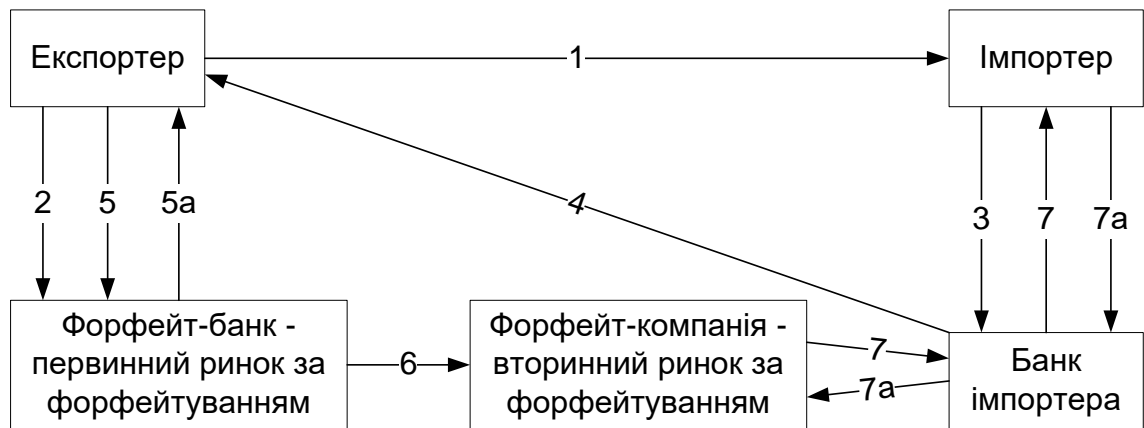

Рис. 11.5. Схема факторингу

1. Експортер та імпортер укладають угоду на визначений термін платежу.
2. Експортер звертається з заявкою у фактор-компанію, що визначає умови операції. Якщо експортер заздалегідь проконсультувався з нею, то він має можливість залучити витрати по дисконті векселя у вартість контракту.
3. Імпортер випишує комерційний вексель і авалує його до банку своєї країни.
4. Векселя, індосирувані банком країни імпортера, відсилаються експортеру.
5. Експортер індосує векселя і продає їх фактор-компанії на первинному ринку документів без права регресу.
- 5а. Експортер одержує інвалютний виторг.
6. Факторингова компанія індосирує векселя і перепродає їх на вторинному ринку, представленому спеціалізованими фінансовими установами за факторингом в Цюриху, Люксембурзі, Лондоні, Парижі і т.п.
7. Фактор-компанія пред'являє імпортеру вексель до сплати.
- 7а. Імпортер через свій банк сплачує пред'явлений вексель у встановлений термін.

Таблиця 11.5

Переваги та недоліки факторингу

Переваги	Недоліки
1	2
Покращуються позиції експортера щодо ліквідності, оскільки підприємство одразу ж отримує готівкові кошти	Ставка з факторингу є значно більшою за звичайні ставки за кредитами, тому що фактор бере на себе всі ризики
Експортер звільняється від валютних, кредитних та процентних ризиків	Важкість пошуку (для експортера) банку, який забажає діяти як фактор
Зменшуються довгострокові вимоги у балансі підприємства, що приводить до зростання його кредитоспроможності	

1	2
Відпадає необхідність контролю за погашенням кредиту і роботи з інкасації платежів	
Форфейтинг не впливає на ліміти експортера з овердрафту або на інший кредит, який надається банком	

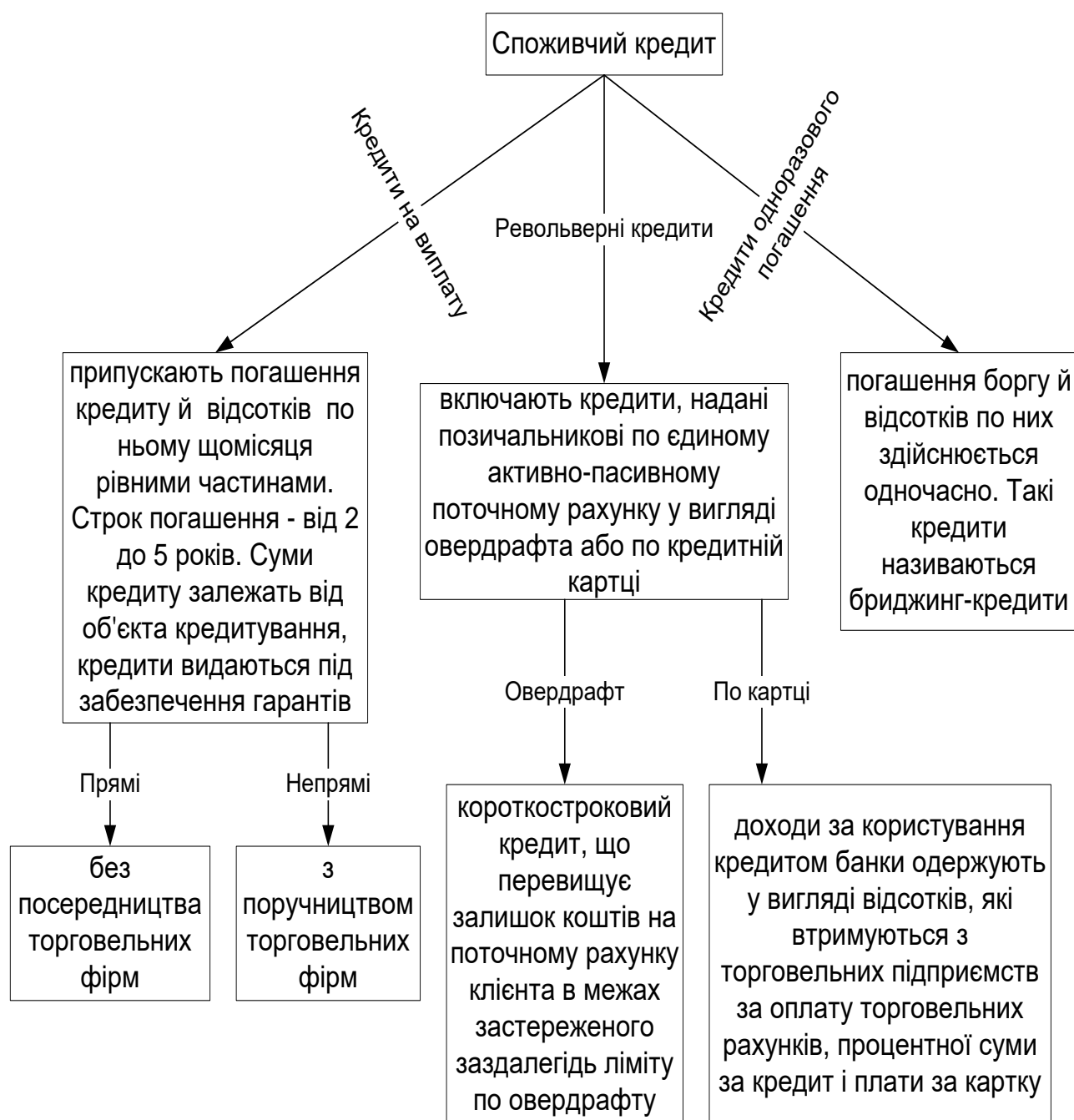

Рис. 11.6. Класифікація споживчого кредиту

Характерні ознаки видів лізингу

<p>Оперативний лізинг – <i>характеризується тим, що строк лізингу коротше, ніж нормативний термін служби майна, і лізингові платежі не покривають повної вартості майна.</i></p>	<p>Фінансовий лізинг – <i>характеризується тим, що строк, на який передається майно в тимчасове користування, наближається по тривалості на термін експлуатації й амортизації всієї або більшої частини вартості майна</i></p>
<p>строк договору лізингу значно менше нормативного терміну служби майна, внаслідок чого лізингодавець не розраховує відшкодувати вартість майна за рахунок надходжень від одного договору</p>	<p>лізингодатель здобуває майно не для власного використання, а спеціально для передачі його в лізинг</p>
<p>майно в лізинг здається багаторазово</p>	<p>право вибору майна і його продавця належить користувачеві</p>
<p>у лізинг здається не майно, що здобувається спеціально по заявці лізингоотримувача, а наявне в лізинговій компанії</p>	<p>продавець майна знає, що майно спеціально здобувається для здачі його в лізинг</p>
<p>обов'язок по технічному обслуговуванню, ремонту, страхуванню лежать на лізинговій компанії</p>	<p>майно безпосередньо поставляється користувачеві й приймається їм в експлуатацію</p>
<p>лізингоотримувач може розірвати договір, якщо майно в чинність непередбачених обставин виявиться в стані, непридатному для використання</p>	<p>претензії по якості майна, його комплектності, виправленню дефектів у гарантійний строк лізингоотримувач направляє безпосередньо продавцеві майна</p>
<p>ризик випадкової загибелі, втрати, псування лізингового майна лежить на лізингодавці</p>	<p>ризик випадкової загибелі й псування майна переходить до лізингоотримувача після підписання акту приймання-здачі майна в експлуатацію</p>
<p>розміри лізингових платежів при оперативному лізингу вище, ніж при фінансовому лізингу, оскільки лізингодавець повинен враховувати додаткові ризики, зв'язані, наприклад, з відсутністю клієнтів для повторної здачі майна, можливим псуванням або загибеллю майна</p>	
<p>по закінченні строку договору майно, як правило, вертається лізингодавцю</p>	

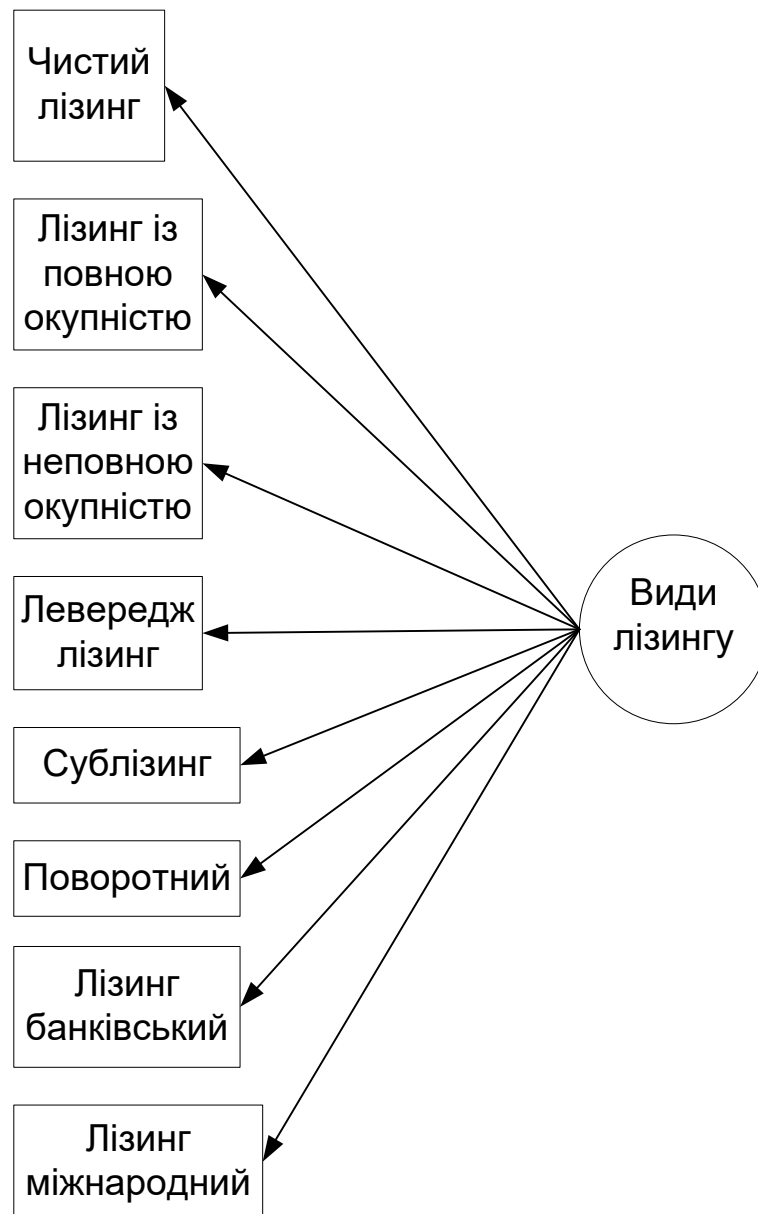

Рис. 11.7. Види лізингу

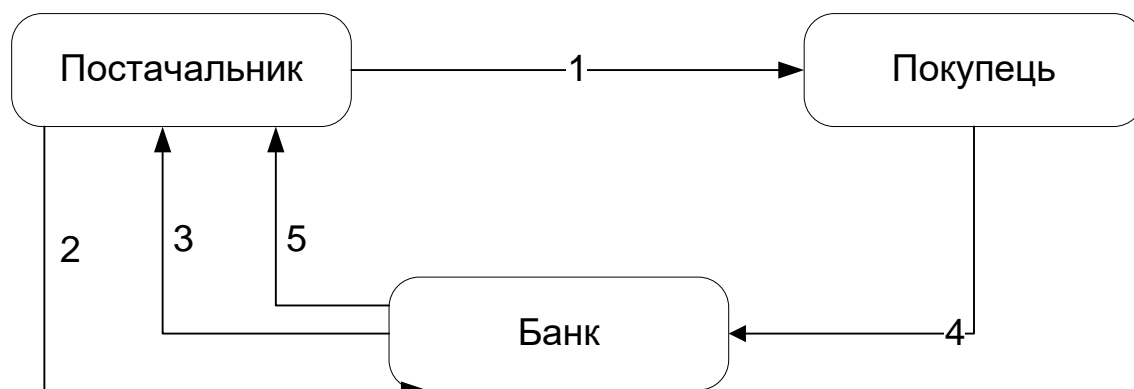

Рис. 11.8. Схема факторингу

1. оплата поставки товару на умовах відстрочки платежу;
2. уступка банку права вимагання боргу за поставкою;
3. виплата довгострокового платежу відразу після поставки (дол. 80 % від суми поставленого товару);
4. оплата за поставлений товар;
5. виплата залишку коштів (від 20 % після оплати покупцем) за відрахуванням комісії.

Таблиця 11.7

Головні відмінності факторингу та кредиту

Факторинг	Кредит
Погащується за рахунок коштів, які виплачуються дебіторами клієнта	Погащується за рахунок коштів позичальника
Надається на строк фактичної відстрочки платежу	Надається на фіксований строк
Надається в день поставки товару	Надається в зумовлений кредитним договором день
Не потребує забезпечення	Як правило, потребує забезпечення (застави)
Розмір фінансування не обмежений і може безмежно збільшуватися у міру росту об'ємів продаж клієнта	Надається на заздалегідь зумовлену суму
Погащується в день фактичної оплати дебітором поставленого товару	Погащується в заздалегідь зумовлений день
Виплачується автоматично при наданні накладної і рахунку-фактури	Необхідно оформлення великої кількості документів
Продовжується безстроково	Погашення кредиту не гарантує отримання нового
Виплати на сплату факторингової комісії відносяться на собівартість повністю	Витрати на сплату відсотків за банківським кредитом відносяться на собівартість у межах облікової ставки
Супроводжується управлінням дебіторською заборгованістю	Банк не надає позичальнику ніяких додаткових послуг

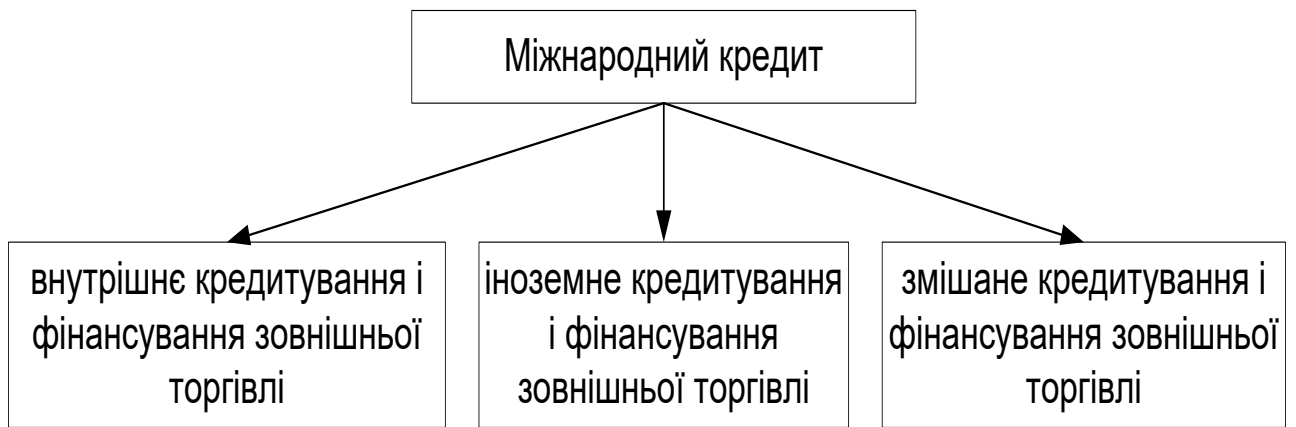

Рис. 11.9. Види міжнародного кредиту за джерелами

Рис. 11.10. Роль міжнародного кредиту

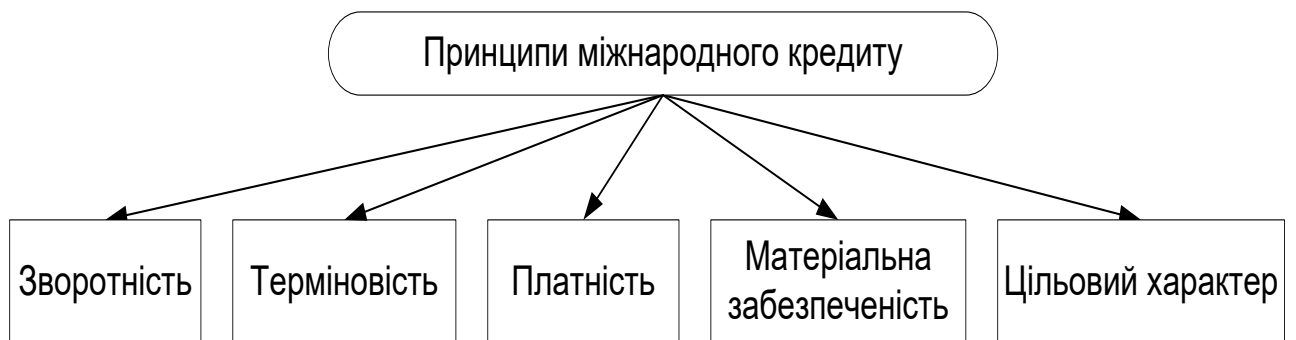

Рис. 11.11. Принципи міжнародного кредиту

Тема 12. Теоретичні засади процента

12.1. Позичковий процент

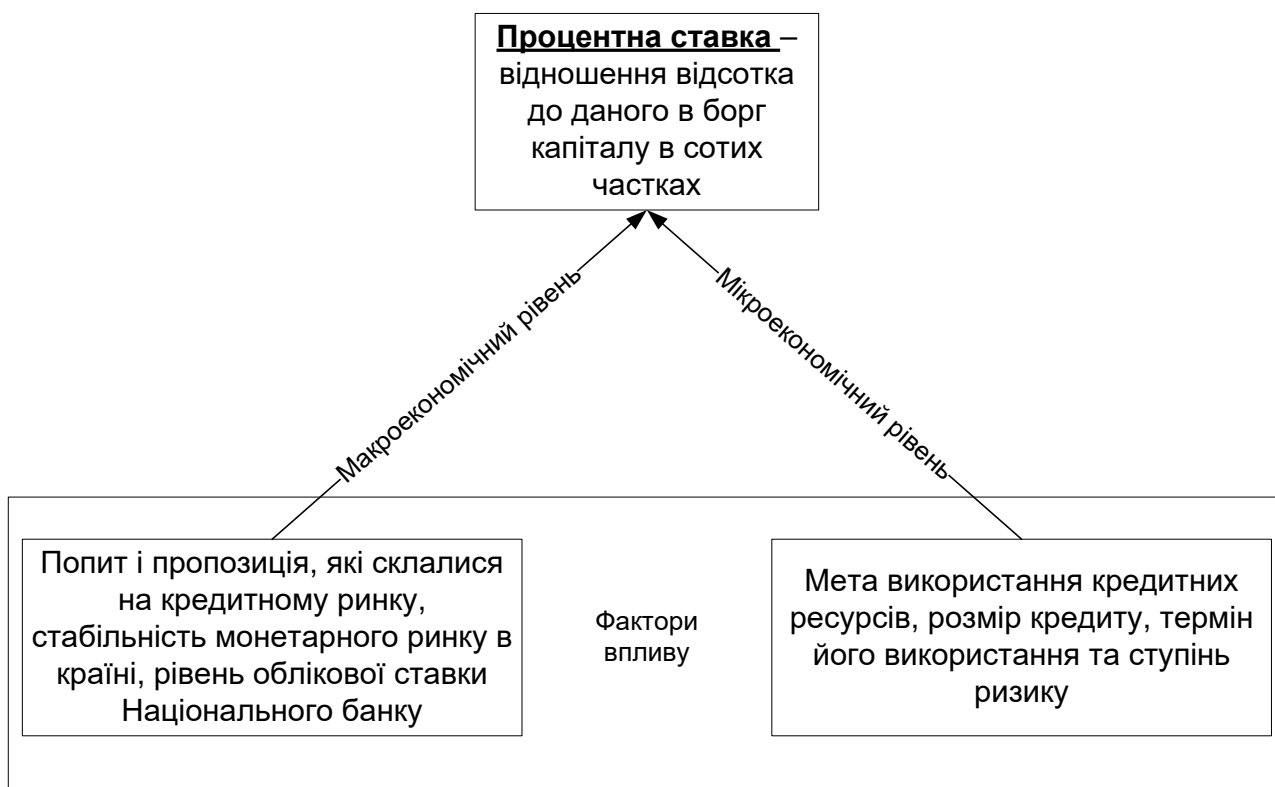

Рис. 12.1. Фактори впливу на розмір процентної ставки на макро- та мікрорівнях

Таблиця 12.1

Методика розрахунку простих та складних відсотків

Показник	Формула розрахунку	Умовні позначення
1	2	3
<i>Прості відсотки</i>		
Сума відсотків	$I = P \cdot n \cdot i$	I – сума відсотків, P – початкова сума боргу (вкладу), n – період нарахування відсотків, i – відсоткова ставка
Нарощена сума боргу (вкладу)	$S = P (1 + i \cdot n)$ $S = P (1 + i \frac{m}{12})$ $S = P (1 + i \frac{d}{360})$	S – нарощена сума боргу (вкладу), m – період нарахування в місяцях, d – період нарахування в днях

1	2	3
Нарощена сума боргу (вкладу) за умови зміни відсоткової ставки	$S=P \left(1 + \sum_{t=1}^N n_t \cdot i_t\right)$	N – число інтервалів нарахування відсотків, n_t – тривалість періоду t -того інтервалу нарахування, i_t – проста ставка відсотків на t -му інтервалі нарахування
<i>Складні відсотки</i>		
Нарощена сума боргу (вкладу)	$S=P (1+i)^n$	S – нарощена сума боргу (вкладу), P – початкова сума боргу (вкладу), n – період нарахування відсотків, i – відсоткова ставка
Нарощена сума боргу (вкладу), якщо кількість розрахункових періодів у році перевищує один	$S=P \left(1 + \frac{i}{m}\right)^{n \cdot m}$	m – кількість розрахункових періодів у році
Первісна сума	$P = \frac{S}{(1+i)^n}$	
Ставка складних відсотків	$i = \sqrt[n]{\frac{S}{P}} - 1$	
Період нарахування	$n = \frac{\lg S - \lg P}{\lg(1+i)}$	

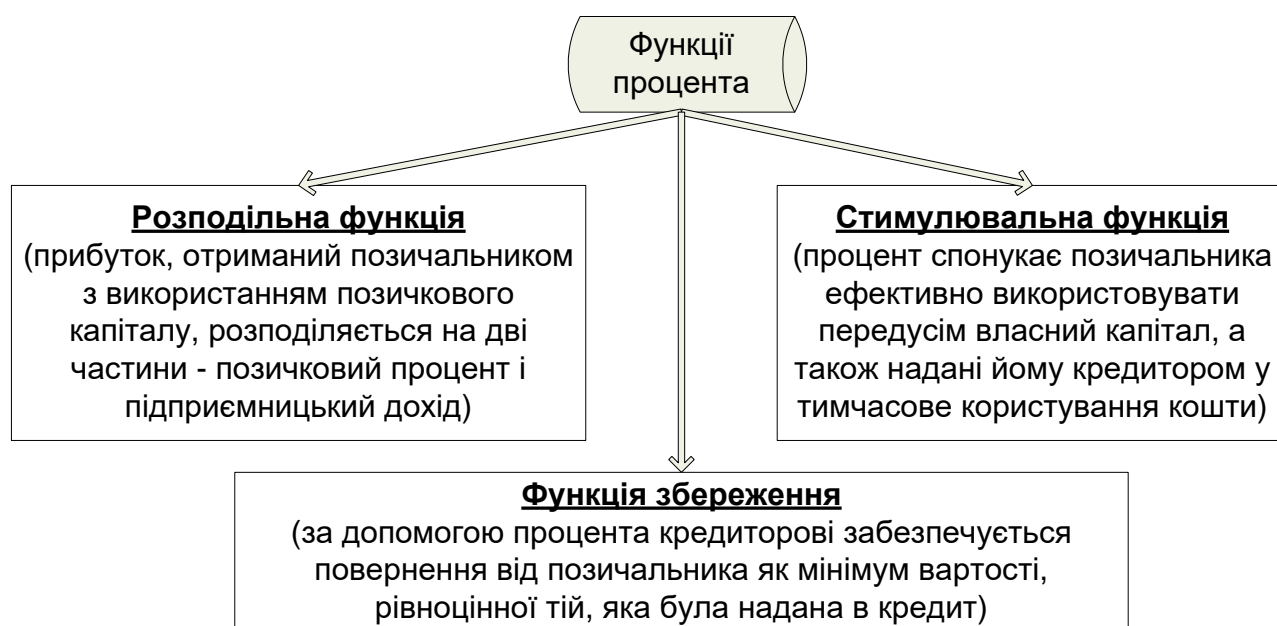

Рис. 12.2. Функції процента

12.2. Проценти по цінним паперам

Таблиця 12.1

Методика розрахунку процентів по цінним паперам

Показник	Формула розрахунку	Умовні позначення
1	2	3
<i>Акції</i>		
Вартість акції	$P = \frac{\text{Величина річних дивідендів}}{\text{Ставка доходності акції}}$	
Ціна акції, коли розмір дивідендів постійно зростає	$P = \frac{D_0(1+g)}{(K-g)} = \frac{D_1}{(K-g)}$	D_0 – останній сплачений дивіденд на акцію, g - постійний очікуваний темп приросту дивіденду, K – річна очікувана ставка доходу (ставка дисконту), D_1 – дивіденд на акцію через рік
Номінальна ціна	$P = \frac{\text{Статутний фонд}}{\text{Кількість акцій}}$	
Ринкова ціна (курс акції)	$P = \frac{\text{Дивіденд}}{\text{Позичковий процент}} \cdot 100$	
Балансова (книжкова) ціна	$P = \text{Оф} + \text{Об}/K$	Оф – основний капітал на день перевірки, Об – оборотний капітал, K – кількість акцій, що емітовані АТ на день аудиторської перевірки
<i>Облігації</i>		
Внутрішня вартість облігації з терміном погашення понад рік	$P = \frac{D}{(1+k)} + \dots + \frac{D}{(1+k)^n} + \frac{N}{(1+k)^n}$	P - вартість облігації; N - номінальна вартість облігації; D - річний купонний дохід на облігацію; k - річна очікувана ставка доходу на облігацію (або дохід на облігацію при її погашенні); n - термін розміщення облігації

1	2	3
Внутрішня вартість облігації, якщо виплати відбувається m разів за рік	$V = \sum_{t=1}^n \frac{C/m}{(1+r/m)^{tm}} + \frac{N}{(1+r/m)^{nm}}$	V – внутрішня вартість облігації, r – ставка дисконтування
Вартість облігації з нульовим купоном	$V = \frac{N}{(1+r)^n}$	N — номінал облігації
Купонна ставка	$c = C/N$	c – купонна ставка, C — сума платежів за один купонний період;

МОДУЛЬ 4. ГРОШІ, КРЕДИТ ТА БАНКИ

Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку

13.1. Сутність, призначення і види фінансового посередництва

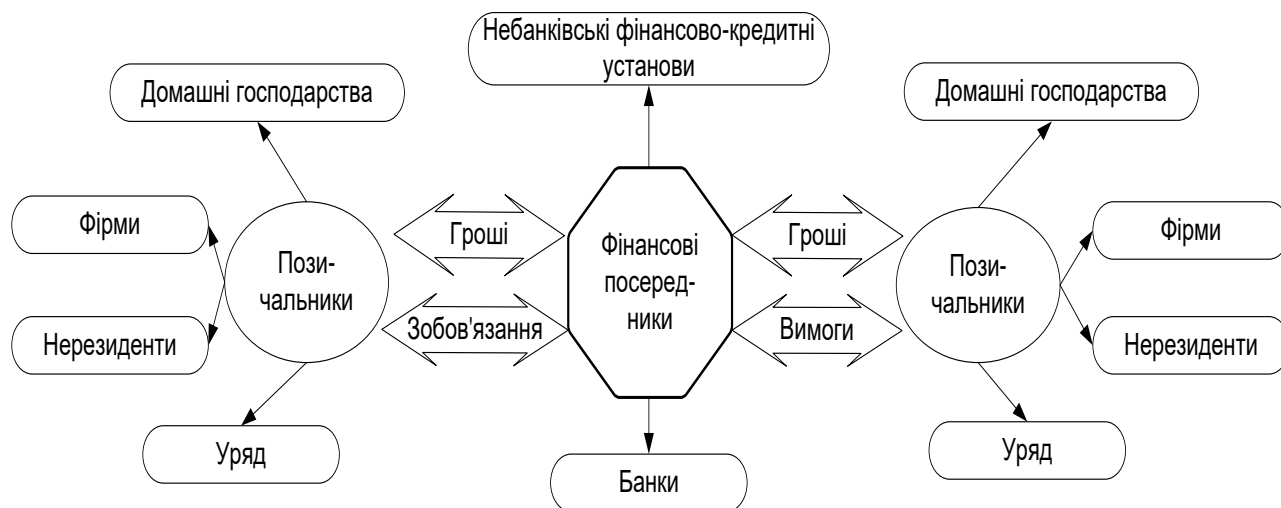

Рис. 13.1. Загальна схема фінансового посередництва

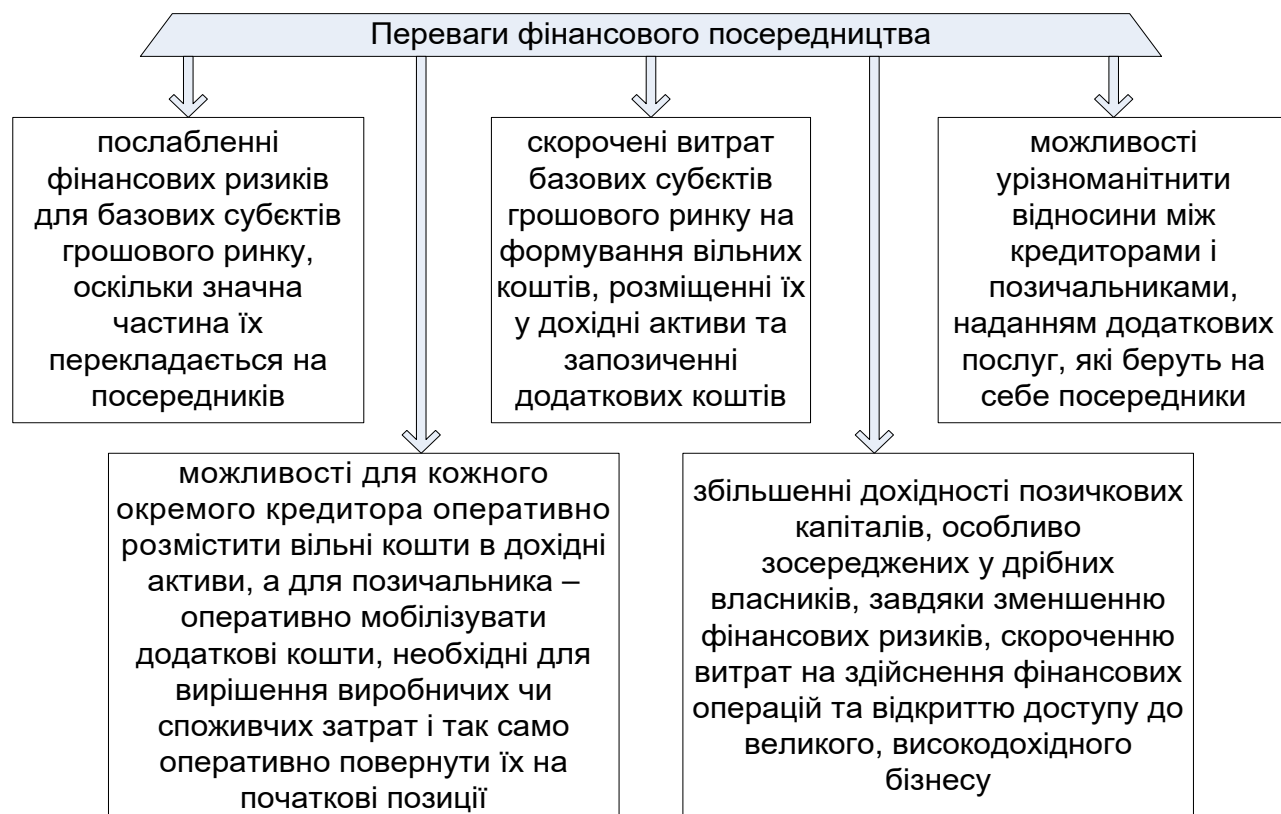

Рис. 13.2. Переваги фінансового посередництва

**Порівняльна характеристика діяльності банків та небанківських
фінансових інститутів**

Показник	Фінансові посередники	
	Банки	Небанківські фінансові установи
Правовий статус	Комерційна організація	Комерційна організація (страхові компанії, інститути спільного інвестування, лізингові, факторингові компанії, ломбарди) Некомерційна організація (кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди)
Коло осіб, що обслуговуються	Не обмежене (працює на відкритому фінансовому ринку)	Не обмежене (працює на відкритому фінансовому ринку) Тільки члени організації (кредитні спілки)
Співвідношення клієнт-власник-менеджер	Коло клієнтів, власників, менеджерів не збігається	Коло клієнтів, власників, менеджерів не збігається (страхові компанії) Коло клієнтів, власників, менеджерів збігається (кредитні спілки) Коло клієнтів і власників не збігається, управління активами здійснюють уповноважені організації (недержавні пенсійні фонди)
Види діяльності	Банківські операції та інші фінансові послуги клієнтам за наявності ліцензії НБУ	Спеціалізовані для кожного інституту окремо
Відповідальність	Обмежена відповідальність	Обмежена відповідальність Субсидіарна солідарна відповідальність пайовиків (кредитні спілки) Обмежена відповідальність і фонду, і компанії з управління активами (недержавний пенсійний фонд)
Посередницька діяльність	Більш універсальна	Вузькоспеціалізована

13.2. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Функції банків

Рис. 13.3. Основні етапи становлення та розвитку банківської системи України

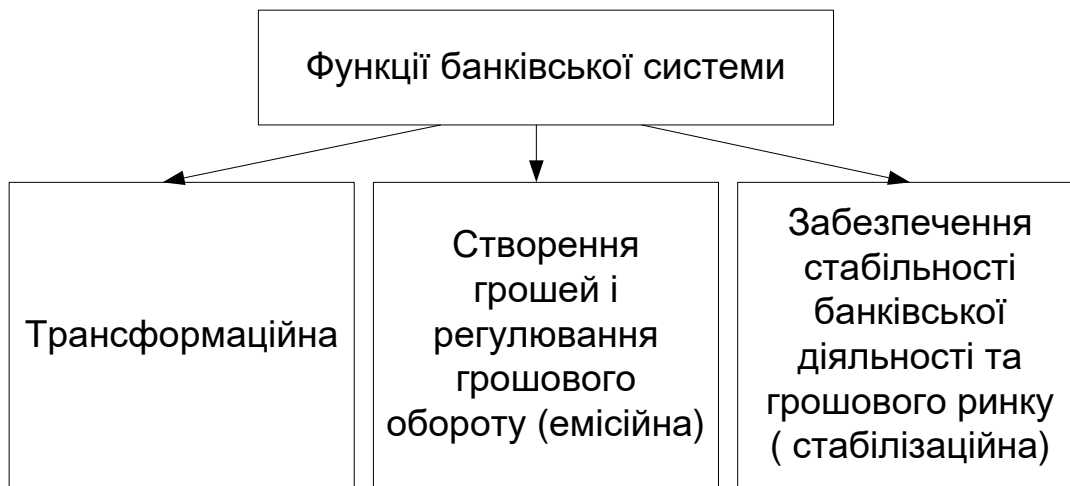

Рис. 13.4. Функції банківської системи

Рис. 13.5. Характерні риси банківської системи

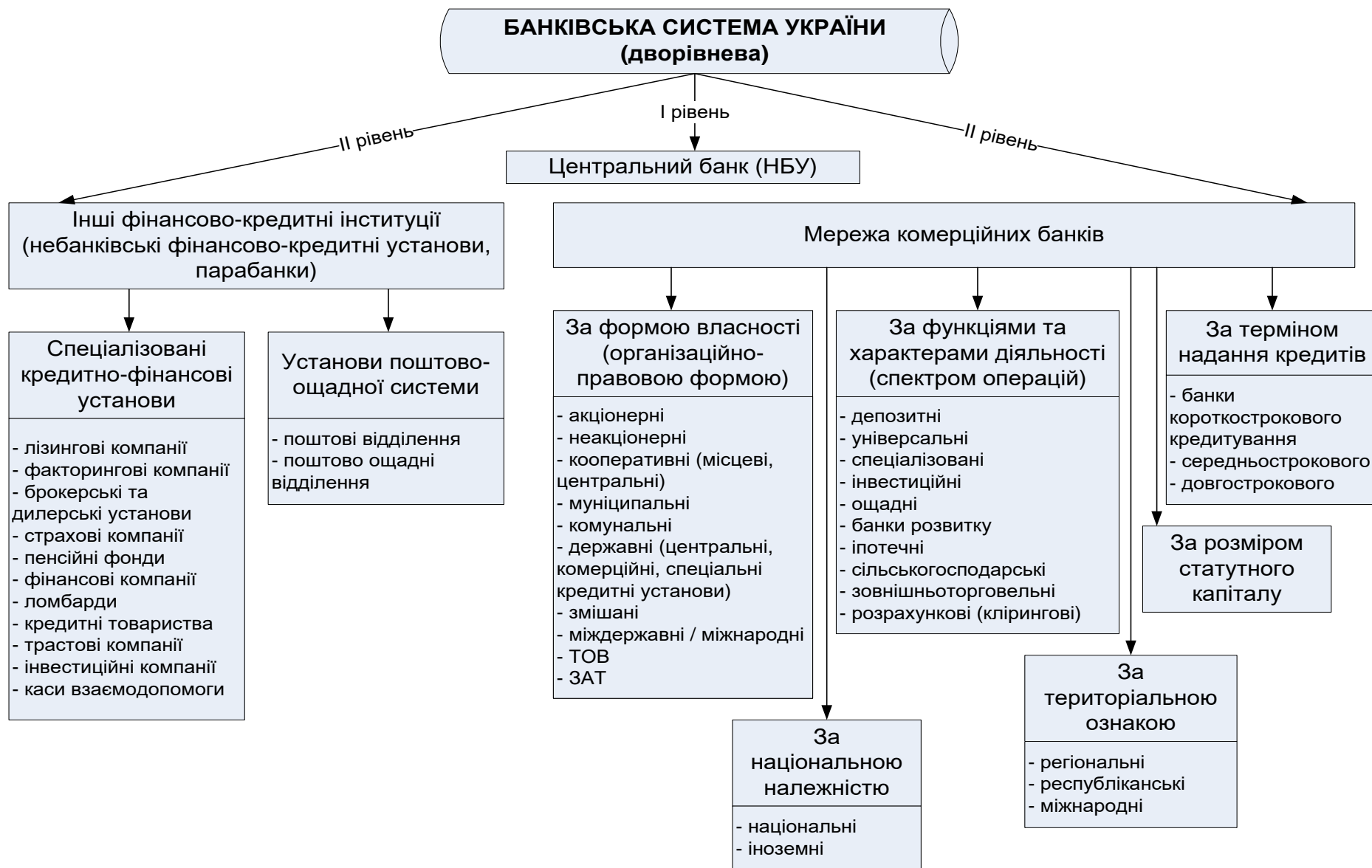

Рис.13.6. Структурно-логічна схема банківської системи України

Рис. 13.7. Умови функціонування дворівневої банківської системи

13.3. Небанківські фінансово-кредитні установи

Рис. 13.8. Класифікація небанківських фінансово-кредитних установ

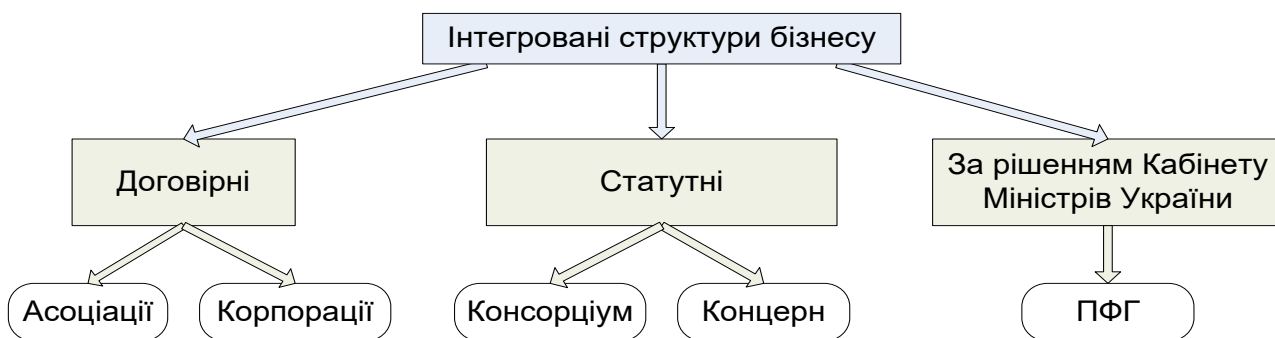

Рис. 13.9. Інтегровані структури бізнесу

Визначення понять інтегрованих структур бізнесу, приведені в
Господарському кодексі України

Інтегрована структура бізнесу	Визначення поняття в чинному законодавстві
Асоціація	Договірне об'єднання, створене з цілих постійній координації господарської діяльності підприємств, які об'єдналися шляхом централізації однієї або декількох виробничих і управлінських функцій розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації сумісних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових і матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб їй учасників.
Корпорація	Договірне об'єднання, створене на основі об'єднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, які об'єдналися, з делегуванням ним окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.
Консорціум	Тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної сумісної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів)
Концерн	Статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної і іншої діяльності
Промислово-фінансова група	Об'єднання, яке створюється за рішенням кабінету Міністрів України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України, а також з метою виробництва кінцевої продукції

Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків

14.1. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків

Таблиця 14.1

Вибіркова класифікація комерційних банків

Комерційний банк –		
це установа, функцією якої є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове і розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій		
Критерій	Вид банку	Характеристика
1	2	3
<i>За організаційно-правовою формою</i>	Акціонерний	організуються у формі акціонерних компаній. У сучасних умовах акціонерна форма є головною формою організації банків у промислово розвинутих країнах (відкриті, закриті акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю)
	Неакціонерний	знаходяться у власності партнерів або індивідуальних осіб
	Кооперативний	створюються товаровиробниками на ділових засадах для задоволення взаємних потреб
	Муніципальний	різновид ощадних установ, першочергова діяльність яких зводиться до залучення заощаджень населення і виконання функцій скарбника муніципалітету
	Комунальний	спеціалізовані кредитні установи, призначені для кредитування та фінансування житлового і комунального господарства
	Державний	кредитні установи, що знаходяться у власності держави
	Змішаний	банки за участю державного і приватного капіталу
	Міжнародний	міжнародні кредитні організації, створені на підставі міждержавних договорів з метою регулювання валютних і кредитно-фінансових відносин
<i>В залежності від наявності філій</i>	Мають філії	багатопільні, монофілійні
	Безфілійні	-

1	2	3
<i>За функціями та характером діяльності</i>	Універсальні	кредитні установи, що здійснюють всі основні види банківських операцій: депозитні, кредитні, розрахункові, фондові, довірчі та інші
	Спеціалізовані	банки, що спеціалізуються на кредитуванні певної галузі економіки або господарської діяльності чи групи населення або на формах залучення коштів у вклади; характеризуються вузькою спеціалізацією
<i>Різновиди спеціалізованих банків</i>	Інвестиційні	банки, що мобілізують ресурси та надають позики шляхом випуску і розміщення облігацій та інших зобов'язань
	Ощадні	банківські установи, основною функцією яких є залучення заощаджень і тимчасово вільних коштів населення; як правило, невеликі кредитні установи, що діють у регіональному масштабі
	Банки розвитку	здійснюють кредитування промисловості в масштабах всієї країни або ж окремих галузей економіки

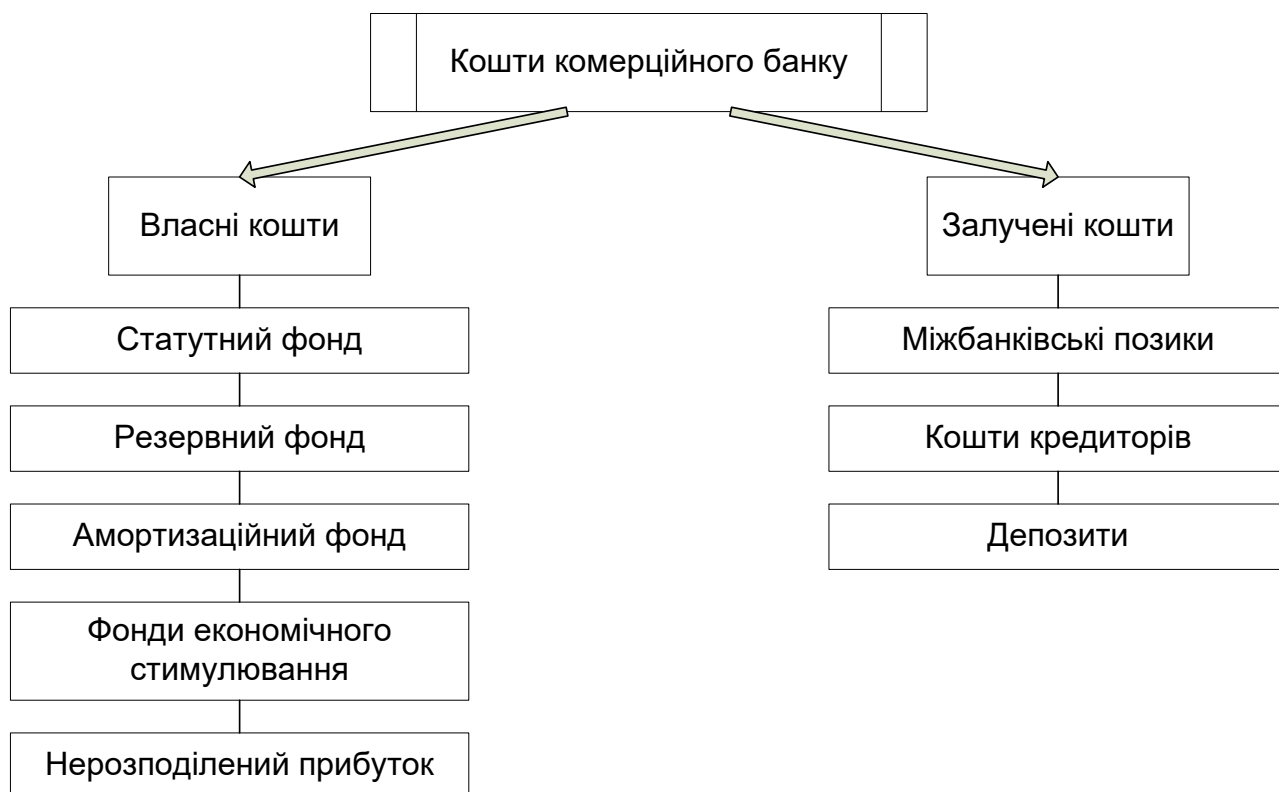

Рис. 14.1. Кошти комерційного банку

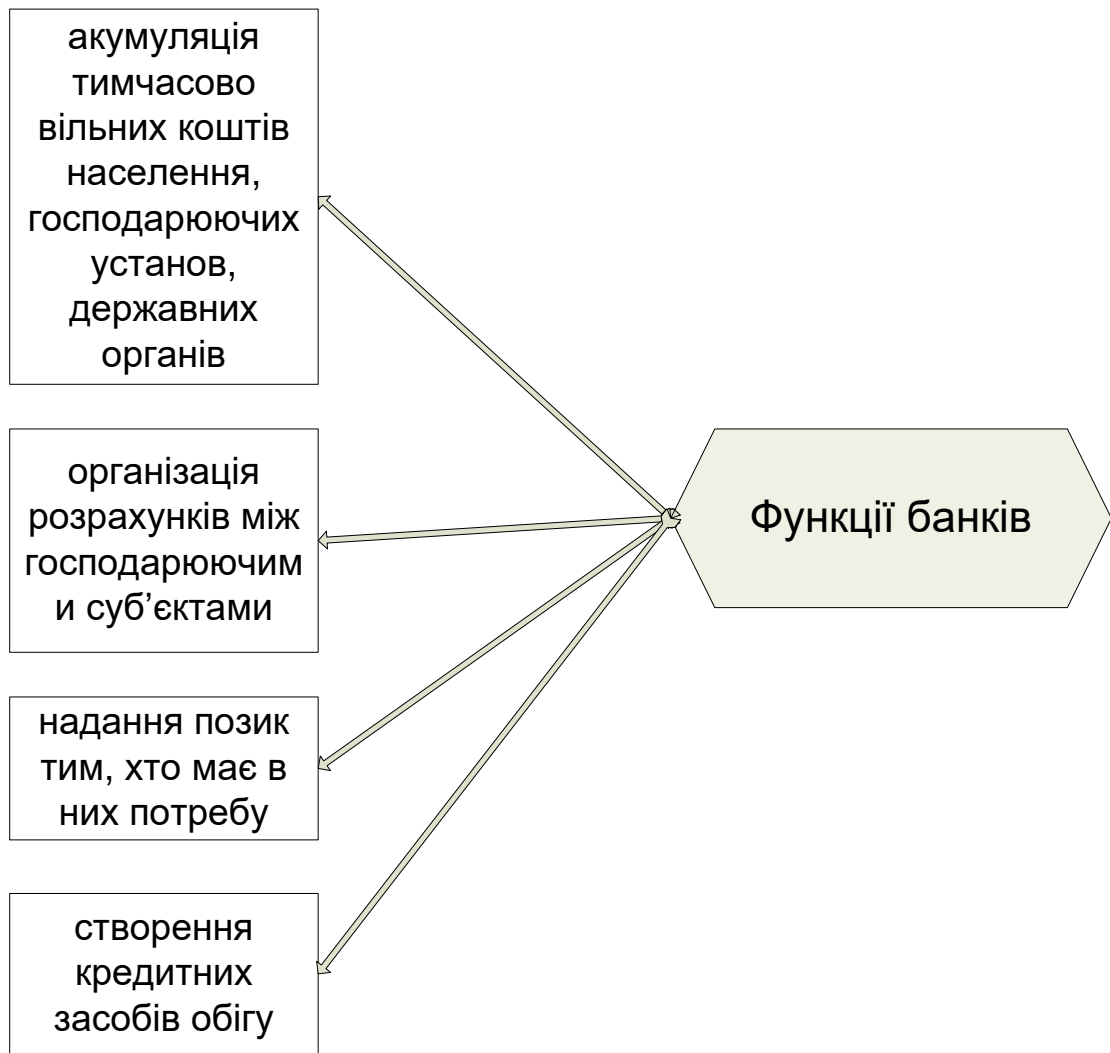

Рис.14.2. Функції банків

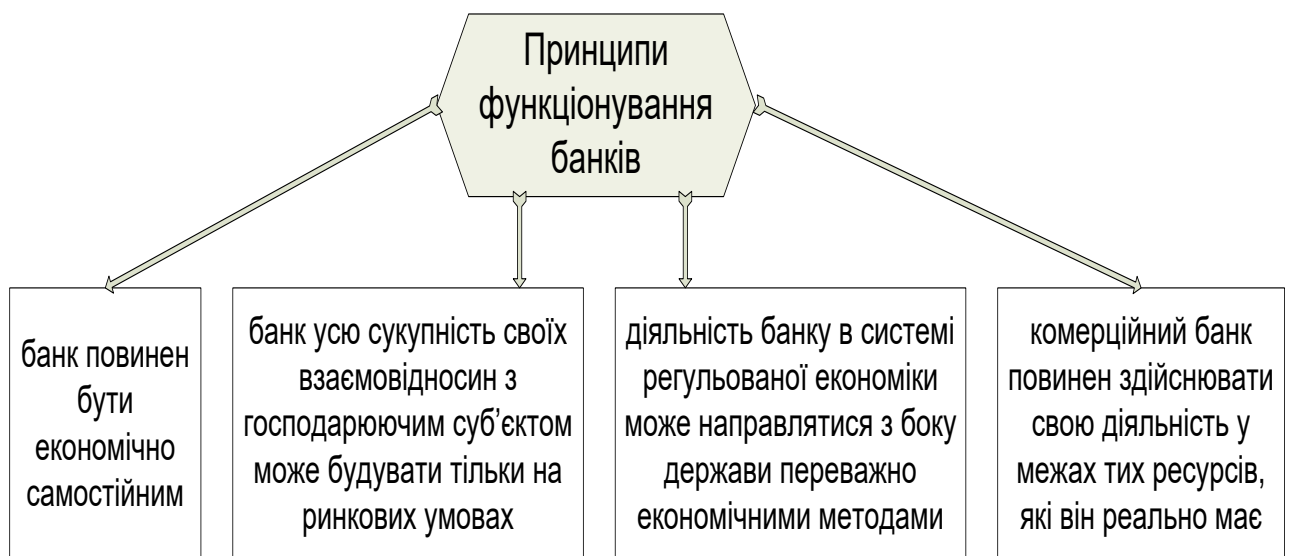

Рис.14.3. Принципи функціонування банків

Документи для реєстрації банку

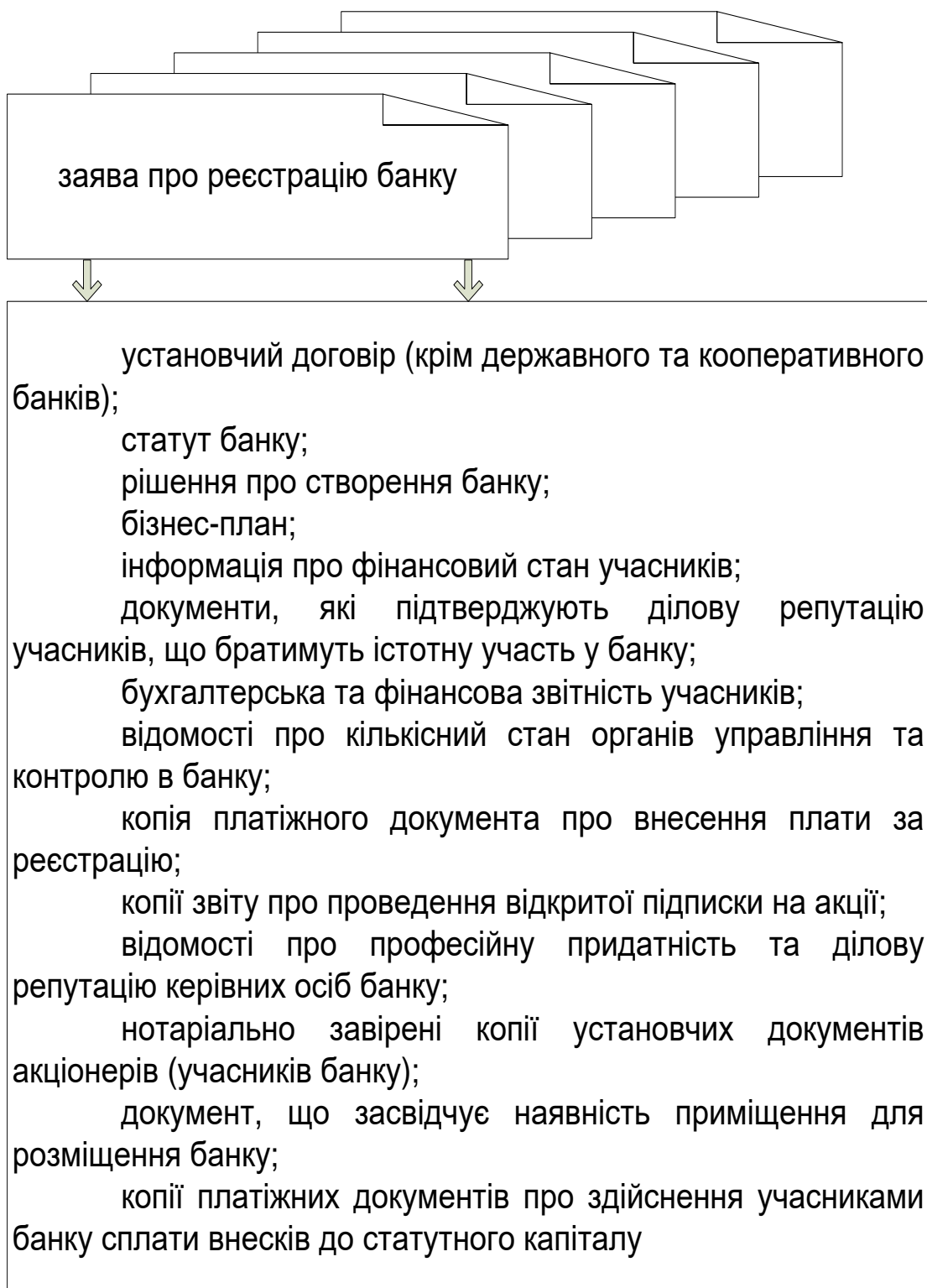

Рис.14.4. Документи для реєстрації банків

Рис. 14.5. Кредитна політика комерційного банку

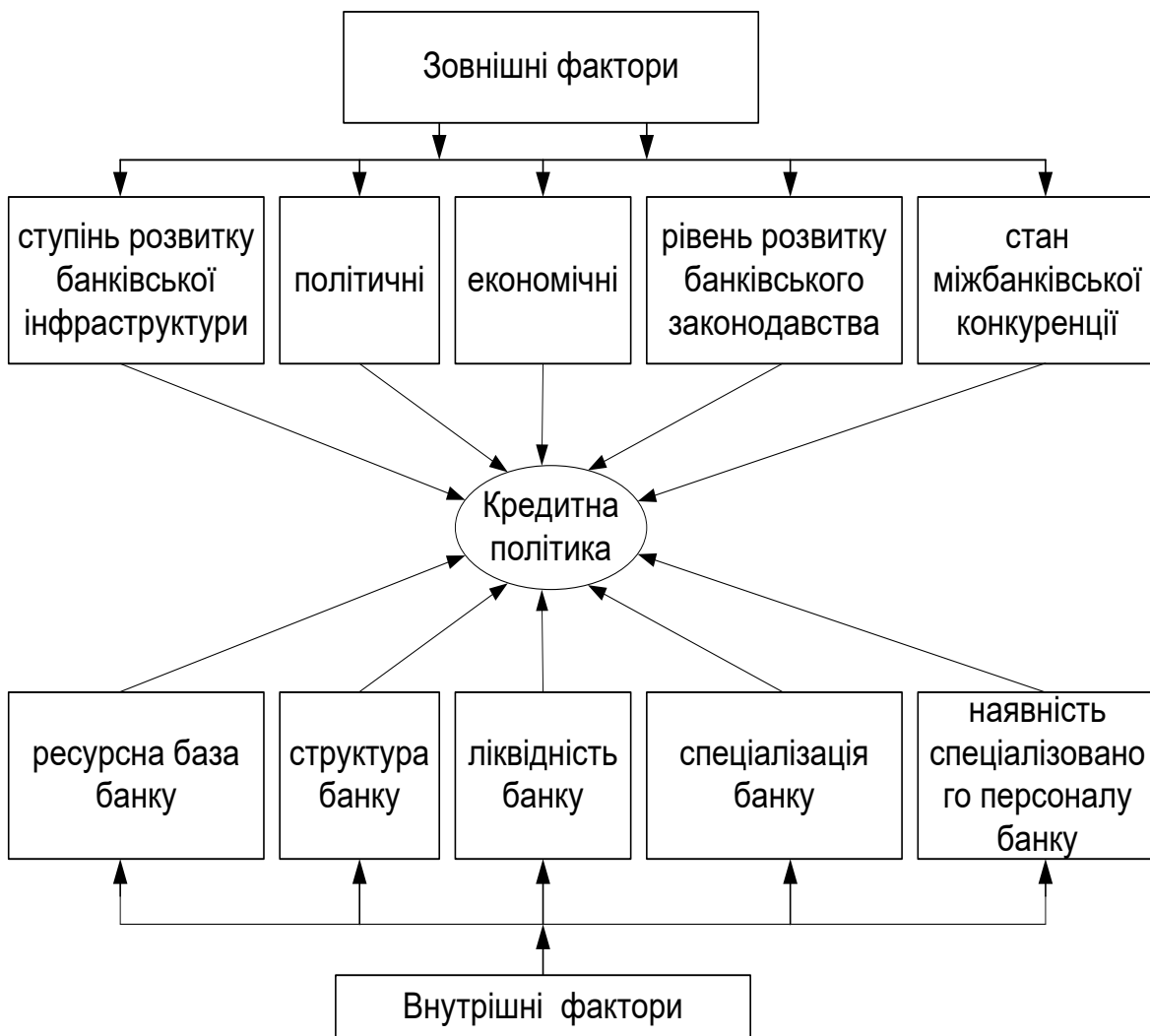

Рис. 14.6. Кредитна політика під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів

14.2. Операції комерційних банків, їх класифікація та загальна характеристика

Рис. 14.7. Класифікація операцій комерційного банку

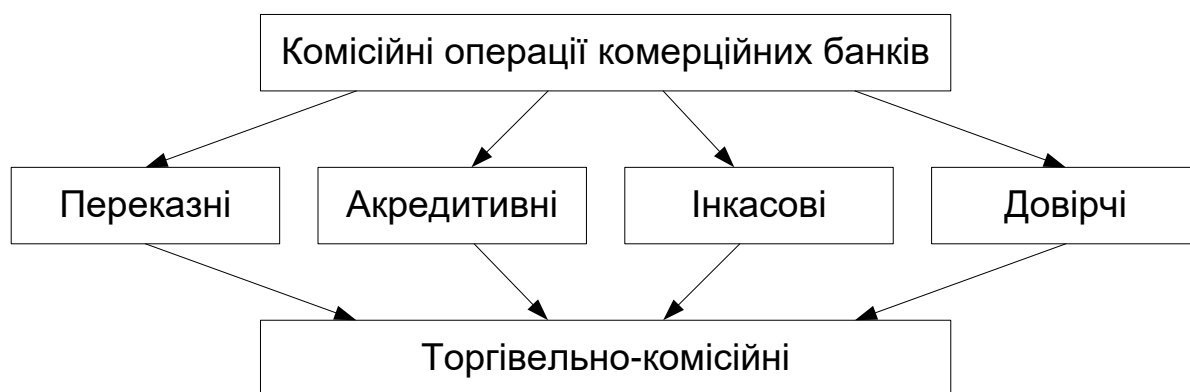

Рис. 14.8. Класифікація комісійних операцій комерційних банків

Рис. 14.9. Система контролю за діяльністю комерційних банків

Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління

15.1. Центральні банки, їх походження, призначення, функції та операції

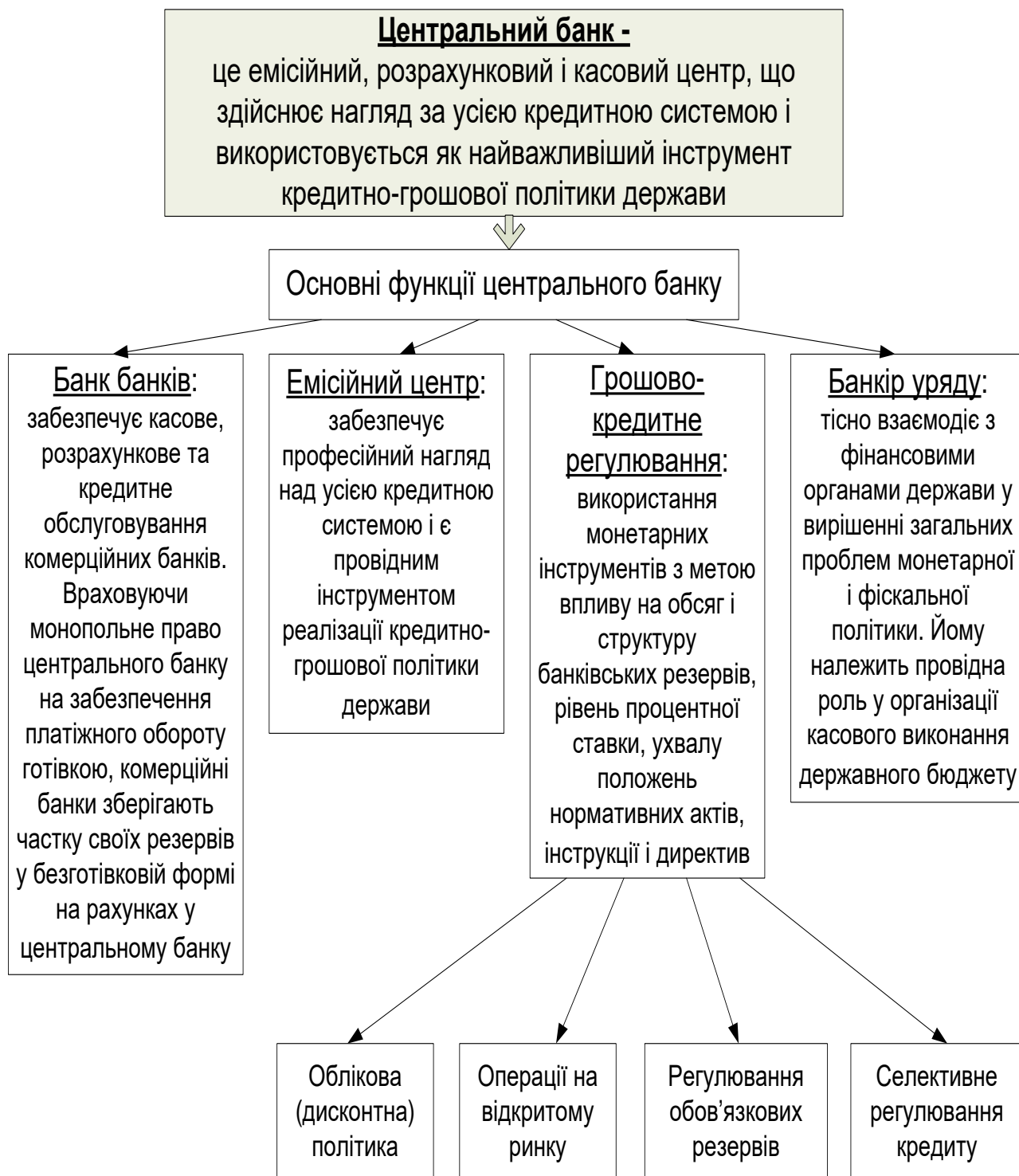

Рис. 15.1. Функції центрального банку

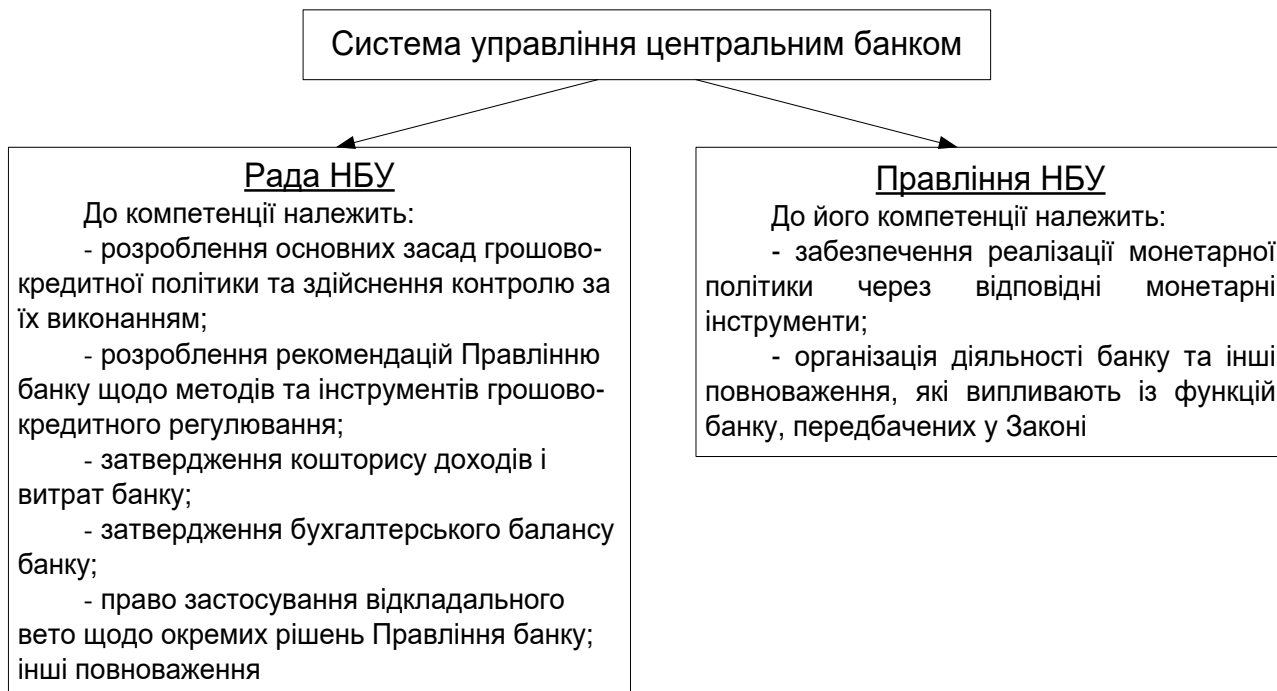

Рис. 15.2. Система управління центральним банком

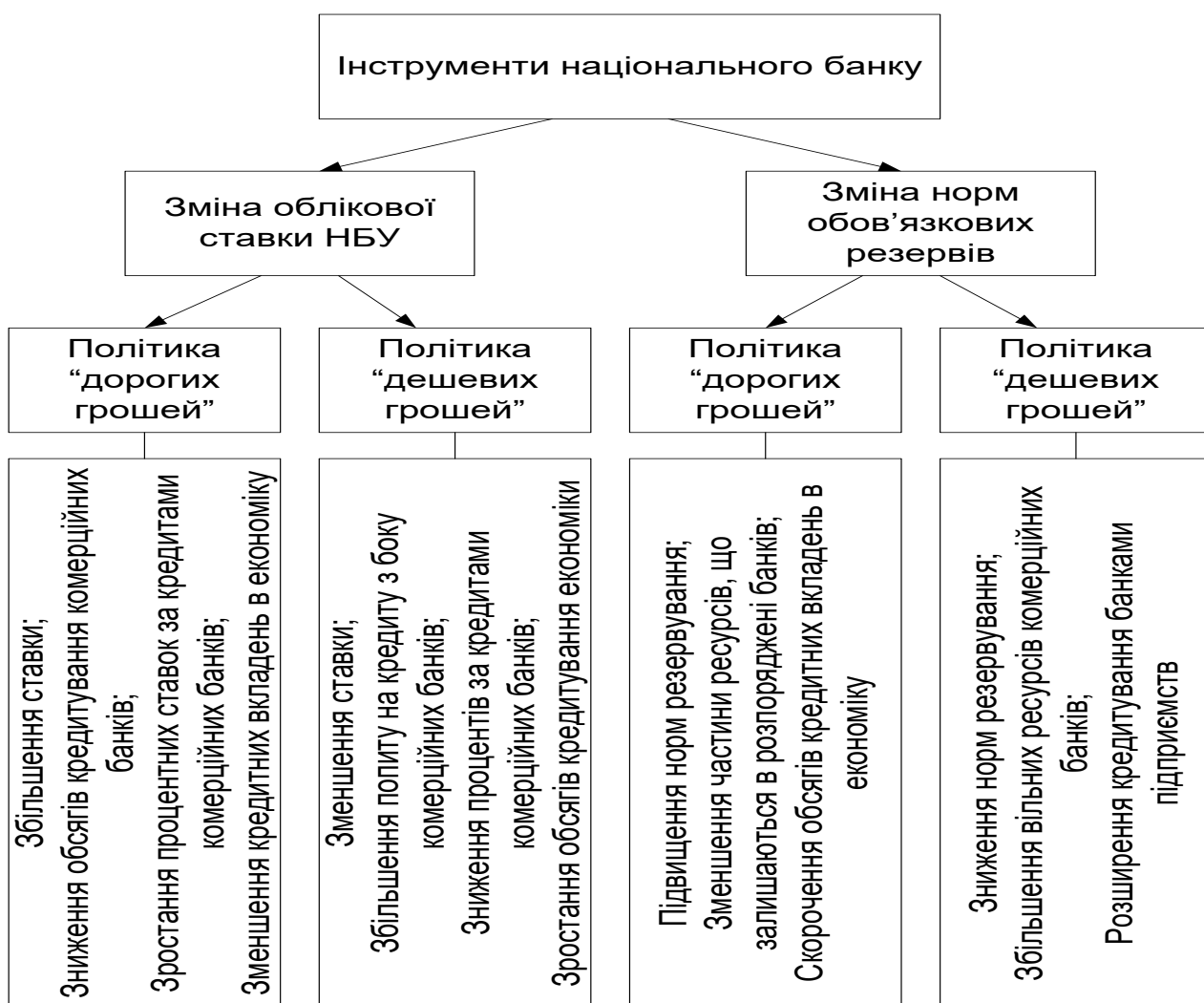

Рис. 15.3. Інструменти національного банку

15.2. Контроль та аудит у центральному банку

Таблиця 15.1

Класифікація видів контролю

Критерій	Вид контролю	Визначення
1	2	3
За формою організації	адміністративний	базується на планах виконання робіт і відповідальності за їх реалізацію, перевірках установлених правил, процедур повноважень і документів щодо прийняття управлінських рішень, надання персоналу повноважень на укладення угод та іншого доступу до активів
	фінансовий, або бухгалтерський	стосується облікової політики банку, процедур та правил ведення документації, пов'язаних із функціями забезпечення захисту активів і достовірності фінансової звітності
За методом здійснення	обстеження	збір інформації про окремі види банківської діяльності та операції, виявлення питань, які потребують додаткового вивчення й аналізу
	аналіз	дослідження, оцінка розгляд складових предмету аналізу з метою підвищення ефективності управлінських чи інвестиційних рішень
	моніторинг	нагляд за окремими видами банківської діяльності, операціями та їх оцінка
	перевірка	обстеження і вивчення окремих ланок діяльності структурних підрозділів банку, документів інформаційної системи, облікових записів, фінансової і статистичної звітності, а також контроль за достовірністю виконання необхідних процедур
	ревізія	документальний контроль за фінансово-господарською діяльністю структурних підрозділів банку, дотриманням ними законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку та звітності з метою виявлення нестач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження можливих фінансових зловживань та інших порушень
	аудит	процес збору й оцінки незалежною компетентною особою інформації про фінансово-господарську діяльність банку з метою визначення ступеня її відповідності встановленим критеріям і надання результатів перевірки керівництву банку та іншим зацікавленим користувачам

За суб'єктами	зовнішній	державний нагляд за діяльністю центральних банків, який проводиться незалежними аудиторами та державними аудиторськими або контрольними органами
	внутрішній	внутрішній банківський аудит (ревізійні відділи банку, ревізійні комісії), який має особливе значення для безпечності й ефективності операцій банку
За часом проведення	попередній	здійснюється до фактичного виконання робіт
	поточний	проводиться в процесі діяльності щодо здійснення банківських операцій, надання послуг
	наступний	контроль кінцевих результатів за проведеними банківськими операціями, наданими послугами
За джерелами даних	документальний	дані отримуються з первинної документації та фінансової і статистичної звітності
	фактичний	інформацію отримують під час обстеження фізичних об'єктів – інвентаризації, експертної оцінки тощо

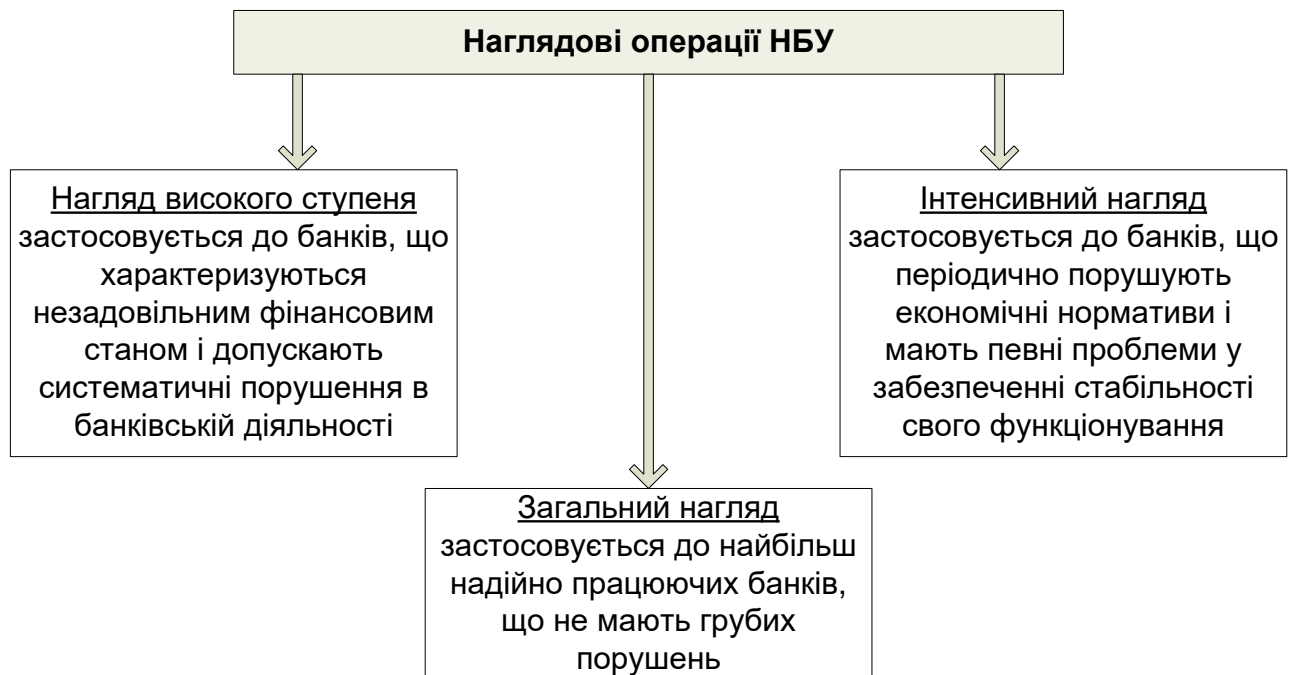

Рис. 15.4. Наглядові операції національного банку

Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною

16.1. Міжнародні валютно-кредитні установи та їх призначення

Рис.16.1. Головні завдання Міжнародного валютного фонду (МВФ)

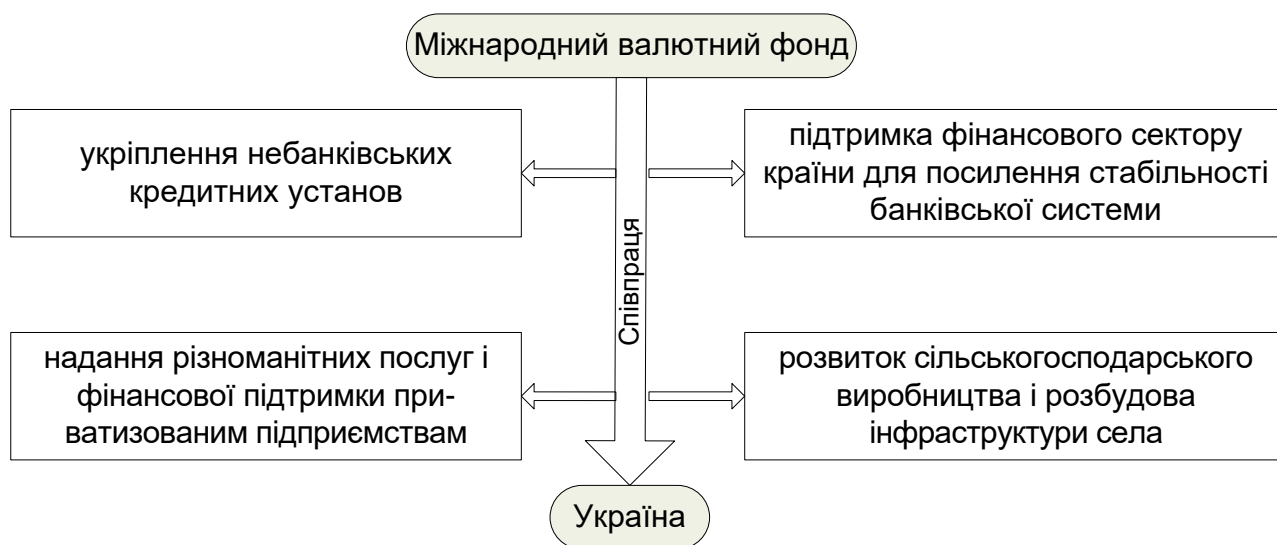

Рис.16.2. Напрями співпраці МВФ з Україною

Рис.16.3. Склад Світового банку

Рис.16.4. Основні цілі Міжнародного банку реконструкції та розвитку

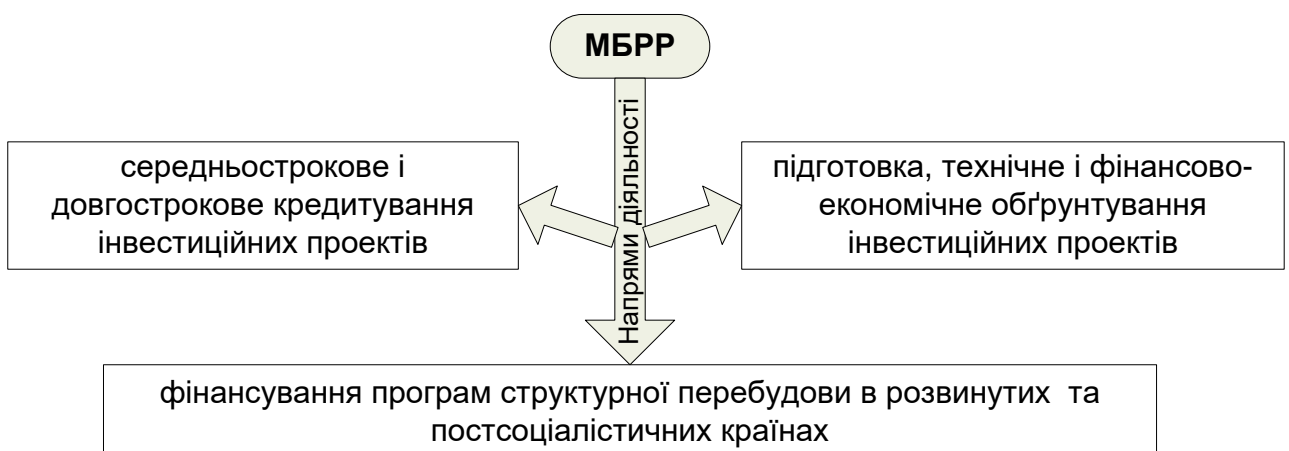

Рис.16.5. Основні напрями діяльності Міжнародного банку реконструкції та розвитку

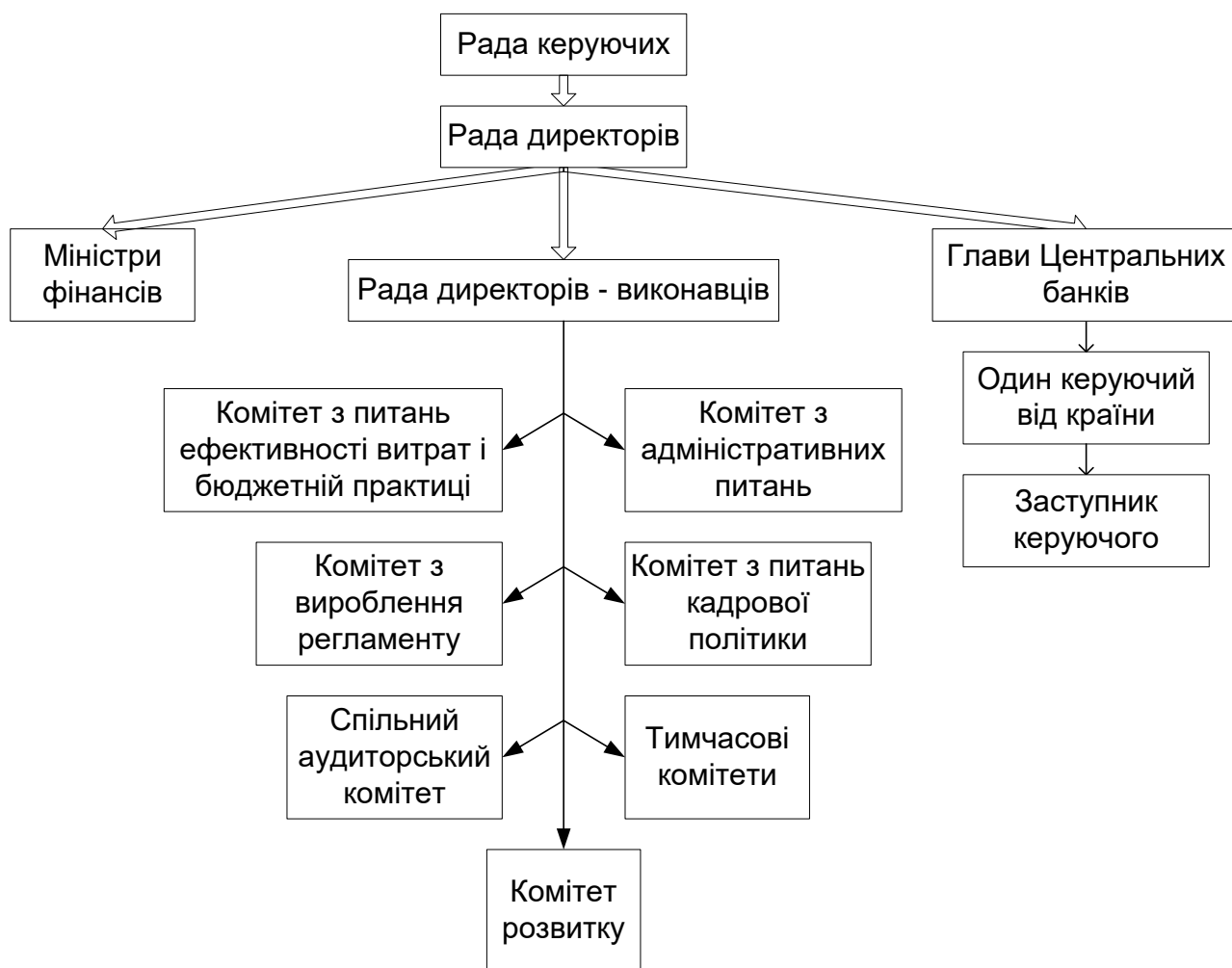

Рис. 16.6. Організаційна структура МБРР

Рис. 16.7. Напрями співпраці України та МБРР

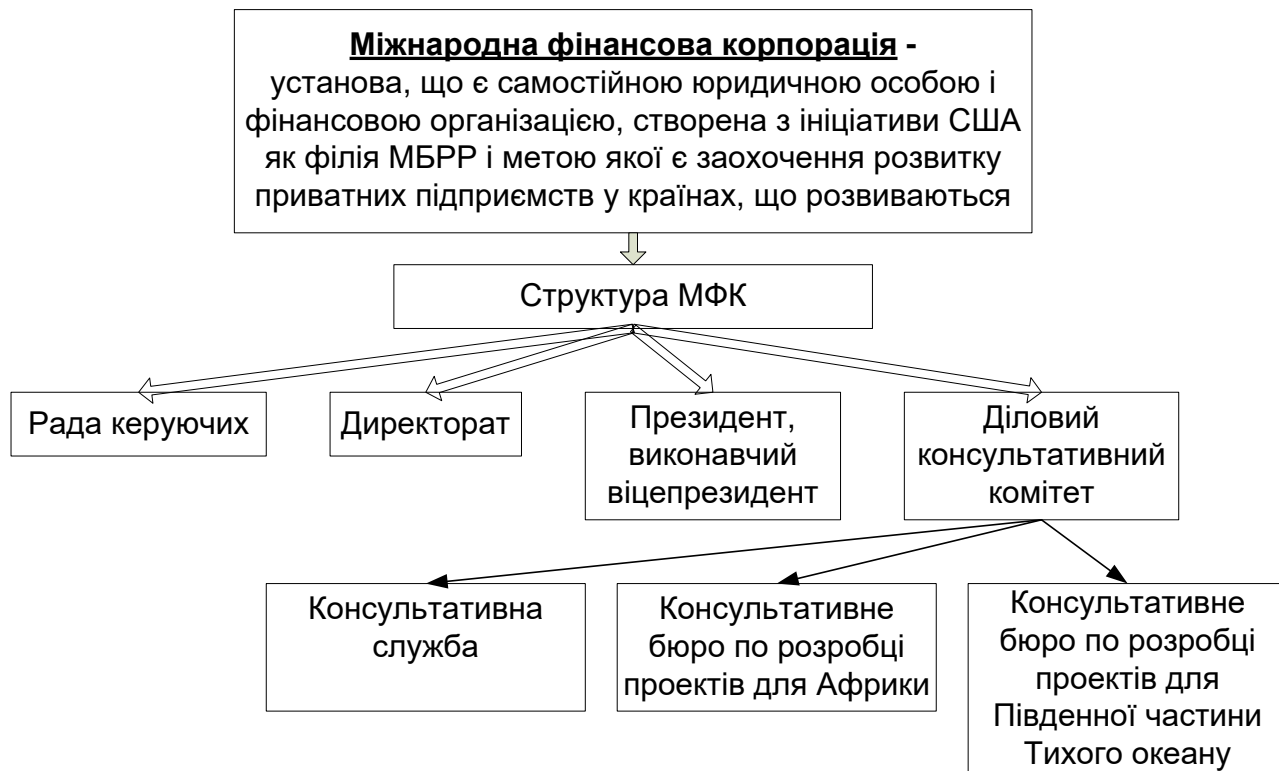

Рис.16.8. Структура МФК

Рис.16.9. Напрями діяльності МФК

16.2. Регіональні валютно-кредитні установи

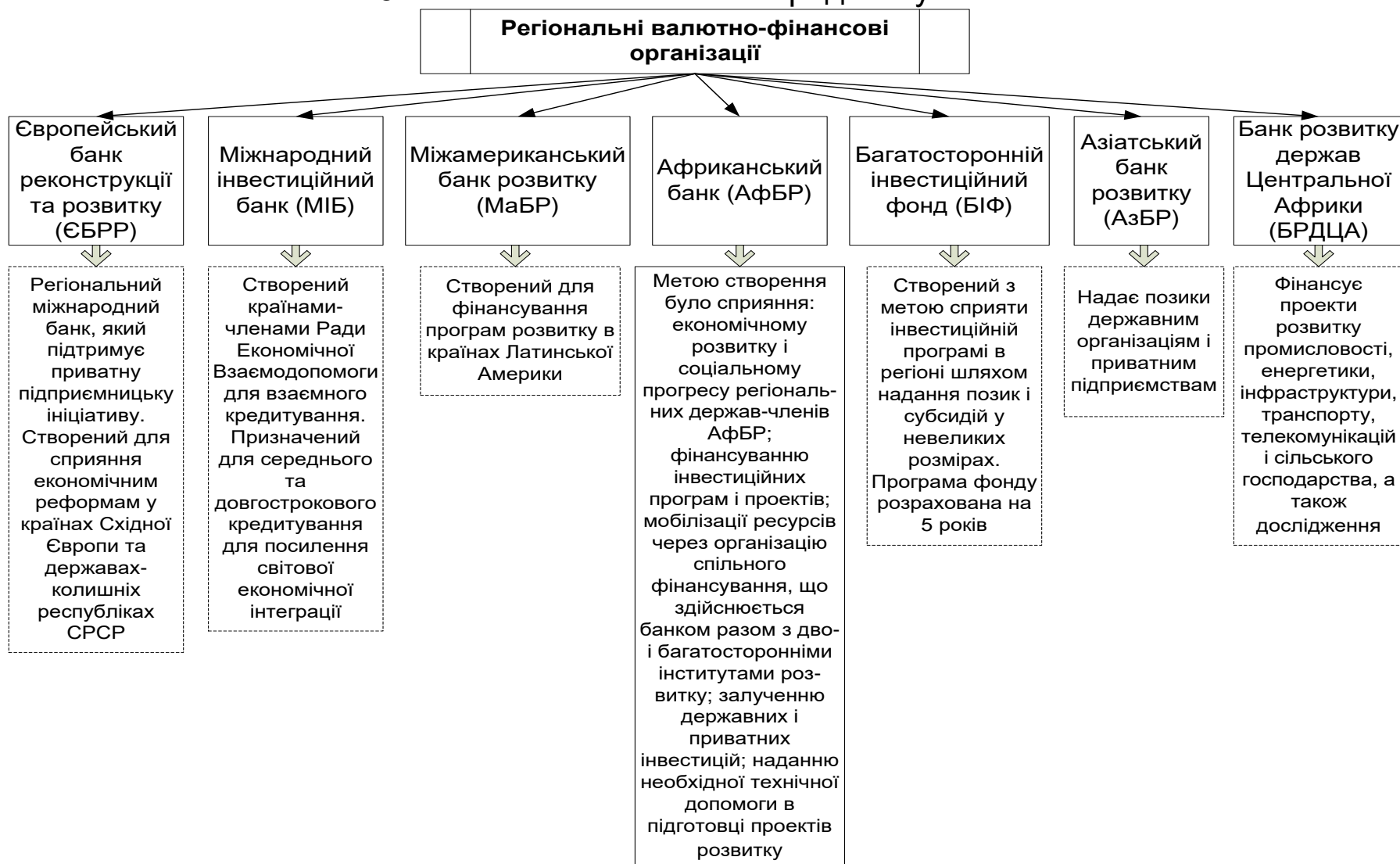

Рис.16.10. Склад валютно-фінансових організацій

Рис.16.11. Функції ЄБРР

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Основний закон України.– К.: Преса України, 1997.– 80 с.
2. Господарський кодекс України: Офіційне видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004.– 224 с.
3. Цивільний кодекс України: Офіційне видання.- К.: Атіка, 2003.– 416 с.
4. Закон України „Про банки і банківську діяльність”. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Закон України „Про Національний банк України”. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» // УК-Орієнтир.– 2001.– 25 квіт. – С. 11 – 23.
7. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Александрова М.М. Гроші, фінанси, кредит. 2-е вид. – К., 2002. – 335 с.
9. Бажан А.І. Грошово-кредитна політика // Банківська справа. - 2002.-№1.
10. Банківські операції: Підручник. – 2-те вид., випр. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; [За ред. докт. екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
11. Белінська Я.В. Практичні аспекти управління валютними ризиками // Актуальні проблеми економіки, 2002. - №11 – С. 17-25
12. Белоусов Л.Ю. Деньги и кредит. – Харьков, 2004. – 295 с.
13. Береславка О. Девальвація гривні: вплив на інфляційні процеси в Україні та рівень доларизації економіки // Вісник НБУ. – 2006. - №6. – С. 20-24.
14. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Підручник. – 2-ге вид., перероб. й доп. – К.: Тов. "Знання", КОО, 1999. – 308 с.
15. Вступ до банківської справи / За ред. М.І. Савлука. – К.: Лібра, 1998.
16. Галицкая С.В. Деньги, кредит, финансы. – М., 2003. – 223 с.

17. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посібник. – К.: Основи, 1998. – 415 с.
18. Гинзбург А.И. Пластиковые карты – СПб.: Питер, 2004, 127 с.
19. Гриценко О. Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посібник. – К.: Основи, 1996. – 180 с.
20. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Б.С. Івасіва. – К.: КНЕУ, 1999. – 404 с.
21. Гроші та кредит: Підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.]; За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
22. Гроші, банки та кредит у схемах та коментарях: Навч. посібник / За ред. Б.Л. Луціва. – 2-е вид., перероб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.
23. Гроші. Кредит. Банки: Підручник / А.Г. Голуб, Л.П. Семенюк, Т.С. Смовженко. – Львів: Центр Європи, 1997.
24. Демківський А. В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – К.: Дакор, 2005. – 528с.
25. Денисенко М.П. Гроші та кредит у банківській справі. – К., 2004. – 477 с.
26. Деньги, кредит, банки. Г.Е. Алпатов, Ю.В. Базулин, А.С. Барышников. – М., 2003. – 624 с.
27. Деньги, кредит, банки. Г.И. Кравцова, Г.С. Кузьменко. – Минск, 2003. – 527 с.
28. Деньги. Кредит. Банки. Лаврушин О.И., Ямпольский О.И. – М., 2003. – 460 с.
29. Деньги. Кредит. Банки. Ценные бумаги. Практикум: Учеб. Пособие для вузов / Под ред. Е.Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 310 с.
30. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / Е. Ф. Жуков, Л. М. Максимова, А. В. Печникова и др.; Под ред. Проф., Е. Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 622 с.
31. Іванов В.М. Гроші та кредит. - К.: МАУП, 1999. – 230 с.
32. Калініченко Л.Л. Гроші та кредит: Навч. посібник. – Харків: УкрДАЗТ, 2004. – 93 с.
33. Кравець В.М., Савченко А.С. Платежные карты в Украине. – К.: Факт, 1999. – 29 с.
34. Лагутін В.Д. Гроші та грошовий обіг: Навчальн. посіб. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 199 с. – (Вища

освіта ХХІ століття).

35. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч.посібник – К.: Знання, КОО, 2000. – 215 с.

36. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни “Гроші та кредит” / Кол. авторів під кер. М.І. Мируна, К.: КНЕУ, 2002. – 124 с.

37. Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник / За ред. докт. екон. наук, проф. А. М. Мороза та канд. екон. наук., доц. М. Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 1999. – 368 с.

38. Общая теория денег и кредита: Учебник / Под ред. Е. Ф. Жукова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 529 с.

39. Перемолотов В.В. Деньги: Благородные лики валюты. – М.: Экономика, 2002. – 190 с.

40. Пластиковые карты / Андреев А.А., Белов М.Ю. – М, 2002. – 576 с.

41. Резкіна Н. Можливість виникнення валютних ризиків в Україні в контексті руху фінансових потоків // Фінансовий ринок України, 2004. - №6,7 – С. 3-6

42. Розмарина А.Л. Грошы та кредит у системі сучасних економічних відносин. – Одеса, 2004. – 109 с.

43. Савлук М. І. Грошово-кредитна політика Національного банку України та оцінка її ефективності // Вісник НБУ. - 1999.- №1.

44. Співак Л., Каракулева І. Порівняльна характеристика банків та небанківських фінансових інститутів в Україні // Вісник НБУ. – 2006.- №7. – С. 46-48.

45. Стельмах В.С., Єпіфанова А.О., Гребник Н.І., Міщенко В.І. Грошово-кредитна політика в Україні / За ред.. В.І. Міщенка. – К.: Знання; КОО, 2000. – 308 с.

46. Сучасна валютна система: Навч.посібник / А.С. Гальчинський – К.: Лібра, 1993.

47. Титова Н.Е. Деньги, кредит, банки. – М., 2003. – 365 с.

48. Финансы. Деньги и кредит. Сухорукова Н.В., Д.В. Райко. – Х.: НТУ «ХПИ», 2004. – 167 с.

49. Хилинский Ю. Закон о ценных бумагах: репервоплощений // Законодательство. – 2006. - №41 (1195). – С. 5-11.

50. Шамова І.В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн. - К.: КНЕУ, 2001, - 194с.

51. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. –

К.: Генеза, 2001. – 301 с.

52. Щетинін А. І. Гроші та кредит: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с.

53. Юровицкий В.М. Эволюция денег. Денежное обращение в эпоху изменений. – М., 2005. - 495 с.

54. Юровский Б. Платежная карточка. – Харьков, 2002. – 115 с.

55. Яременко О.Р. Деньги и кредит. Конспект лекций. – Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002. – 64 с.

56. Лига: ЗАКОН. - <http://www.liga.kiev.ua>

57. Нормативные акты Украины - <http://www.nau.kiev.ua>.

58. Сервер Верховной Рады Украины - <http://www.rada.kiev.ua>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Навчальний посібник «Гроші та кредит» в схемах і таблицях

Укладачі Колесніченко Вікторія Федорівна

Омельченко Оксана Ігорівна

Відповідальний за випуск **Мартюшева Л.С.**

Редактор

Коректор

План 2008 р., Поз. .

Підп. до друку. *Формат 60x90 1/16.Папір ТАТРА. Друк офсетний.*

Ум.-друк. арк. 10,0 Обл.- вид. арк. Тираж 200 прим. Зам.№

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.*

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ, 61001, м.Харків, пр.Леніна,9а